

EX 704
sublet
III 96

Relațiunile Moldovei cu Polonia

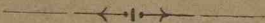
până la

Mórtea lui Ștefan cel Mare

DE

ION URSU

Profesor de istorie la liceul din Piatra-N.



Scriere premiată de Universitatea din București
cu Marele Premiu „HILEL“ din 1898.



30450/1902

PIATRA-N.

TIPOGRAFIA „PROGRESUL“ L. ȘERȚER

1900

9(R:438)/.../1504 "

327(R:438)/.../1504 "

II.

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota II 285 748
Inventar 446 128

Tóte exemplarele sunt semnate de autor.

Wm

Bulet

III 96

PREFAȚA

Lucrarea de față a fost terminată încă în anul 1898. De atunci i-am mai făcut puține modificări mai mult de formă, iar ca fond numai în unele locuri influențat de scrierea apărută în urmă, a D-lui Jorga „Studii istorice asupra Chilei și Cetății Albe“.

Pe cât mi-a fost în putință am căutat să utilizez isvøre de I-a mână și dintre scrieri posteriore, pe cele mai speciale. De asemenea am căutat să fixez cât mai exact cronologia Domnilor și data evenimentelor. În această privință am fost ajutat și de seminarul pentru istoria Românilor de sub conducerea D-lui Onciul, unde cu ocazia criticei asupra cronicei lui Ureche s'au desbătut fapte și din subiectul meu.

Anul dela facerea lumii, atât în cronicii cât și în documente l'am socotit dela 1 Ianuarie și astfel am explicat mai ușor multe fapte, cari nu se puteau deslega socotind anul dela Septemvrie.

Autorul

INTRODUCERE

Intre Moldova și Polonia nu există relații decât prin a 2-a jumătate a vécului al XIV-lea. Până atunci Moldova e în legături de vasalitate cu Ungaria, ale cărei pretenții de suzeranitate asupra Moldovei, sunt de căutat aprópe cu 2 vécuri înainte de consolidarea Moldovei ca stat. Cum însă suzeranitatea Poloniei asupra Moldovei își are obârșia în vechea supremație unгурéscă, e necesar, a aréta pe scurt, drepturile, pe cari își basau Ungurii pretențiunile lor de suzeranitate asupra Moldovei.

După retragerea Pecinegilor, Români Ardeleni încep a migra dincóce de Carpați, în Moldova și a se așeza mai ales în părțile nordice ale ei.

Nicetas Choniates ne vorbește de Vlahi la granițele Haliciului încă de pe la anul 1164 și tot în aceste părți găsim mai târziu pe „Bolochoveni“, cari aveaú un propriu ținut, în apropierea principatelor Haliciú, Wollhynia și Chiev ajungénd în nord până la Bugul de sus. Acești „Bolochoveni“ trăiaú sub proprii conducători, numiți cnezí, ca și frații lor Români din Ardeal și Ungaria. Originea lor Ardelenéscă ni-o arată, pe lângă organizația cnezială, proprie Românilor din Ardeal, și bunele legături, pe cari le păstréază cu Ungurii, chiar după trecerea lor dincóce de Carpați.

În anul 1231 îi vedem luptând alături cu Ungurii, sprijinind pe regele unguresc Andrei II (1205 — 1235), în luptele-î pentru Halicî, cu principele Volhynian Daniil. Faptul că Românii ortodoxi luptă alături de Catolicii Unguri, în contra correligionarilor lor, e o vădită dovadă a legăturilor strinse, pe cari n'aû încetat Bolochovenii a le păstra față cu patria-mamă și după trecerea lor dincóce de Carpați. 1) Acesta e cea mai veche basă a pretențiunilor corónei ungurești asupra Moldovei.

Pe faptul că Moldova era în mare parte ocupată de Românii Ardeleni, cari trăiaû sub nominala dominațiune a Cumanilor, își basa regele Andrei II pretențiunile sale de suzeranitate, — cu ocazia certeî ivite între el și ordinul german al cavalerilor Teutonî, — pentru pămîntul, ce-l cuceriseră aceștia de la Cumanî, dincóce de Carpați. Acestora le deduse regele unguresc în 1211 țara Bârsei, colțul sud-estic al Ardealului cu condiție, ca să apere Ungaria de năvălirile Cumanilor, vecinî din răsărit ai Ungurilor 2).

Din țara Bârsei, Teutonîi trecură și dincóce de Carpați și ocupară o bună parte dintre Carpați și Siret. După ocuparea acesteî părți însă, ei nu vor să se recunoscă pentru ea, vasali ai regelui unguresc, care pretindea suzeranitatea de bună samă, fiind-că „acea parte din Cumania“ era locuită de Românii Ardeleni. O certy a izbucnit din acerty cauză între Teutonî și regele unguresc, care a avut de urmare, că Andrei a revocat donațiunea din

1) Asupra tuturor acestora veđi studiul D-lui Onciul „Dragos și Bogdan“ în „Convorbiri literare“ a. XVIII No. 7. și Originile Principat. Române, Buc. 1899.

2) Hurmuzaki „Documente privitoare la istoria Românilor“ I, 56

1211. La intervenția Papei însă le-a cedat'o din nou și pe lângă țara Bârsei, le-a mai confirmat și țara „ultra montes nivium“ până la hotarele Brodinicilor și până la Dunăre (1) cam partea Moldovei dintre Carpați și Siret.

Din cauză însă că Teutonii s'au pus sub protecția Papei (2) și n'au voit să mai recunoscă suzeranitatea lui Andrei II, s'au ivit din nou neînțelegeri între ei și regele unguresc, neînțelegeri cari au avut pe urmare, că cavalerii au fost cu desevășire alungați din teritoriile lor, cari au căzut astfel sub stăpânirea ungară (1225) (3).

După sîngerăsa bătălie de la Kalca, (1223), Cumanii, nominalii stăpînitori ai Moldovei, fiind crâncen bătuți, s'au văduț siliți a se retrage de dinaintea învingătorilor și a-și concentra toate forțele lor în vest spre hotarele Ungariei (4). Amenințați de pericolul tătăresc, Cumanii intră în tratative cu Ungurii și se arată dispuși a primi creștinismul (5). În scurtă vreme se puse temelial unui „episcopatus Cumanorum“, ale cărui hotare erau, după Rogerius (6) între Siret și Căpați, și care, pentru-că a fost întemeiat de episcopi din Ungaria, însoțiți de prințul de corónă Bela, (7) fiul lui Andrei II, pe atunci stăpînitor al părții resăritene a Ungariei, fu pus sub protecțiunea corónăi

1) Hurmuzaki I¹ 74.

2) Ibid 82, 85, 87

3) Ibid 91.

4) Huber „Geschichte Österreichs“ I 445.

5) Hurmuzaki I¹, 102.

6) „Misérable Carmen“ in Florianus „Historiae Hungaricae Fontes domestici“ v. IV p. 59.

7) Hurmuzaki I¹, 108, 132.

ungurești (1) Români, arătați de documente, ca locuind în episcopatul cuman, cădura astfel sub protecțiunea Ungurască (2).

Trei sunt astfel motivele, pe cari își basază Ungaria cele mai vechi pretențiuni de suzeranitate asupra Moldovei :

1) Faptul că Moldova începe a fi ocupată încă prin secolul XII de Români Ardeleni, cari continuă legăturile cu patria mamă — după cum am constatat acesta la Cnezii Bolochoveni, cari au luptat în oștile ungurești ale regelui Andrei II; apoi 2) ocuparea teritoriului, cucerit de Teutonii în Moldova, între Siret și Carpați, de către regele Andrei II, care avea de mai înainte pretențiuni asupra „acestei părți din Cumania“, tocmai fiind-că era locuită de Români Ardeleni, cari trăiau sub nominala dominațiune a Cumanilor, fără a rupe legăturile cu Ungaria și 3) înființarea unui episcopat catolic de către episcopii Unguri, conduși de prințul Bela, între Carpați și Siret, tot cam în partea pe care o dobândise Ungaria prin intermediul Teutonilor.

Aceste trei motive fac pe regele Andrei II să ia în 1233 titlu de „rex Cumaniae“ (3) — prin care se înțelegea Moldova—, titlu pe care l'au purtat regii Ungariei—deși secole întregi n'au exercitat cea mai mică influență asupra Moldovei -- până la înmormântarea Ungariei la Mohács (1526).

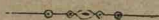
Pe acest titlu își basau Ungurii încercările lor de a readuce Moldova sub suzeranitatea lor, după ce acesta căduse sub suzeranitatea polonă.

1) Hurmuzaki I¹ 132.

2) Ibid: Papa dice către Bela de Români că sunt „in regno tuo“.

3) Ibid. I¹ 127.

Abia începuseră Ungurii a-și stabili supremația în părțile de dincóce de Carpați și un nou dușman veni, după Cumanii, ca să-le dispute această supremație. Tatarii, în cumplita lor năvălire din 1240, ocupară și Moldova (1), care stete un secol sub dominațiunea tătărăscă și toate încercările Ungurilor de a-și redobândi în acest timp supremația percută, au ramas zădarnice (2).



1) Rogerius l. c.

2) În o scrisóre din a. 1254, regele Ungariei, Bela IV anunță pe Papa Inocențiu IV că: „Ruscia, Cumania (Moldova) etc, que in magna parte nostro dominio ante subiacebant tributarias se eisdem (Tatarilor) constituerunt“ (Hurm. I¹, 259) cf. Hurm. I¹ 429.

CAP. I

**De la întemeierea principatului moldovenesc (1343)
până la oficiala recunoștere a supremației
polone de către Petru Mușat. (1387).**

Ungurii nu și-au putut recăpeta supremația perdută asupra părților de dincóce de Carpați de cât, când Tătarii au fost definitiv alungați din aceste părți.

Un secol a stat Moldova sub dominațiunea lor, până când un energetic rege unguresc, Ludovic I de Anjou (1342 — 1382) și a trimis oștile sale în contra lor, și i-a alungat peste Nistru. Acastă expediție în contra Tătariilor, condusă de Voivodul Ardealului, Andrea, fiul lui „Lachk“ (Latzk), o pune notariul și biograful regelui Ludovic Ioan de Kükülö (1), în primii ani de domnie (înainte de expediția croată din 1344) deci prin anul 1343, când e dovedit documental un Voevod Ardelean sub numele de Andrea Latzk (2).

La acastă expediție, atribuită de cronici „craifului Laslău“ (3), au luat parte după cronicile Moldovene (4) și Româniilor din Ardeal și Ungaria, luptând printre rândurile d'întăiu.

1) în „Chronicon Dubnitzense“ ap. Florianus III 167.

2) D. Ōnciul „Dragoș și Bogdan“ în „Conv. Lit.“ a XVIII p. 310.

3) Veđi asupra aceștia studiul D-lui Ōnciul „Zur Geschichte der Romänen in Marmarosch“ în „Romänischö Revue“ VI Jahrgang 1. u. 2-te Heft Wien 1890.

4) „Cronica Anonimă“ în Bogdan „Vechile Cronici Moldovenești până la Ureche“ Bucur. 1891.

Ca recompensă pentru ajutorul, ce îi l'au dat contra Tătarilor, dă Ludovic voe Românilor din Maramureș, să ocupe sub conducerea lui Dragoș părțile Moldovei, cucerite de Unguri și să le stăpânescă sub supremația coronei ungurești (1). Astfel, după ce Tătarii au fost alungați de oștile ungurești, sprijinite de Români Ardeleni, trecu Dragoș al Cronicelor noastre (2), din Maramureș în Moldova și întemeiă în partea nordică a ei un stat dependent de Ungaria. (1343).

Micul stat întemeiat de Dragoș în nordul Moldovei, nu pôte fi privit de cât un ținut al coronei ungurești (3).

Să schimbă însă lucrul, când un alt Voivod din Maramureș, Bogdan, în relații du-mănosc cu Ludovic și cu Dragoșeștii, vasalii credincioși ai acestuia din Moldova, trec în Moldova și alungând pe Sas, fiul lui Dragoș, întemeiază un stat independent de Ungaria. Notariul regelui Ludovic, Ioan de Kükülö, ne spune de acest Bogdan, că, trecând pe furiș din Maramureș cu Români din acel loc, în Moldova, supusă coronei ungurești, o ocupă și astfel Moldova „prin creșterea numărului Românilor locuitori în acea țară (Moldova) s'a răslătit, constituindu-se în principat“ (4).

1) V. D. Onciul „Dragoș și Bogd.“ I. c. și „Orig. Princip.“

2) I. Bogdan „Vechile Cronici“ și „Cronici inedite“ Buc. 1896 și Urechie Ad. Coăglnicenu „Letopisetele Moldaviei și Valahiei“ Buc. 1872.

3) D. Onciul I. c.

4) în „Chronicon Dubnitzense“ ap. Florianus „Fontes domestici“ v. III p. 191: „Huius otiam tempore (Ludovic) Bogdan Voywoda Ulachorum de Maramorisio, coadunatis sibi Wolachis eiusdem districtus in terram Moldaviae, corone regni Hungarie subiectam, clandestine recessit. Et quamvis per exercitum ipsius regis sepius impugnatus extitisset: tamen crescente magna numerositate Wolachorum in illa terra habitancium in regnum est dilatata“.

O fântână contimporană ne arată deci pe Bogdan adevăratul întemeetor al Moldovei, fără de a ne da însă data precisă. Ea reiese însă din o diplomă din anul 1349, unde se vorbește de aceeași rescólă a lui Bogdan în contra regelui Ungariei, rescólă, care după document s'a întâmplat „nuperrime“. (1) Pe lângă acesta, data acestui eveniment e confirmată și de numărul anilor de domnie, pe care-l dau cronicile noastre lui Dragoș (2) și Sas (4), (2) care adăugați pe lângă anul 1343 — anul adevărat pentru întemeierea principatului lui Dragoș — ne dau tocmai anul 1349, (3) anul arătat de documentul mai sus citat pentru rescóla lui Bogdan, în contra stăpânirii ungurești. Astfel s'a întemeiat principatul independent al lui Bogdan, adevăratul întemeetor al Moldovei, care domnește de la 1349 — 1365. (4).

„Intreprinderea lui Bogdan se deosebete de încercarea anterioară a lui Dragoș. Pe când acesta a cuprins numai o parte din țară, în Moldova superioară, punând aci temelii unui principat român, fără a se desface de regatul unguresc: Bogdan a devenit fondatorul statului Moldovenesc, în întregul său teritoriū de apoi, al unei comunități politice de sine stătătoare“. (5).

1) Tocilescu „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“ V. 166.

2) I. Bogdan „Vechile Cronici“ și „Cron. inedite“ f. Urechie ed. Cogăln. I 134.

3) $1343 + 6 = 1349$.

4) Un document Unguresc din 1365 dice de Bogdan și ai săi: „terram regis occupantes“. Reese dice din document că trăia în acel an. Hurm. I², 94.

5) Onciul I. c. 316

Bogdan continuă ostilitățile cu Ludovic și după-că a devenit Domnul Moldovei, și nu voi să știe de supremația unghurească. Această emancipare l'a costat însă multe lupte nu numai cu Ludovic ci și cu credincioșii acestuia Dragoșești. După „Cronica de Dubnitz“ Ludovic a făcut mai multe expediții în contra Moldovei pentru a-o supune. 1)

De o-astfel de încercare a lui Ludovic pentru a-și recâștiga supremația perdată prin ocuparea Moldovei de către Bogdan, e vorba și în o diplomă din anul 1360, prin care regele unghuresc dăruiește lui Dragoș fiu al lui Ghiula mai multe sate, pentru ajutorul dat în expediția făcută pentru redobândirea Moldovei, unde mai mulți Valahii s'aun revoltat (2). Acelaș fapt ni-l arată o altă diplomă din anul 1365 emanată tot de la Ludovic, prin care acesta dăruiește lui Balk, fiul lui Sas, (3) moșia Cuhnia, (4) care fusese a lui Bogdan, dar o perduse din cauza necredinței sale, pentru-că l'a sprijinit în luptele-i din Moldova, în cari lupte Balk a căpătat mai multe răni, și-a părăsit pământurile și drepturile din Moldova și a urmat pe rege în Ungaria (5). Evident că în această luptă regele unghuresc fusese învins, căci în casul contrar Balk n'ar fi fost silit săpărăsésca Moldova, ér Bogdan ar fi fost înlocuit cu vr'un credincios al regelui.

În tot timpul domniei sale, Bogdan a fost așa dară în vădită dușmănie cu Ungurii.

1) ap. Florianus l. c. III 188: „Item fere singulis annis vel in quo libet tercio anno movit esercitum contra alemulos et rebelles et saepius contra Racenses et Moldavos“.

(2) Hurmuzaki I², 61 „specialiter in restauratione terrae nostrae Moldovane plures Olachos rebellantes a via debitae fidelitatis deuiantes etc.“

(3) Sas trăia așa—dară încă ca Voevod de Maramureș.

(4) Din Maramureș.

(5) Hurmuzaki I², 94.

Să fi avut relațiuni cu Polonia și să fi fost sprijinit de ei în acești lupte — de și ar pute fi probabil — n'avem știre. Moldova, întărită în continuu cu noi elemente, ce continuu migrau din Ardeal în Moldova — dupe cum ne spune Ioan de Kükülö — a putut fi destul de tare ca să se opună vitejește tendințelor lui Ludovic de a-o supune.

Cu toate acestea Dlugosz, (1) marele cronicar polon din veicul al XV-lea (+ 1480), ne vorbește sub anul 1359, în timpul domniei lui Ludovic, de-o intervenție polonă în certele pentru tron, ivite între 2 frați Ștefan și Petru, fiii unui Voivod Moldovean Ștefan.

După mórtea tatălui său, Petru, — ne spune Dlugosz — deși ca mai tânăr n'avea drept la tron, dar mai inteligent fiind și având pe partea sa mai mulți boeri, și sprijinit fiind și de o partidă ungurască (Provincialium Hungarorum fauore), alungă pe fratele său mai mare, Ștefan, iar pe boerii protivnici îi omórá și așa ocupă singur principatul Moldovei. Ștefan, neputând rábda nedreptatea fratelui său, ceru ajutoriul regelui polon Casimir, cărui îl se închină în schimb ca vasal... Casimir, trimite o óste, care după Sf. Petru (29 Iunie) luá calea spre Moldova. Aci dá peste óstea moldoveană a lui Petru, care se refugiase în pădurea Sepenicului. Știind că pe aici au să vină Polonia, Moldovenii au lăsat copacii înținați, ca să-i potă ușor doborâ asupra dușmanilor. În trecerea-í prin numita pădure óstea polonă a fost sdrobită: o mare mulțime de ómeni și tot proviantul au cădút în mânilor victoriosilor Moldoveni. Pe prisionierii fruntași cum erau nobilii „Sbigneus de

(1) „Historia Pelonica“ ed.) Francfort. Lib. IX p. 1122.

Oleschnica" și „Nanogius de Thacin“ etc. Casimir i-a răscumpărat.

E greu de explicat cu certitudine, cine sunt acești frați, cari se luptă pentru tron într'un timp când am dovedit că domnea Bogdan și cine era tatăl lor, „Ștefan Voevod“.

Cronicile noastre și pomelinicul de la Bistrița (1) nu ne vorbesc de nici un Ștefan și Petru în timpul lui Casimir cel Mare (1333—1370). Un alt Casimir mai e numai în secolul al XV-lea, contemporanul lui Dlugosz și al lui Ștefan cel Mare, sub care nu s'au putut întâmpla evenimentele de mai sus, pentru-că în acest cas Dlugosz ca contemporan nu le-ar fi plasat cu un secol mai înainte. Ca să ne îndoim de autenticitatea spuselor lui Dlugosz érași nu putem. Deși trăește cu un secol mai târziu, Dlugosz ne dă totuși prea multe detalii și amănunte prea precise ca să bănuim o óre-care plâsmuire. El descrie fórté precis locul luptei nefericite pentru Poloni (Ptonyni... in terra Sepenicensi) și ne dă data hotărítă a óilei, în care Poloni au fost bátuți, precum și numele celor mai însemnați nobili, cari au cădút prizonieri. El își scóte înformațiile din tradițiile orale și scrise ale familiei Olésnicki, cari aparțineau cardinalului și episcopului de Krakovia Olésnicki, al cărui prietin și secretar a fost Dlugosz și al cărui unchiú „Sbigneus de Oleschnica“ luase parte la resboiul Moldovean și pe care Dlugosz il enumeră între captivii prinși de Petru. Să știe cu precisiune despre familia Olésnicki că

(1) ap. Malchisedek „O visită la câte-va mănăstiri și biserici antice din Bucovina“ Buc. 1885. p. 65, 66.

avea cronică familiare (1) despre această expediție încă prin vécul al XVI-lea (2).

Dacă asupra autenticității spuselor lui Dlugosz, nu ne putem îndoii, cum putem să explicăm pe cei doi frați, în certele cărora intervin Ungurii și Polonii? De ore-ce Bogdan trăia în acest timp — cum am arătat — ei nu puteau fi urmași ai lui, ci contemporani. Acel „Ștefan Voevod“, după mórtea căruia se luptă fiii lui pentru moștenirea părintescă și provocă amestecuri streine, nu pôte fi altul de cât nepotul lui Bogdan, tovarășul și complicele seú, amintit în documentul din 1349, care îl ajutase în rěscóla-i contra regelui unguresc (3). Bogdan a trebuit să dea un órecare teritoriu — ca feud ereditar — drept resplátă tovarășului seú, după obiceiul evului mediu. Bogdan era Voivodul întregii Moldove. O monedă cu inscripția „Moneta Moldavie — Bogdan Waivo[da]“ (4) — ne-o dovedește acésta. Dar după obiceiul evului mediu el trebuia să aibă vasali. Un atare vasal a putut fi Ștefan, nepotul lui Bogdan, ér teritoriul lui a putut fi tocmai ținutul Sepenicului dintre Prut și Nistru, locul de desastru al Polonilor, asupra căruia Polonii aveau pretențiunii de suzeranitate, întru-cât după spusele lui Dlugosz, acest ținut a fost eliberat de Tatarî de oștile lui Casimir cel Mare (5).

[1] „habet hac genus peculiare chronicon rerum a suis maioribus gestarum“ ap. Niemcewski „Untersuchungen des Polnischen Oberhoheits-recntes über die Moldau“ Leipzig 1872.

[2] I. Bogdan „Două disertatii despre inceputurile Moldovei și țerii Românești“ in „Convorbiri literare“ a. XXIV p. 538.

[3] Vezi Tocilescu „Revista pentru ist. etc.“ V. 166.

[4] D. Onciul „Dragoș și Bogdan“ l. c.

[5] D. Onciul „Bukovina“ in „Osterreichisch - Ungarische Monarchie in Wort u. Bild“ Wien 1898. p. 82.

Pretențiunile de suzeranitate asupra aceluși ținut, pe care Dlugosz ni-l arată la 1359 aparținând Moldovei, au putut să îndreptățescă amestecul lui Casimir, amestec, care a avut de urmare cumplitul dezastru al Polonilor.

Ludovic în dese-le-i expediții în Moldova a reușit totuși a câștiga oare-care influință în Moldova. Această influință a exercitat-o asupra lui Petru, care în luptele cu Polonia, a fost ajutat de Unguri. Asupra lui Bogdan însă, expedițiile lui Ludovic, au ramas fără rezultat, căci atât în documentul din 1360 cât și în cel din 1365 e arătat ca rebel. Ca dușman al Ungurilor, Bogdan a trebuit să alunge pe Petru, favoritul Ungurilor, și teritoriul lui să-l încorporeze la Moldova, sau să-l dea altora, credincioși. Astfel deci Petru și Ștefan, mai probabil, că erau niște Voievozi teritoriali (1). Dlugosz era mai mult informat asupra detaliurilor războiului și trăind un secol mai târziu, ușor a putut confunda pe Ștefan și Petru cu niște Voievozi ai țării.

Expediția polonă din 1359, deși fără rezultate și deși se mărginea la un teritoriu restrâns, totuși prezintă oare-care însemnătate: Cu ea începe amestecul Poloniei în afacerile Moldovei și cu această dorința de a câștiga supremația în Moldova. Nereușita expediției din 1359, a avut de urmare că Polonia a reușit a căpăta supremația asupra Moldovei, numai cu un pătrar de veac în urmă.

Lațcu (1365 — 1373), (2) fiul lui Bogdan, pentru a consolida opera tatălui său și a asigura mai bine desvol-

[1] D. Onciul „Iuga-Vodă“ în „Coov. Lit.“ a. XVIII No. 1.

[2] Tote cronicile îi dau 8 ani de domnie, ceea-ce concordă și cu documentele. Dela 1365 încôce nu mai știm nimic de Bogdan. In 1374 avem un document dela Iurg Coriatovici. Dela 1365—1374 sunt tocmai 8 ani.



- 446128 -

țarea tînăruului seŭ stat, manifestă dorința de a trece la catolicism. In anul 1370 cerŭ dela Papa Urban V desfacerea bisericeii sale de sub supremația Haliciului, unirea cu biserica apusénă și înființarea unei episcopii catolice la Siret. Pentru satisfacerea cerințelor lui Lațcu, Papa s'a adresat în 24 Aug. 1370 la episcopii poloni de Cracovia și de Brēsłai și la cel bohem, de Praga (1). Faptul că Papa nu s'a adresat la episcopii Ungurii, ca în alte casurii, ne dovedește destul de bine, că în acel timp Ungaria avea foarte puțină influență în Moldova. Acésta o mai dovedește și faptul că Andreii, episcopul ales peste noul episcopat, întemeiat la Siret — rezultatul negociațiunilor lui Lațcu pentru trecerea la catolicism — a fost episcop polon și a fost sfințit de episcopul din Cracovia Florian și de alți episcopi poloni (2).

După mórtea lui Casimir (5 Nov. 1370) tronul Poloniei îl ocupă strălucitul rege unguresc, Ludovic, nepotul după mamă al lui Casimir, care se și încoronă în acelaș an (17 Nov.) de rege al Poloniei unind astfel Ungaria cu Polonia (3).

După ce Ludovic a devenit atât de puternic prin unirea Poloniei cu Ungaria, a putut mai cu succes să lupte pentru recăștigarea supremației moldovene. După toate probabilitățile de aci încolo până la mórtea lui Ludovic, toți Domnii Moldovenii, au trebuit să fi recunoscut supremația unгурescă.

La acéstă periódă din ultimii 12 ani de domnie ai lui Ludovic — de când a dobîndit și coróna polonă, cea

(1) Hurmuzaki I², 160.

[2] Ibid 168; 171.

[3] Fessler „Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen“ Leipzig 1816. v. III p. 410.

mai strălucită din domnia lui, se referă, de bună samă, știrea lui Ioan de Kükülö că: „Woywode vero qui per Wolachos ipsius regni eliguntur se esse vasallos regis Hungarie profitentur et ad homagium prestandum obligantur cum censu persolvere consueto“ (1).

Tot asemenea în contractul, pe care Ludovic îl încheiase cu împăratul Carol IV, e amintită și Moldova în legătură cu Ungaria: „Imperator promittit Ludovico securitatem de regnis eius Hungaria, Polonia et Woevodatu Moldavia non inuadendis ac vindicandis“ (2).

Să știe ce tată vitreg a fost Ludovic pentru Polonia. El a căutat în tot timpul și cât a fost rege polon să facă strălucită numai coróna unгурescă. De aceia a căutat chiar la începutul domniei sale în Polonia să smulgă dela corónă ei principatul Haliciului, moștenit dela unchiul său și să-l dea lui Vladislav de Oppeln, prefăcându-l astfel în provincie unгурescă și ca atare guvernându-l prin baroni unğuri (3).

Tot așa a isbutit Ludovic de a-și recâștiga — cum am văzut — supremația asupra Moldovei, știrbită prin vitejia lui Bogdan. Independența Moldovei de Ungaria a isbutit să-o mențină și Lațcu în I-a perioadă (până la 1370) a domniei sale. Cătră sfârșitul domniei sale însă, a trebuit să recunoscă supremația lui Ludovic, devenit atât de puteunic de când a ajuns și rege polon (1370) și exemplul lui a trebuit să-l urmeze toți urmașii săi până la mórtea lui Ludovic (1382).

[1] „Chronicon Dubnitzense“ ap. Florianus III 190.

[2] Dobner „Monumenta Historiae Bohemicae“ ap. Niemcewski I. c. 27.

(3) Fessler III 427; Niemcewski 27.

tarea tînărului seŭ stat, manifestă dorința de a trece la catolicism. In anul 1370 cerŭ dela Papa Urban V desfacerea bisericeŭ sale de sub supremația Haliciului, unirea cu biserica apusénă și înființarea unei episcopii catolice la Siret. Pentru satisfacerea cerințelor lui Lațcu, Papa s'a adresat în 24 Aug. 1370 la episcopul polon de Cracovia și de Bréslaŭ și la cel bohem, de Praga (1). Faptul că Papa nu s'a adresat la episcopul Ungurŭ, ca în alte casurŭ, ne dovedește destul de bine, că în acel timp Ungaria avea fôrte puțină influență în Moldova. Acésta o mai dovedește și faptul că Andrei, episcopul ales peste noul episcopat, întemeiat la Siret — rezultatul negociațiunilor lui Lațcu pentru trecerea la catolicism — a fost episcop polon și a fost sfințit de episcopul din Cracovia Florian și de alți episcopŭ polonŭ (2).

După mórtea lui Casimir (5 Nov. 1370) tronul Poloniei il ocupă strălucitul rege unguresc, Ludovic, nepotul după mamă al lui Casimir, care se și încoronă în acelaș an (17 Nov.) de rege al Poloniei unind astfel Ungaria cu Polonia (3).

După ce Ludovic a devenit atât de puternic prin unirea Poloniei cu Ungaria, a putut mai cu succes să lupte pentru recăștigarea supremației moldovene. După tôte probabilitățile de aci încolo până la mórtea lui Ludovic, toți Domniŭ Moldovenŭ, au trebuit să fi recunoscut supremația ungurésă.

La acéstă periódă din ultimii 12 ani de domnie ai lui Ludovic — de când a dobîndit și coróna polonă, cea

(1) Hurmuzaki P, 160.

[2] Ibid 168; 171.

[3] Fessler „Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen“ Leipzig 1816. v. III p. 410.

mai strălucită din domnia lui, se referă, de bună samă, știrea lui Ioan de Kükülö că: „Woywode vero qui per Wolachos ipsius regni eliguntur se esse vasallos regis Hungarie profitentur et ad homagium prestandum obligantur cum censu persolvere consueto“ (1).

Tot asemenea în contractul, pe care Ludovic îl încheiase cu împăratul Carol IV, e amintită și Moldova în legătură cu Ungaria: „Imperator promittit Ludovico securitatem de regnis eius Hungaria, Polonia et Woevodatu Moldavia non inuadendis ac vindicandis“ (2).

Să știe ce tată vitreg a fost Ludovic pentru Polonia. El a căutat în tot timpul și cât a fost rege polon să facă strălucită numai coróna unгурescă. De aceia a căutat chiar la începutul domniei sale în Polonia să smulgă dela corónă ei principatul Haliciului, moștenit dela unchiul său și să-l dea lui Vladislav de Oppeln, prefăcându-l astfel în provincie unгурescă și ca atare guvernându-l prin baroni unğuri (3).

Tot așa a isbutit Ludovic de a-și recâștiga — cum am văzut — supremația asupra Moldovei, știrbită prin vitejia lui Bogdan. Independența Moldovei de Ungaria a isbutit să-o mențină și Lațcu în I-a perioadă (până la 1370) a domniei sale. Cătră sfârșitul domniei sale însă, a trebuit să recunoscă supremația lui Ludovic, devenit atât de puteunic de când a ajuns și rege polon (1370) și exemplul lui a trebuit să-l urmeze toți urmașii săi până la mórtea lui Ludovic (1382).

[1] „Chronicon Dubnitzense“ ap. Florianus III 190.

[2] Dobner „Monumenta Historiae Bohemicae“ ap. Niemcewski I. c. 27.

(3) Fessler III 427; Niemcewski 27.

După stingerea dinastiei Bogdăneștilor prin mórtea lui Lațcu, domnia Meldovei o luă o nouă dinastie, a Mușăteștilor, înrudiți cu Basarabii din Țara Românească⁽¹⁾. Prin căsătoria lui Roman cu Anastasia, fiica lui Lațcu, se făcú o legătură între noua dinastie și cea a Bogdăneștilor (2).

Intemeetorul dinastiei Mușăteștilor a fost Costea Mușat, amintit de pomelnicul de la Bistrița (3) și de lista lui Scarlatti (4). **Costea** (1373 — 1374) n'a fost recunoscut de totă țara. O contra partidă chemă la tron pe prințul litvan, **George Coriatovici** din Podolia, adevărit prin un document din 1374 Iunie 3. (5).

Venirea acestuia la tron a putut fi cauzată de o reacțiune în contra catolicismului, favorizat de Lațcu și Costea. (6) Domnia acestui usurpător a fost însă în curînd înlocuită de cea a lui **Petru Mușat** fiul lui Costea Mușat, care avú o domnie mai lungă, de la 1375 — 1391 (7).

La anul 1382 Septembrie 11, încetă din viață Ludovic, puternicul rege al Ungariei și Poloniei, fără a lăsa un moștenitor de partea bărbătească, ér după mórtea lui Ungaria decade foarte repede, din cauza turburărilor interioare.

(1) Hașdeú „Istoria critică“ ed. 1875 p. 83.

(2) D. Onciul „Bucovina“ I. c. p. 70.

(3) Melhisedec „O vizită la câte-va mănăstiri“ 65.

(4) Hașdeú „Ist. Crit.“ 84.

(5) Ibid. 89. Vedí asupra lui Iurg Coriatovici stadiul D-lui Onciul „IugaVodă“ în „Conv. lit.“ a. VIII l. cf. „Bucovina“ I. c.

[6] Soția acestuia Margareta fondéză o mănăstire catolică la Siret. [v. Onciul „Originile Princip.“ 252.]

[7] Tóte cronicile — afară de „Letopisețul dela Bistrița“ îi dau 16 ani de domnie. În 1391 e amintit încă Petru. Din 1391 subtrăgênd 16 ani, avem anul suirii pe tron 1375. [v. D. Onciul „Bucovina“ I. c.]

Moldova s'a folosit de aceste turburări, pentru a se emancipa de sub suzeranitatea Ungariei și a încheia legături, cu Polonia, care în contrast cu Ungaria, devenea foarte puternică.

Pentru a înțelege mai bine cauzele, cari au făcut pe Moldoveni să rupă cu supremația ungară și să se alipescă de Polonia, e necesar a arăta mai pe larg nenorocitele întâmplări, cari au avut loc în Ungaria, după mórtea lui Ludovic (1).

Ludovic lăsă în urma sa două fete, Maria și Hedviga, cea d'îtăiu logodită încă din 1374 cu Sigismund de Brandenburg, al doilea fiu al împăratului german Carol IV, ér a doua în acelaș an cu Wilhelm, fiul mai mare al ducelui Leopold III de Austria.

Coróna o luă Maria, ca mai mare (17 Sept. 1382), dar fiind-că era numai de 12 ani, frânele regatului le luă mama sa Elisabeta, intriganta văduvă a lui Ludovic.

Ludovic n'ar fi voit ca după mórtea sa Polonia să se separe de Ungaria, de acea în timpul din urmă, a avut intenția a da Mariei coróna ambelor regate, ér pe Hedviga să-o despăgubescă cu o bogată zestre. Pentru acest scop încă în Iulie 1382, a adunat Ludovic dieta Poloniei, ca s'o înduplece, să recunoscă pe Maria de rege și să jure credință mirelui ei. Pentru-că Sigismund să capete favoarea Polonilor, e trimis îndată după acesta în Polonia.

Domnia ungară fusese însă foarte puțin iubită de Poloni și îndată după mórtea lui Ludovic, noblimea polonă

[1] Răsumatul acestor turburări din Ungaria îl facem după Huber, „Geschte Osterreichs“ II, 324 s. 99.

declară, că vor recunoște numai atunci pe Sigmund de rege, când acesta s'ar învoi să locuiască cu soția sa în Polonia Sigismund însă, care era numai de 15 ani, refuză această cerere.

Atunci noblimea din Polonia mare, în dieta dela Radomsk ținută la finea lui Noembre, declară că Poloniî vor jura credință, numai aceleia din fetele lui Ludovic, care se va hotărî să locuiască în Polonia.

Văduva lui Ludovic, Elisabeta, care voia separarea Poloniei de Ungaria, sprijini hotăririle dietei din Radomsk și în Februarie 1383, deslégă, în numele Mariei pe Poloni de jurământul, pe care îl juraseră mirelui ei. Acastă cedare a reginei Elisabeta a fost oportună, fiind-că o partidă din Polonia, voia să alégă de rege pe ducele de Masovia.

Elisabeta voia —contrar voinții soțului ei— să dea și Hedvigei vr'o corónă. De aceea încă din 1383 Hedviga a fost trimisă în Polonia, ca să câștigue favoarea Polonilor. Aceștia însă nu prea iubiau pe Hedviga, din cauza, că era logodită cu un neamț, cu Wilhelm de Austria. Poloniî plănuiseră în secret căsătoria prințesei lor, cu păgânul principe al Litvaniei, Vladislav Jagello. Incă în Ianuarie 18 (1385), apărû în Cracovia o solie a ducelui Litvaniei, care în numele lui Vladislav, cerea mâna Hedvigei și care promitea încreștinarea ducelui Litvaniei cu întreg poporul său. La îndemnul mamei sale, Hedviga, care era numai de 13 ani, părăsește pe fostul ei mire și primește căsătoria cu Vladislav. Căsătoria se celebră în 18 Februarie 1386, ér în 4 Martie Vladislav se încoronă de rege al Poloniei și acesta a avut de urmare despărțirea definitivă a Poloniei de Ungaria.

În Ungaria turburările luaseră în acest timp proporțiuni foarte mari. Elisabeta văduva lui Ludovic, avea o deosebită capacitate, dar era foarte intrigantă. Ca femeie, n'a putut impune ambițioasei nobilimi ungurești, pe care numai Ludovic o știuse ține în respect. Tota puterea o încredința ea atunci palatinului Nicolae Gara, om cu mare influență, care se distinsese ca mare bărbat de stat și sub Ludovic. Din cauza influenței lui covârșitoare însă se simțiră alți magnați înjosiți și ura în contra lui creștea cu atât mai tare, cu cât nu se cam simțea aplicat a da magnaților demnitățile cerute.

În fruntea nemulțămiiților se puse familia Horváth, care se ridicase la o înaltă poziție în timpul lui Ludovic, căci Paul era episcop de Agram, ér Ioan Ban de Machov. Nemulțemiții voiau detronarea Mariei și aducerea pe tron a lui Carol de Neapole, cea mai apropiată rudă de partea bărbătească a lui Ludovic.

Încă în toamna anului 1384 nemulțămiiții debarcă cu flota Neapolitană în Dalmația. Reginele cerură atunci ajutorul Veneției, care refuză.

În acelaș timp un nou pericol venea asupra Reginelor din partea casei de Luxemburg, supărată pentru-că Regina Maria, părăsise pe Sigismund și întrase în negociațiunile de căsătorie cu Ludovic de Orleans, fratele lui Carol VI. Prin luna lui August venea Sigismund cu oște în Ungaria, ca să-și recapete mirésa și să-și recucerescă corónă. Strimtorate de Carol de Neapole, care înalntase în toamna anului 1385 până în Croația, Reginele se vedură silite a se împăca cu Sigismund și a celebra cununia. Soțul Mariei, însă îndată

după căsătorie, fugi din Ungaria de frica lui Carol de Neapole și a partisanilor acestuia.

Atunci reginele se vedură silite a ceda forței și a renunța la corónă. La finea lunii Decembrie 1385 se încoronă Carol de rege în fața reginelor. Noul rege purtă însă foarte puțin timp corónă, căci cădù, victimă. răsbunării reginelor, mort de paloșul palatinului Gara (24 Febr. 1386).

Uciderea regelui a înverșunat și mai mult pe partida Neapolitană în contra Reginelor și lupta începù cu mult mai înverșunată. Episcopul de Agram, Paul Horváth, șeful partidului Neapolitan, a întrebuințat venitele bisericii pentru a strînge trupe, cari, puse sub comanda fratelui seu Ioan, au cucerit mai multe comitate din sud. Reginele creșură atunci că vor pute supune prin prezența lor Slavonia. De aceea în Iulie 1389 plecară, cu prea puțină ôste, însoțite de Gara, în această parte. Cădură însă prinse de oștile Horváthilor, cari le și puseră la închisóre în castelul din Agram.

La vestea acestei întemplerii se decise și Sigismund a veni în Ungaria. Partidul Reginelor îl numi „câpitan“ al regatului. Atunci însă Horváth dede ordin să se decapiteze bētrâna regină, veduva lui Ludovic, în fața ficei sale. (Ian. 1387).

Curînd după acesta partida reginelor dete corónă lui Sigismund (31 Mart. 1387), care îndată după încoronare porni cu ôste să-și elibereze nevasta. Înainte de a ajunge el, partidul reginelor, constrinse pe Horváth se elibereze pe Maria, care își recăpētă libertatea în Iunie 4 (1387).

Când astfel de turburări frămîntau Ungaria, era natural, ca Voivodul Moldovean de atunci, Petru Mușat să rupă

cu supremația ungerescă, care era împreună, cum știm, cu tribut, și să lege legături cu Polonia, care în același timp devenise foarte puternică, recunoscând de suzerană pe cea mai puternică din fetele lui Ludovic, pe Hedviga.

Causa, care l'a îndemnat să recunoască supremația Hedvigei și a sotului ei, e de a se căuta fără îndoială în pericolul turcesc. Turcii pătrunseseră în anul 1386 până în nordul Serbiei, cuceriseră Nișul și siliră pe prințul Lazăr să le plătească tribut. (1) Muntenia și Moldova încă erau amenințate să cadă sub ei. Pericolul turcesc a făcut deci între altele pe Petru Mușat să recunoască suzeranitatea Poloniei (2), și să rupă legăturile cu Ungaria, care în acel timp, slăbită din cauza turburărilor interne, nu i-ar fi putut întinde nici un ajutor.

Pe lângă turburările din Ungaria, și pe lângă că Polonia devenise foarte puternică prin unirea cu Litvania, l'a mai îndemnat la legăturile cu Polonia și episcopul de Siret, originar din Cracovia (3).

De altminternea Petru Mușat recunoscând suzeranitatea Hedvigei, nu făcea decât se urmeze exemplul celorlalte țări, cari se deslipiseră de coróna ungerescă și se alipiră de Polonia.

În Februarie 1387, în timpul când în Zara se înmormîntau osămintele mamei sale, și Sigismund încă nu era recunoscut de rege, er soru-să zăcea în închisóre, Hedviga reuși a smulge Haliciul dela coróna ungerescă, a alunga garnisónele

1) Huber „Gesch. Österreichs“ II 387.

2) v. D. Onciul „Bukovina“ I. c. 72:

3) Ibid.

ungurești de aci, și a-l anexa ér la coróna Poloniei, de unde fusese smuls de tatál ei (1).

Tot in acelaș timp rupse legăturile cu Ungaria și primi supremația polonă, prințul Podoliei, Teodor Corjatic (2), care trăia in bune legături cu Ungaria, încă de prin anul 1360 (3).

Tóte țerile, cari se aflară până aci in raporturi de vasalitate față cu Ungaria, găsiră astfel un mai mare avantaj in schimbarea supremației ungurești cu cea polonă (4).

Astfel deci și Petru Mușat, amenințat de pericolul turcesc, sfătuit de episcopul polon de Siret și voidnd tot odată să scape de tribut, a găsit mai avantajos, a urma exemplul celorlalți principii creștini și a recunoște de suzerană pe cea mai puternică din fetele lui Ludovic, pe Hedviga și pe soțul ei, înaintea cărora se și prezentă in persoană in 26 Septembrie 1387 in Lemberg și depuse jurămîntul de credință (5).

Astfel noua suzeranitate polonă își are obârșia in supremația de mai înainte a Ungariii asupra Moldovei.



1) Caro „Geschichte Polens“ III ed. Gotha 1869 p. 62 Niemcewski l. c. 28.

2) Caro l. c. „Teodorus Korjatowicz homagium regi et regno Poloniae praestat“.

3) Hurmuzaki I² 62.

4) Caro l. c.

5) Hurmuzaki I² 295, 297.

CAP II.

De la recunoșterea supremației polone de către Petru Mușat (1387) până la domnia lui Roman II (1447).

(1387—1447)

Periòda supremației polone

În anul 1387 pune așa dară Petru Mușat temeliea supremației polone asupra Moldovei.

Inchinarea personală o face în Lemberg și jurământul de credință îl depune înaintea lui Cyprian, Mitropolitul ortodox de Chiev.

În actul de închinare, Petru, declară că de bună voia sa și nesilit de nimeni a jurat credință lui Vladislav și Hedvigei. Aceștea și urmașilor lor le închină „tot némul și țara“ Moldovei și jură eternă credință coronei polone, al cărei vasal se consideră pentru tot dea-una (1). Jurământul e întărit și de consilierii săi (2).

1) Hurmuzaki I² 295: „Petrus Woewoda Moldauensis significamus tenore presencium...non coacti nec impulsii sed ex certa sciencia et ultronea voluntate Boyarorum nostrorum fidelium communicato consilio... domino Regi nec non preclare principi domine Heduigi Regine consorti sue carissime ipsorumque legitimis successoribus ac corone Regni Polonie fidelitatis omagium prestitimus... subiacentes nos, gentem atque terram nostra Valachiae castra ceteraque dominia sibi et consorti sue nec non ipsorum legitimis successoribus..... Ipsorumque (Vladislav și Hedviga) et eorum successorum legitimorum ac corone Regni Polonie, ex nunc et in ewum nos verum et *legitimum omagiale*m presentibus confitentes etc.

Lemburğa in Vigilia translacionis beati Stanislai martiris atque pontificis.

2) Hurmuzaki I² 279,

Legăturile cu Polonia le întărește Petru și prin înrudiri de familie. În anul următor un document ni-l arată cumnat al regelui Vladislav (1). Acelaș document ne vorbește de un împrumut „de 4000 ruble de argint italiene“, dat de Petru lui Vladislav pe 3 ani, împrumut, pentru care regele polon a amanetat lui Petru și fratelui său Roman „orașul Halicî cu provincia“.

Se vede însă că înscrisul mai sus citat l'a primit Petru dela Vladislav, înainte de a-i fi dat banii, de vreme ce Petru ne avînd să-î dea decît 3000 ruble a cerut un nou înscris, în locul celui făcut pe 4000 de ruble, pentru suma, ce i-a trimis'o prin un dignitar din Varșovia (2).

Legăturile Moldovei cu Polonia deveniseră astfel foarte strînse. Domnul Moldovean era cumnatul și „amicul“ regelui polon. Acesta ne arată, că Moldova ajunsese în acel timp în o poziție destul de însemnată.

Legăturile, pe cari le încheiase Moldova în un timp atît de scurt cu Polonia, fură puse pe un temelîu atît de durabil, că Sigismund (încoronat în 1387 Marțî 31, de rege al Ungariei), nici nu s'a încercat să ia vr'o măsură în contra necredinții lui Petru și deslipirea lui de Ungaria, ci încheiă în 29 Sept. 1388 o pace pe un an cu Polonia (3).

1) Hasdeu „Archiva istorică a României“ Buc. 1865 I, p. 177. Dl. Hasdeu traduce greșit cuvîntul „ziat“ cu ginere „ziat“ e cumnat. Cf. Caro l. c, și Onciul a XVIII p. s.

Documentul e dat din Luck 1388 Ianuarie 27.

2) Ibid. Doc e din Suceva 1388, Februarie 10 Probabil că „orașul Halicz cu provincia“ a rămas în stăpînirea Moldovei, căci în 1400 regele Poloniei încă nu plătișe suma împrumutată [Hurmuzaki I² 820] și până în 1411 rămase încă un rest din ea. (Hurmuzaki I² 829). La o parte din acest ținut, la Pocuția și orașele Sniatyn și Colomea renunță în 1395 Stefan [veđi Codrescu „Uricariul“ III p. 67].

3) Huber „Gesch. Österr.“ II 347.

În anul 1389 ia parte și Petru, prin ambasadorul său, Drăgoiș, la încheierea tratatului între soli lui Mircea, Domnul Munteniei, și Vladislav, regele Poloniei. Tratatul are de scop apărarea reciprocă a contractanților în contra regelui Ungariei (1). O întreită alianță Polono-Moldavo-Muntenescă, a fost destul de puternică pentru a pune stavilă oricărei încercări a regelui unguresc de a readuce Moldova la supunere.

Roman (1391-1393), (2) fratele lui Petru Mușat, stăpânitorul „întregei țări, dela munte până la mare“ continuă relațiile, pe care le încheiase fratele său cu Polonia.

Prin un act datat din Suceva 1393, Roman promite a păstra credința față de regele polon, față de soția, copii, și toți urmașii lui și a nu-și căuta un alt stăpân; precum și a-le da tot de-a-una cele mai bune sfaturi, a le da ajutor în orice expediție, afară numai de expedițiile din țări prea depărtate, ca teritoriile Prussiei și Litvaniei, de dincolo de Cracovia (3).

Stefan (1393-1399) (4). Curînd după suirea sa pe tron,

1) Hurmuzaki I² p. 315.. Încheierea acestei tractat dintre Mircea și Vladislav s'a făcut prin intermedierea lui Petru. Mușăteștii erau înrudiți cu Basarabii (cf. Hurmuzaki I² 472). Pentru ca tratatul să capete mai multă întărire ambii contractanți au hotărît să trimită câte o copie sigilată Domnului Moldovean: „ad maioris premisorum firmitatis evidenciam supradictus dnminus Mircius literam suam suo maiorisigillo sigillatim mittet in Moldaviam“.

2) În 1391 trăia încă Petru Mușat (v. D. Onciul „Bucovina“ I. c.). Lui Roman toate cronicile îi dau 3 ani de domnie. Fiînd-că Roman a domnit și în 1399 pentru a doua-ora, îi rămân pentru 1-a domnie numai 2 ani (1391-1393). Documental e amintit mai întai în 1392 (v. Arh. ist. I, 15).

3) Hurmuzaki I² 816.

4) Toate cronicile îi dau 6 ani de domnie și-l arată frate cu Roman.

pe la sfârșitul anului 1394, avu dînsul cel dintăiū dintre Mușătești, să sufere mânia regelui unguresc, care căuta să-și resbune pentru sustragerea Moldovei de sub suzeranitatea Ungariei și alipirea ei de Polonia.

Cronicarul unguresc Turócz (1), ne povestește—anul expediției il dă greșit în 1390 (2), în loc de 1394 — că

1] Apud Schwandtner I 218 s. 99.

2) Că anul expediției ni-l dă Turócz greșit, reese chiar din expunerea lui cu privire la această expediție. El ne povestește fapte neexacte, ca unirea Muntenilor cu Turcii în contra Ungariei, fapt, pe care documentele îl contrazic. Un document din 1404 (Hurmuzaki I² 362) și altul din 1408 (Hurmuzaki I² 460) ne arată din contră pe Mircea aliat al Ungurilor în contra Turcilor. Turócz apoi mai pune greșit mórtea Mariei în 1392, pe când ea s'a întemplat în 1395 *Mai 17.* (Huber „Die Gefangennehmung der Königinen Elisabetha ũ. Maria von Ungarn und die Kämpfe König Sigismunds Wien 1885 p. 41.)

Insuși Turócz se contrazice spunënd, că expediția în contra lui Stefan s'a făcut cu puțin înainte de mórtea Mariei. În acel cas ea s'a putut întempla numai pe la începutul anului 1395 sau sfârșitul anului 1394. De öre-ce-la începutul anului 1395 Sigismund a fost ocupat cu luptele de la Turnul sau Nicopolii mici în alianță cu Mircea veđi Bogdan „Luptele Romănilor cu Turcii“ [pag. 12 Bucuresci 1898] — aceste înainte de mórtea Mariei (*Mai 17*) ar rămăne ca dată mai probabilă pentru expediția Moldoveană sfârșitul anului 1394. Acesta se póte de altmîntrelea dovedi și cu data hrisóvelor, pe care le dase Sigismund din Ardeal, în timpul când pre-gătea expediția moldoveană. Regele dă hrisóve în 25 Octombrie și 3, 8 și 12 Noembre din Segedin ér în 26 Decembrie din Turda [1394] [Huber „Die Gefangennehmung der Königinen etc. p. 39]. După această urmăzá o lacună de aprópe 2 luni, după, cari ér urmăzá o serie de hrisóve date din diferite părți ale Ardealului. Cel d'ntăiū e din 18 Febr. 1395 și e un privelegiū, pe care l'a dat regele Brașovenilor, drept resplátă pentru serviciile ce îi le-aū făcut în expediția Moldoveană. [Hurmuzaki I² 364]. Decí expediția a trebuit să aibă loc între 26 Decembrie 1394 și 18 Febr. 1395. În 6 Ianuarie vedem pe Stefan încheiănd legături cu Polonia. Acesta ne arată că Sigismund deja părăsise atunci Sucéva și că Stefan imediat după plecarea lui a dat Polonilor actul de închinare. (Hurmuzaki I² 817).

regele unguresc în al patrulea an după încoronare (1390), a pornit cu războiul în contra Voivodului Stefan, pentru-ca să readucă Moldova la supunere. Cu toate că Sigismund, în trecerea sa prin munți, a suferit mari pierderi din partea oștei moldovene, a isbutit însă a înainta până la Suceva, capitala Moldovei, și a constrânge pe Stefan, să-l recunoască de suzeran și să-l oblige la un anual tribut (1).

Îndată ce părăsi însă Sigismund Suceva, Stefan călcă angajamentele, ce și le luase față de supunându-se Poloniei.

Actul de închinare e scris în Suceva (6 Ian. 1395) și e confirmat de boierii Moldoveni (2). Stefan, ca recunoscintă către regele polon, pentru-că l'a ajutat să ia tronul, promite a păstra credința față de corónă, și a-o ajuta din toate puterile lui în contra regelui unguresc, Voivodului Munteniei, în contra Turcilor, Tatarilor și Rușilor. Promite a ajuta pe Poloni și în războaiele, pe cari le-ar purta în regiuni mai depărtate, cu Cavalerii Teuoni, îndată ce regele polon i-ar cere ajutor. Asemenea se obligă a rămâne în veci supus Poloniei și a „nu-și căuta un alt domn„. Pe lângă această boierii Moldoveni se obligă a-l opri pe Domnul lor dela orice acte păgubitoare Poloniei, și a rămâne amici ai Poloniei, precum și a alunga pe Domnul lor, și pe urmașii săi în cazul, când se va fi resculat în contra Poloniei.

Prin un act, din același an (1395) (3), boierii Moldoveni garantează regelui polon, pentru Domnul lor, că va merge

1) Turóczi l. c. „sincera post haec fidelitas et annualis census solutio promittuntur“

2) Hurmuzaki I² 817.

3) Codrescu „Uricariul“ III p. 67

în persoană să depună jurământ de credință regelui și coronei polone. Asemenea garantează, că Domnul lor, renunță la Pocuția, care fusese amanetată lui Petru și Roman pentru imprumul de 3000 de ruble argint italiene: „Dăm chiziesie pentru Kolomea și pentru Sniatyn și pentru Pocuția; despre acele domnul nostru Ștefan nu are să dică nici un cuvînt; iară despre Țețin și Chmelov, când Domnul nostru Ștefan va merge la Domnul seü, și al nostru, la regele Vladislav al Poloniei, va tracta despre acele și va înțări după voia regelui“.

Legăturile lui Ștefan cu Polonia le confirmă și analele ruse, cari ne spun că un Voevod Moldovean ar fi ajutat pe principele Litvaniei Witold, în luptele acestuia în contra Tatarilor Hordei de Aur și ar fi luat activă parte la bătălia pierdută de Poloni și Litvani de la Wortskla (12 August 1399). (1)

Acel Voevod n'a putut fi altul decât Ștefan, care în actul de supunere din 1395 se obligase a ajuta pe Poloni și contra Tătarilor. Detronatul Roman nu putea fi acela, de vreme ce el apare certat cu Witold, în contra cărui luptase mai înainte ca aliat al lui Teodor Corjatovici (2)

Frământările și luptele pentru tron din anii 1399 și 1400 (3)

1] ap. Niemcewski l. c. p. 33

2] Engel „Gesch. der Mold. 112

3] Anii 1399 și 1400 sunt foarte puțin lămuriti în ceea-ce privește cronologia Domnilor.

În 1399 apar la Domnie 3 Domni: Ștefan, Roman și Alexandru cel Bun; în 1400 Iurg Corjatovici, Alexandru și pretendent și Ivașcu, fiul lui Petru Mușat.

Pentru a lămuri acești ani, trebuie să luăm ca punct de plecare domnia lui Alexandru cel Bun, să fixăm data suirii pe tron, a părăsirii tronului și a morții sale

aŭ dat ocaŝie Poloniei sã se amestece tot mai mult în afacerile Moldovei.

Asupra acestora avem ca izvor pe cea mai autenticã cronicã, „Letopisetul de la Bistrița“, publicat de Dl. Bogdan în „Cronici inedite“. În anul 6907 [1399] luna lui April în 23 se ridicã Domn în țara Moldovei Alexandru Voevod, iar pe Juga Voevod l'a luat Mircea Voevod, Și *stapãni* Alexandru Voevod Țara Moldovenescã 32 de ani și 8 luni și *muri* în anul 6942 (1434) Ianuarie 1^{ca}.

Dela prima cetire se observã, cã Cronica ne dã doue date deosebite: durata domniei de 32 ani și 8 luni și data morții 1434 Ian. 1, cã distinge deci data morții de timpul cãt a domnit. Cu alte cuvinte cãt-va timp înainte de morțe n'a fost domn, cãci la 1399 April 23 adãugãnd „32 ani și 8 luni“, timpul, cãnd ar fi lãsat „stãpãnirea“, ar coincide atunci cu sfirșitul anului 1431.

Sã vedem dacã alte izvõre ne confirmã acẽsta.

La sfirșitul anului 1431, Dlugosz [XI 595] ni-l aratã pe Alexandru desamãgit și bolnav de supãrare pentru nereușita conspirației față de regele Poloniei și adaugã, cã scurtã vreme dupã acẽsta a murit.

Acẽsta coincide și cu documentele, cãci imediat în anul urmãtor din Ianuarie 13 avem hrisov dela Ilie, prin care dã lui „Oanica“ 2 sãte pe Jijia (Document nepublicat în colecția Academiei Române pach. 5 No. 74). Altul tot din acelaș an fãrã lunã [Ac. Rom. pach VII No. 143] Altul tot dela Ilie din acelaș an publicat în „Revista pentru istorie etc. a D-lui Tocilescu. [t VII 370]. De aci rezultã, cã afacerile domniei le conducea în acel an Ilie, fiul mai mare al lui Alexandru, în acest timp bolnav și disgrãțiat de Polonia. Alexandru trãește încã, cãci în 1432 Decembre [6940 Dec.] face danie de moșii unor boeri. (Hurmuzaki I² 839).

Dupã-õce am fixat timpul cãt a „stãpãnit“, trebuie sã fixãm timpul morții sale. Aci întimpinãm o deosebitã greutate, de vreme ce data morții din cronicã e greșitã. Alexandru a murit înainte de „1434 Ianuarie 1“, de vreme ce în un tractat al lui Ilie cu Polonia din anul 1433, luna Iunie 3, e arãtat ca mort. („genitor carissimus noster *condam* Alexander Woywoda“ (Hurmuzaki I² 581).

Alexandru a murit astfel înainte de 1433 Iunie 3 și acẽsta concõrdã perfect cu știrea lui Dlugosz, care pune morțea lui Alexandru „în vara de față“ a anului 1433. (ad. an. 1433 c. XI 640). Imediat dupã acẽsta isbucnește cãrta între fiii sei Stefan și Ilie, carã s'aŭ suferit unul pe altul cãt timp a trãit tatãl.

Stefan era credincios vasal al Poloniei, dovadă ajutoriul dat contra Tătarilor. A căzut însă victimă acestei

Data morții din cronică e deci greșită, a timpului cât a stăpănit și cea a urcării pe tron (1399 April 23) e însă adevărată, făcând unele restricțiuni, adică considerând pe Alexandru ca asociat la domnie de tatăl său Roman.

În anul 1399, pe lângă Alexandru și tatăl său Roman, mai găsim însă domn și pe Ștefan. Cum să explicăm domnia tuturor acestora în acest an? Fărte probabil că lucrurile s'au petrecut așa: Pe când Ștefan ajută pe Vitold, ducele Litraniei în bătălia de la Worskla (1399 Aug. 12], fratele său Roman a isbutit să-i ia tronul. Se pare a se fi menținut în vr'o parte a țării încă din primăvara anului 1399, fiind-că numai așa putem explica domnia lui Alexandru pusă de Cronică la April 23: Alexandru era asociat la domnie, cum fusese încă în prima domnie a tatălui său (v. doc. din 1392 publicat de Dl. Onciul în „ Revista pentru istorie etc.“ a D-lui Tocilescu]. În timpul absenței lui Ștefan, Roman răsbună detronarea de către Ștefan din 1393 și ocupă tronul întregii țări. Ștefan e omorât apoi, îndată după întoarcerea dela Worskla, în o revoluție la Hirleu (Onciul „Originile Princip“ p. 252). Dar Roman încă nu domnește mult, căci Svidrigailo, fratele lui Vitold, răsbună pe aliatul fratelui său dela Worskla luând prins pe Roman (Niemcewski l. c. 33].

Ivașcu, ful lui Petru Mușat, și boierul Vilica stau garanți pentru el [Hurmuzaki I² 819]. În acest document Roman apare prins. Ivașcu și Vilica s'ar păre, că rógă pe Vladislav să intervie pe lângă Svidrigailo, ca să-l elibereze, garantând de fidelitatea lui față de Polonia și de faptul, că, dacă Roman va fi eliberat, „nu va acuza pe Svidrigailo“ — adecă nu va căuta să-și răsbune. Dacă însă va căuta să acuze pe Svidrigailo, atunci el se obligă „să-l dea *din nou* în mâinile regelui“. Presupunend că documentul acesta e dela începutul anului 1400 (documentul n'are luna], atunci timpul domniei lui Roman nu s'ar pute fixa decăt în 1399. În anul 1400 e deja prins și dacă a fost eliberat, în urma garanției lui Ivașcu, n'avem știre. Destul, că el dispore de pe scenă și n locu-i vine Iurg Coriatoviçi, cunoscutul Voivod din 1374. (Veđi studiul D-lui Onciul „Juga-Vodă“ în „Conv. lit.“ XVIII 1), care însă n'a domnit decăt câteva luni, căci a fost detronat de fiul lui Roman, ajutați de Mircea. Alexandru a luat tronul, ér pe fratele său Bogdan la asociat, după obiceiul timpului, la domnie.

credinți căci în lipsa-i din țară, frate-seu Roman i-a luat tronul. Dar și Roman și-a găsit resplata: Svidrigailo (1), din ordinul Poloniei, îl pune în închisore. Ivașcu, fiul lui Petru Mușat și boerul Vilica cer eliberarea lui, garantând pentru fidelitatea lui față de Poloni (2). N'avem știri dacă Roman a fost eliberat. În tot cașul, tronul nu l'a mai recăpătat. Polonii au dat tronul lui Jurg Coriatic (3), care încă nu s'a putut bucura mult de el, fiind detronat de Alexandru cel Bun, ajutat de Mircea (4).

Alexandru cel Bun (1399 April 23-sfirșitu an. 1431). Din cauză că a luat domnia, ajutat de Mircea, fără voia Polonilor, pe al căror candidat, Juga, l'a detronat, a trebuit să fie rău vădit, la începutul domniei de Poloni. Numai acest fapt i-a putut da ocașie lui Ivașcu, fiul lui Petru Mușat, să stăruiască pe lângă Vladislav pentru tron. Ivașcu pe lângă promisiunea că „nu-și va căuta alt stăpân“ în cas de e ajutat să ocupe tronul, mai renunță și la țara Sepenicului și orașele din ea și se declară gata să ierte suma, pe care tatăl său, Petru, o împrumutase lui Vladislav și hrisóvele,

Din 1400 Iunie 29 avem un document de la Alexandru, unde Bogdan apare asociat: „Cu mila lui D-deu Noș Ioan Alexandru Voevod, domn al țării Moldovei, și fratele Domniei mele jupân Bogdan“. (Documentul e nepublicat în original slavon în colecția Academiei Române Pachet 47, No. 150. [cf. Tocilescu „I. Bogdan Cronici inedite“]. Alexandru e deci domn al țării Moldovei în 1400 Iunie 29. În contra lui mai vedem un singur pretendent Ivașcu, care în 8 Decembrie 1400 [„feria quinta et simul matris divinae conceptionis = 8 Decembrie“] cere dela Vladislav tronul (Hurmuzaki I² 820).

1) Svidrigailo era fratele lui Vladislav, regele Poloniei (Niemez I. c.).

2) Hurmuzaki I² 819.

3) Niemez 34.

4) „Letopisețul de la Bistrița“ în I. Bogdan „Cronici inedite“.

ce le posedă asupra aceluî împrumut, să le ardă (1).
Cu toate acestea Alexandru se menține pe tron. E silit însă—ca să se pótă menține—să se declare vasal Poloniei „ca și predecesorii sei“ (2).

Regele polon nu se încrede însă în Alexandru, de vreme ce îl vedem că cere garanția pentru el, de la un boer Costea. Acesta să obligă să reție pe Voivod de la ori-ce uneltire în contra Poloniei, și să înștiințeze pe regele polon de ori-ce încercare de răscolă a Voivodului său (3). De aci încolo Alexandru trăește în bune relații cu Polonia. În anul 1404 se presintă în persoană cu boerii sei în Kamenîța și depune jurămint de credință. Prin un act dat din Kamenîța se obligă a da ajutor Poloniei contra tuturor dușmanilor (4).

În anul 1407 Alexandru se prezintă din nou în Lemberg, însoțit de sfetnicii sei, și confirmă prin un nou act toate angajamentele, ce le luase față de Polonia, cu 3 ani mai înainte în Kamenîța [5].

În anul 1410 izbucnește resboiul dintre Polonia și Cavalerii Teutonî din Prusia. În aceste lupte intervine regele unguresc luând partea Teutonilor și ațitând tot odată pe Vitold, fratele lui Vladislav, să se uniască cu el în contra Poloniei (6). Sigismund trimite în ajutorul Teutonilor pe Stibor, dar înainte, ca acesta să se unescă cu Teutonii,

1) Documentul e din 8 Dec. 1400 (Hurmuzaki I^o 819.)

2) Doc. dat în Suceva 1402 Mart. 12, (Hurmuzaki I^o 819.) Cam la acest timp se referă o știre a cronicarului Iohan v. Posilge „Scriptores seram Prussicarum“ III, 244 că regele polon a dat fratelui său Svidrigailo moșii în Moldova, știre, care pare a nu fi probabilă.

3) Hurmuzaki I^o 823.

4) Ibid. 826.

5) Ibid. 827.

6) Fossler IV 200.

Vladislav cu o oște compusă din Bohemii, Silesii, Litvani, și *Români* îi bătă cumplit la Tannenberg (1). Acești Români, cari luptă pe partea Polonilor, sunt trupele, ce le-a furnisat Alexandru, după angajamentul, ce și-l luase în actul dela Kamenita din 1404. Sigismund, se pare, a se fi aliat cu Teutonii în contra Polonilor, cu ascunsul plan, de a smulge Moldova, în cas de învingere de sub suzeranitatea polonă (2). Regele polon se vede că a ghicit gândul regelui unguresc, căci în 1411 se grăbește a încheia alianță defensivă și ofensivă cu ambii Voevođi Români, cu Alexandru, Voevodul Moldovei și cu Mircea, Domnul Țării Românești (3). „Și dacă vr'o dată, regele unguresc va porni cu răsboiul în contra Domnului nostru, regele Poloniei—ceea ce să ferescă D-zeu—noi [Alexandru] să avem a năvăli în țara regelui unguresc și a ajuta pe Domnul nostru Vladislav, din toate puterile noastre. Ear dacă regele unguresc, va porni cu răsboiul în contra mea, Alexandru Voevod, și în contra țării mele, Domnul nostru, regele Poloniei, încă să fie obligat a ne apăra și a năvăli în țara regelui unguresc (4).

Tot în acelaș timp a căutat Vladislav, în contra regelui unguresc, ajutorul Venetienilor (5).

De asemenea, pentru că avea nevoie de bani și probabil, ca să nu înstreineze pe Alexandru, Regele polon, dă un nou înscris Voivodului Moldovean, pentru suma de 1000

1] Cronica lui Laurent Blumenau în „Scriptores rerum Prussicarum IV 57. cf. Picot et Bengesco „Alexandre le Bon“ p. 2.

2) Picot et Bengesco „Alex. le Bon“ I. c.

3] Hurmuzaki I² 830, și 472.

4) Hurmuzaki I² 830.

5] Huber „Gesch. Osterreichs“ II 521.

de mărci, un rest, ce nu-l plătise încă din împrumutul de 3000 de ruble, ce i-l dăduse Petru Mușat în 1388. În noul înscris Vladislav se obligă a plăti acea sumă în timp de 2 ani. Dacă însă la termenul fixat n'ar pute-o plăti, atunci, regele polon, se obligă, a da Domnului Moldovei, „*amicului sau Alexandru*“ și copiilor lui, orașele Snyatin și Kolomea, precum și teritoriul, care se chéamă Pocuția. „Aceste orașe ale noastre, Kolomea și Snyatin, ca și pământul, ce se chéamă Pocuția, cu toate veniturile, privilegiile și hotarele lor, atita vreme le va ținé (Alexandru), până când noi sau copiii noștrii vom plăti această sumă de 1000 de mărci argint francon“ (1).

Se vede că suma n'a fost plătită lui Alexandru de vreme-ce Snyatinul Colomea și Pocuția (2), se gădesc la Moldova până la anul 1433 (3).

Astfel Vladislav, unit cu Voivodul Moldovei, cu Mircea și cu Venețienii, putea să se opue lui Sigismund, care era desaprobat chiar și de Unguri, cari nu vedeau cu ochi buni alianța regelui lor cu Teutonii în contra Poloniei [4]. Atunci Sigismund voi să se retragă și să se mulțămescă cu titlul de împérat german primit în 21 Iulie 1411 [5]. În fine consimți la pace. Doisprezece magnați unguri se întâlnesc cu tot ațiția nobili poloni în Novembre 1411, în Ofalu și încheiă o trevă pe un an, până în 15 August anul viitor (6).

1) Hurmuzaki I^o 8 29.

2) Sniatynul, Kolomea și Pocuția fuseseră inapoiate Poloniei de către Stefan Mușat în 1395. (veđi mai sus pag. 32).

3) În regularea de graniță din acest an, Pocuția apare ca aparținând la Moldova (veđi Hurmuzaki I^o 846).

4) Huber II 522, Fessler IV 215, Picot I. c.

5) Ibidem

6) Ibid.

Tot atunci se consfințește și pacea încheiată la Thorn între Vladislav și Teutonii, de o parte, și între Vladislav și fratele său Vitold, principele Litvaniei, de altă parte (1)

În fine prin o întrevvedere a lui Vladislav, Sigismund și Vitold, în anul următor (1412 Mart. 15) la Lublaŭ, se încheiă o pace definitivă (2),

Sigismund Vladislav și Vitold vor fi de aci încolo amici. Sigismund va ajuta pe Vladislav în contra orî-cărui dușman și nu va intriga de aci încolo nici odată față de Polonia, nici nu se va acăța de țările vasale ei. Se regulază apoi chestia Haliciului, a Moldovei, și Podoliei, — țări, cari știm că fuseseră mai înainte vasale coronei ungurești Sigismund prin acest act recunoște dreptul de suzeranitate al lui Vladislav asupra Moldovei, dar cere în schimb ca Vladislav să silească pe vasalul său să ajute însuși în persoană și din toate puterile sale pe Ungurii, ori când aceștia ar fi amenințați de Turci. Dacă însă la porunca suzeranului său, Voivodul Moldovei, ar refusa să ajute pe Sigismund în persoană, sau în cas de bătălie, să trimită trupe, atunci Sigismund și Vladislav, vor năvăli în Moldova, vor depune pe Voivodul ei, ăr țara o vor împărți între ei și anume pădurile mari, numite Bukovina, ce se întind de la Carpați până la Siret, să fie împărțite în două; Iașul cu o parte din țară va aparține Poloniei, Bârladul cu altă parte Ungariei. Dincolo de Prut o jumătate din țară cu Cetatea Albă, va fi a lui Vladislav, ăr cealaltă jumătate cu Chilia, a lui Sigismund. Dacă însă Voivodul Moldovean va asculta de porunca su-

1) Ibid.

2] Vezi documentul în Hurmuzaki I² 483

zeranului său și va da ajutor Ungariei în contra Turcilor, va fi menținut pe tron.

Contractanții se mai învoesc ca 5 ani după morțea unuia din cei doi regi, o comisie mixtă, compusă din Unguri și tot atâția Poloni, va examina drepturile fie-căreia din cele 2 regate asupra Moldovei și va decide la care din cele două regate va aparține definitiv Moldova

Acest tractat e baza tuturor certelor de mai târziu între Unguri și Poloni pentru supremația moldoveană. Sigismund recunoscuse pentru moment suzeranitatea polonă asupra Moldovei, dar fără să renunțe pentru totdeauna la ea. După morțea unuia din cei doi regi contractanți, o comisie mixtă, compusă din dignitarii ambelor regate, va hotări în mod definitiv, asupra chestiei supremației moldovene. Vom vedea mai târziu, că Ungurii vor face dese încercări, pe baza acestui tractat, să readucă Moldova sub suzeranitatea lor și chestia supremației moldovene va fi adesea desbătută de comisarii ambelor regate, fără ca să se ajungă însă vr'o dată la deplină înțelegere.

Pentru Voevodul Moldovei, clausele tractatului de la Lublaă, de bună samă au fost secrete. Alexandru nu știa de ce se uneltise în contra sa la Lublaă. În cazul contrar n'am pute explica atitudinea lui loială față de Polonia, pe care continuă a o avea și după acest tractat.

Pentru-că nu știa de clausele tractatului de la Lublaă, Alexandru, continuă așa dară bunele relații cu Polonia. În anul 1414 dă din nou ajutoare în trupe suzeranului său (1). În anul următor, ne spune Dlugosz, Alexandru s'a prezentat în persoană cu o suită aleasă în Snyatin, —unde Vladislav I'a

1) Cronica lui Iohan v. Posilge în Script. Rer. Prusic. III 340

primit foarte bine—și a făcut din nou jurământ de supunere (1). Motivul acestei noi supunerii e după Engel (2) frica de Turci, cari pustiaă în acel timp Muntenia din cauză că Mircea refusase tributul (3), și de cari se temea să nu invadeze și în Moldova.

Legăturile bune dintre Alexandru și Vladislav se observă și cu ocazia când relațiile dintre Polonia și Ungaria se răcesc din nou în anul 1419. Alexandru și de astă dată e gata a-și ajuta suzeranul cu trupe în contra Ungurilor (4).

În anul următor însă, frica ce cuprinse pe Vladislav din cauza unei invășii turcești în Moldova, îl sili să caute o nouă apropiere față de Sigismund (5). Ocazie la această năvălire turcescă au dat certele de tron din Muntenia dintre Mihail, fiul lui Mircea și vărul său Dan II. Acest din urmă vine cu ajutor turcesc în contra lui Mihail și ocupă tronul (6). Turcii, după-ce dau tronul lui Dan, trec și în Moldova și atacă Cetatea Albă (7). Pe Vladislav îl interesa aceste jafuri din țara vasalului său. El cere grabnic ajutor de la Sigismund (8), care nu-l refuză, dar îi dă să înțeleagă, că

1) Dlugosz c. XI 367

2) „Geschichte der Moldau“ 117

3) Zinkeisen „Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa“ I 466. Caro „Gesch. Polens“ III 454.

4) „Arhiva istorică“ II 52. Alexandru a reinviat cu această ocazie jurământul de credință.

5) Picot I. c. 16

6) Xenopol „Ist. Rom.“ II 157

7) Vezi scrisoarea lui Vladislav către Sigismund publicată de cancelarul de atunci al Poloniei L. Cyolek od. Caro în „Archiv für Österreichische Geschichte“ 52 Band, Wien 1871 p. 159 cf. Iorga „Studii istorice asupra Chilie și Cetații Albe“ Buc. 1899 p. 80

8) Ibid. cf. vol. 45 II-te Hälfte p. 390

Vladislav, ca suzeran, ar trebui și singur să aibă putere să-și apere vasalul (1).

Alexandru e atunci în grea poziție. Din o scrisoare cu data 1420 Iulie 27 a lui Vladislav către Sigismund (2) reese, că Alexandru în trei rînduri a trimis, în decursul aceluși an, solii la regele polon, ca să-l ajute.

„Află, scrie Vladislav lui Sigismund, cum Turcii, dușmanii noștri și ai întregii chrestinătăți au intrat cu toate puterile lor în Țara Transalpină [Muntenia]..... jefuind totul și supunînd la credință, tribut și grele dări acea țară..... era de aci pe mare cu o puternică flotă debarcară pe cîstele Moldovei și asediază un ore-care castru al vasalului nostru (vazalli noștri), — Cetatea Albă — și ast-fel numitul Voevod (Alexandru) vedîndu-se încunjurat de pericole, a recurs la ajutoarele noastre și și-a trimis solii seî mai întai aprîpe de Rosalii (26 Mai) apoi sîrbătorea fericitului Ioan (24 Iunie) și în fine la sf. Iacob, cel de curînd trecut, rugîndu-ne cu o deosebită umilință, să nu lăsăm ca țara lui să cadă sub ptuera Turcilor, de o dată cu Țara Romînescă și să-i dăm ajutoare mai înainte ca dușmanul să pătrundă în interiorul țării. Era noi înduplecându-ne...am dat ordin tuturor trupelor noastre, din toate ținuturile învecinate cu Moldova să stea sub arme și vom trimite cu ele pe fratele domniei mele, pe Alexandru Vitold, în ajutorul numitului Voivod. Era acum petrecem în Sandomir și încet ne vom apropia de ținuturile Rusiei, ca în cazul când Voivodul ar suferi o mai aprigă insultă din partea dîsului dușman—ceea ce să ferescă D-zeu—mai ușor să-i putem veni în persónă

1) Picot l. c.

2] Cyolek, t. 52 p. 159.

in ajutor cu ȃisul frate al nostru [Vitold), dacă necesitatea o-ar cere (1)].

Se pare că n'a mai fost necesar ajutorul lui Vladislav, căci Turcii s'ar fi retras curînd din Moldova (2). Singur Vitold ajută pe Alexandru cu meșteri și material pentru intarirea Cetății Albe contra unui eventual atac din partea Turcilor (3).

In anul următor, Alexandru se desparte de soția sa, sora regelui polon și a lui Vitold (4), cu care să căsătorise probabil cu 4 ani inainte (1417) (5) și se obligă—cu consimțamintul fiului seu Ilie și al boerilor sei—a-i da pe tot timpul cat traește, pentru intreținere, orașele Siret și Volochovet, cu tote satele și moșile lor, er pe lângă acesta să-i mai dea și o anuală pensiune de 600 „ducați de aur sau florini roși ungurești“, cari vor fi plățiți in doue rate și anume 300 la sf. Petru, er ceilalți 300 la Crăciun. Dacă insă Alexandru n'ar plăti acea sumă la timp, atunci se obligă catra regele polon, ca pedépsă a plati inca 600, și dacă nici aceștia nu-i va plăti la timp, atunci regele polon să aibă drept a aresta pentru acea sumă pe neguțătorii Moldoveni,

1) Cyolek „Liber Cancellariae“ ed. Caro in „Arh. für osterr. Geschichte“ B. 52 p. 159. Et successive terras Russie accedimus, ut si idem Waywode atrociori insultu suorum hostium predictorum quod absit teneretur, facilius sibi eum prefato fratre nostre domino Alexandro in propriis personis si requirat necessitas possemus subvenire“.

2) Picot l. c. 18.

3) „Chilia“ 82

4) Vitold e frate cu Vladislav. Veđi doc. din 1412 Hurmuzaki I² 483. Veđi și scrisórea lui Vladislav către Sigismund publ. de Cyolek l. c. 155.

5) v. Onciul „Bukovina“ l. c. 80.

carî s'ar afla în Polonia și a-i ține până la plata datoriei (1).

În anul 1422, Polonia având răsboiul cu Teutonii, cere ajutorul lui Alexandru, care trimise 400 de ostași sub comanda spătariului Coman, cari făcură minuni de vitejie. Atăcați de Teuoni, cari erau cu mult superiori în număr, ei încercă o faptă cutezătoare: se retrag în o pădure învecinată, unde descalecă, ca să se pôtă lupta mai ușor. Teutonii ne bănuind vr'o cursă se iaă după ei, dar atunci Moldovenii își întorc săgețile în contra lor și Teutonii, coplesiți de săgeți, sunt siliți să dea dosul, lăsând mulți prizonieri și mulți morți. „Ast-fel ca prin minune, Români, o mână de ómeni, după ce au bătut un număr cu mult mai mare de dușmani, s'au întors în tabăra regelui victorios și încărcăți de prăci“ (2).

Cu toate acestea după 3 ani, vedem pe Alexandru aliat cu Turcii și cu vasalul lor din Muntenia, Radul Prasnaglava (3) pe care-l sprijinește în contra lui Dan, vasalul Ungurilor.

În 1426 Mai óstea lui Dan și a Ungurilor e cumplit bătută și Radul rămâne stăpân în Muntenia (4).

Sigismund primi la sine pe vasalul său Dan și acesta îi destănuie alianța dintre Alexandru al Moldovei, Radu și Turci. Sigismund comunică acesta lui Vitold și lui Vladislav. Atunci Vitold, în răspunsul său către Sigismund, își exprimă ideea, că Alexandru ar trebui să fie înlăturat de o întreită alianță ungaro-polono-litvană (5). „Nu e bine—serie Vitold

1) Hurmuzaki I^o 514; Textul slavon p. 836.

2) Dlugosz XI 461.

3) Numit astfel de Sigismund. (Hurmuzaki I^o 544 v. „Chilia“ 85).

4) Iorga „Acte și fragmente“ III 80 și „Chilia“ 84.

5) „Chilia“ 85.

către Sigismund—să suferim ca el (Alexandru) să-și aducă în mod rău hotărîrea la îndeplinire în contra serenității voștre și în contra creștinătății întregi și să lăsăm în mijlocul nostru un om atât de periculos. Ar fi mai convenabil a ne împotrivi principiilor lui și a stărpi răul din rădăcină (1).

Cu toate acestea nu se găsea pretext lui Alexandru „pentru aplicarea contra sa a tractatu lui de la Lublaŭ, pe care încă probabil că nu-l cunoștea“ (2).

Pentru ca să redea tronul lui Dan, Sigismund ceru și ajutorul lui Vladislav (3). Alexandru încă avea să dea ajutor conform tractatului de la Lublaŭ. El permise prin Moldova trecerea trupelor polone în număr de 5000 sub comanda lui Ianuss Cobilenski. Acestea împreună cu trupele moldovene aveau să întâlnească—după învoiala între Vladislav și Sigismund—pe cele ungurești în ziua sf. Ion Botezătorul la Dunăre.

Trupele moldavo-polone așteptară 2 luni sosirea lui Sigismund (4). Acesta nu sosi însă de cît târziu în iarnă (5) după ce Moldovenii și Polonii după o așteptare zădarnică se întorseră acasă.

În primăvara anului 1427 Radul era alungat și Dan restabilit (6]. În campania anului următor însă, Impăratul fu foarte puțin norocos. Prin pacea din 1428 cu Turcii, el perdea Golumbacul, Dan era alungat și Muntenia cădea din nou sub

1) Cyolek „Liber Cancellariæ“ ed. de Caro in „Archiv für Österreich. Gesch.“ B. 45 II Hälfte 480.

2) „Chilia“ 85.

3] Dlugosz XI 494. 514

4) Ibid.

5) „Chilia“ 85

6) Hurmuzaki 544. 547 „Chilia“ 85 Fessler IV 373. Picot 23.

influența turcăscă [1].

Sigismund e din nou atunci bănuitor față de Alexandru și dorea să-l scotă din domnie. Încă din 1428 el trimetea o solie la Vitold pentru a-i declara, că nu va merge la întrevederea de la Luck, dacă Vladislav nu-i va da ajutor contra lui Alexandru [2].

Cu toate acestea în Ianuarie 1429 Sigismund se prezintă la Luck. Pe lângă chestia ridicării Litvaniei la regat, se discută aci între Vladislav Vitold și Sigismund și afacerea Moldovei, față de care Sigismund are rele intenții. Prin o comisie de baroni și prelați el cere lui Vladislav, ca în vara următoare să facă împreună cu el o expediție în Moldova, conform scrisorilor și tractatelor originale anterioare.. și alungând pe principii ei să impartă țara după chipul cum s'a orînduit în tractate. (Lublau) (3). Apoi se decide ca o comisie ungaro-litvană să se prezinte de sf. Gheorghe în Moldova și tot cu această ocazie Sigismund își dă pe față planul său de a coloniza Chilia și gurile Dunărei cu Teuioni (4). La acușările soliei lui Sigismund că Moldovenii împreună cu Voivodul lor sunt infidelii, trăesc din furt și jafuri etc. și că Alexandru a refuzat a trimite trupe, conform tractatului de la Lublau, lui Sigismund contra Turcilor, Vladislav replică în fața solilor Moldovenii, că acușările față de Moldovenii sunt nedrepte și

1) Fessler l. c. Picot l. c. „Chilia“ 86

2) „Chilia“ 86.

3) Dlugosz XI 514 „expeditionem contra Moldauiam in aestate ventura una secum faciat.... et espulsis eius principibus terras ipsas iuxta ordinationem inscriptionibus contentam partiantur et diuidant“ cf. Picot 25, Niemcz 27 Engel 118.

4) „Chilia“ 86, 87.

nu s'a călcat tratatul de vreme ce trupe moldovene și polone au așteptat 2 luni în 1426 la termenul fixat la Dunăre sosirea lui Sigismund, care nu s'a prezentat la timp și deci n'are pretext ca să împartă țara (1)

Sigismund nu și-a ajuns scopu nici în afacerea Chilieii, pentru că Vladislav în cele din urmă n'a primit mijlocirea lui Vitold, care avea să decidă ca arbitru pentru Chilia, lucru, pe care l'a făcut și Alexandru (2), iar Dan aștitat de Sigismund să cuprindă Chilia, a fost în cele din urmă alungat din Moldova (3).

În urma acestei tentative a lui Dan de a lua Chilia, Alexandru se plînsese lui Sigismund, care nu dădea nici un răspuns, și lui Vladislav.

Regele polon încă se plînsese atunci lui Sigismund. Arată așteptarea zadarnică din 1426 la Dunăre, cererea nedreaptă a lui Sigismund la Luck de a se face expediția contra Moldovei, neprezentarea la termenul fix (Sf. Gheorghe) a solilor unguri și cere ca D-1 Moldovei să fie în stăpânirea pacinică și liniștită a Chilieii și pămînturile stăpânite de dânsul și își exprimă în urmă, părerea de rău, că n'a dat nici un răspuns plîngerilor lui Alexandru (4).

1) Dlugosz XI 639 „Non esse equum Walachos in religione christiana constitutos et plenam sibi et regno sue Polonie, obedientiam et subiectionem praestantes iuuadi, et non estante causa legitima exterminari cum haec esset feritas barbarica in subditorum viscera avertore gladium..... quod vero contra Turcas subsidia non tulerint culpari non merentur cum mandato regio in anno et die promisso exercitui regio iuncti usque ad Danubium venerunt et prope duobus mensibus redire coacti sunt, culpandus potius est Sigismundus Rex, qui ad praefinitam diem non venit“.

2) „Chilia“ 88

3) Ibid.

4) Ibid. 88, 89.

Nici în urma acesteia Sigismund n'a răspuns lui Alexandru, ba încă îl acuză față cu Vitold că a făcut alianță cu Hanul și cu Turcii (1).

În anul 1430 îl vedem însă pe Alexandru schimbându-și în mod brusc orientarea politică, făgăduind sprijin lui Vitold și primind un predicator husit în țară [2].

Ducele Litvaniei lucra în acest timp pentru separarea definitivă a Litvaniei de Polonia și ridicarea ei la rangul de regat. Fiind-că găsea însă o piedică în oligarhia catolică din Polonia, al cărei suflet era Zbigniev Olesnicki, episcop de Cracovia, Vitold favorisase pe ortodoxii din provinciile sale și se baza pe sprijinul lor [3].

Din iubire pentru ortodoxism (4), ȕr pe de altă parte nutrind și el planul emancipării de subnominale suzeranitate polonă (5), și voind pôte să alipescă definitiv Pocuția la Moldova (6), s'a sustras și Alexandru de sub înriurirea polonă și s'a aliat cu Vitold. Acesta muri însă în acel an 1430 [7], fără să-și fi putut ajunge idealurile sale.

Alianța Moldovei cu Litvania deveni însă și mai strânsă sub urmașul lui Vitold, Svidrigailo (8), care continuă

1) „Chilia“ 90.

2) Ibid

3) Asupra acestora Lavissee et Rambaud „Hist Gener.“ III 764sq.

4) Dlugosz XI 596 „volens etiam ipsi duci Svitrigal placere, quem sciebat fidei grecorum affectissimum esse, cuius ipse Woevoda Alexandru cum gente sua ritum sequebatur. cf. „Chilia“ 90. Engel 119. Picot 27.

5) Hurmuzaki I² 843 „ut potens olim Moldaue Woevoda, instigatione et consilio hostium nostrorum... laesis fratisque iuramentis.. infestus nobis esset“ etc.

6) Engel l. c. Picot l. c.

7) Ibid cf. Lavissee l. c.

8) „Chilia“ 90

politica predecesorului său și declară războiul Poloniei. Pe lângă Moldoveni, Svidrigailo, mai avea aliați și pe Teutonii și Turcii, cărora le-ar fi închinat Alexandru țara [1].

Długosz ne povestește sub anul 1431 războiul [2]. Pe când Vladislav ataca cetatea Luczk, îi se aduse vestea, că și Alexandru [3] intrase în Podolia și jefuise cumplit ținuturile Snyatinului, Haliciului și Kamenitei și se încărcase de pradă. Atunci regele trimise pe Teodoric Michail de Muszilo și pe frații de „Buczacz“, cari surprinseră oștea lui Alexandru împrăștiată după pradă, o fugărită și le luară prădile. Alexandru încă de abia scăpă cu fuga și curînd după acesta, de bătă și de supărare pentru „necredința“ și „faptele sale rele“ față de Vladislav, a murit scurtă vreme după acesta.

Aliatul său Svidrigailo încă nu fu mai norocos în Septembrie acelaș an (1431) fu silit să încheie o trevă (4).

Ilie (1432 Ian.—1433 Oct). [5]. Luptele între Litvania și Polonia reîncep în anul 1432. Sigismund Starodubsky, frate cu Vitold, alungă pe Svidrigailo și ocupă pentru el marele ducat al

1) „Chilia“ l. c.

2) XI 595, 96

3) „Deși fusese supus al regelui și regatului polon și deși primise ca feud cetăți din Podolia, adică Tețin (Czeczun), Chmelow și „Niempcz“, dice Długosz l. c.

4) Picot 27

5) De la Ilie avem document din 1432 Ianuarie 13. Documentul face amintire de frații săi Stefan și Petru și de fiul său Roman. [Academia Română No. 74 pach. 5). Altul tot din 1432 No. 143 pach. 7 altul tot din 1432 în „Revista pentru ist. etc.“ VII 370 Ilie ține puterea în locul tatălui său, disgrațiat de Polonia, care mai trăește încă până a câtra vara anului următor (veđimăi sus pag. 33 nota).

Litvaniei subsuzeranitatea Poloniei⁽¹⁾. În Podolia însă puternicul duce Fethko de Ostrog nu vrea să recunoască pe noul duce. Cu o armată, compusă din numeroși auxiliari, între cari erau și Moldveni și Munteni [2], el ocupă pentru Svidrigailo mai multe castre, de unde alungă pe supușii Regelui polon. Dar Svidrigailo nici de astă dată nu e norocos: credinciosul său duce perde bătălia și el însuși, năvălind în Litvania, e bătut și alungat din nou de Sigismund [3].

Cine să fi furnisat trupele moldovene, cari luptă pe partea Litvaniei contra lui Vladislav? Ilie, care avea tronul în acest timp, după cum îl arată documentele, nu-i probabil să fi fost în contra Polonilor și acesta din cauză: 1] că era cumnat cu regele polon [4] și al 2-lea că e dovedit în anul următor încheiând acte de vasalitate cu Vladislav, fără să se amintescă de v'ro precedentă dușmănie sau necredință [5]. Din contra, acela, care a furnisat trupe Litvaniei și care a continuat ast-fel politica tatălui său, în viața încă, după toate probabilitățile, e Stefan, fratele vitreg al lui Ilie [6], asociat, după cum arată

1) Dlugosz sub a. 1432 C. XI 611.

2) „Qui (Fethko) cum auxiliatoribus Tartaris, Valachis et Ruthenis et Bessarabis, quorum maximum numerum sibi conquisiverat etc.“ (Dlugosz XI 618).

3) Ibid.

4) „Mariam sororem germanam Sophiae Reginae Poloniae haberet in consortem“ (Dlugosz XI 641.)

5) Actele sunt date din 3 zile consecutive ale lunii Iunie din 1433. V. Hurmuzaki P² 580, prin care Ilie promite ajutor contra dușmanilor cu data 3 Iunie. Ibid. 840 actul de confirmare al boerilor din 4 Iunie și altul din 5 Iunie p. 841, 842.

6) Ilie avea de mamă pe Neacșa er Stefan pe Stanea. (Lotop. d. Bistr. 49).

documentele, de acesta la domnie [1]. Acesta era în acest timp în strînse legături cu Vlad Dracul din Muntenia, omul Turcilor [2] și astfel se esplică și participarea Muntenilor alătura cu Moldovenii în oștile lui Fethko. Pe lângă acesta, un document din 1433 de la Vladislav, prin care Stefan e iertat pentru faptele sale anteriore ostile Polonilor, confirmă părerea de mai sus.

Ilie e dovedit astfel în bune relații și rudă cu regele polon. Stefan din contră a adoptat politica ostilă Polonilor, a tatălui său și întreține bune relații cu Muntenii și cu Turcii.

Acastă politică contrară, cum și ambițiunea lui Stefan de a lua tronul, trebuie să fi causat grósnică luptă dintre frați, care se manifestă îndată după mórtea tatălui lor din spre vara anului 1433 [3]. Ilie, omul Polonilor, alungă pe Stefan, prietinel Muntenilor, al Turcilor și Litvanilor, ér pe mama lui o înecă [4]. Stefan își rěsbună la rîndul lui. Cu ajutor de la Vlad și de la Turci, el sfarămă óstea lui Ilie la Loloí [5]. „Țara“ alese atunci pe învingător și Ilie fugi în Polonia la cumnatul său Vladislav [6].

1] Veđi mai sus p. 49 Nota 5

2] „Chilia“ 92.

3] Dlugosz XI 640. Un document din Iunie 3 [1433] arată pe Alexandru mort. (Veđi mai sus p. 33 Nota).

4] Ibid.

5] „Letop. dela Bistr.“ 50. Bătălia de la Loloí a trebuit să se întample prin Septembrie sau Octombrie 1433. Ilie figuréză încă ca parte contractantă în timpul trevei încheiate la 13 Sept. între Vladislav, Samovit, ducele Moscovei și Moldova, pe de o parte și Paul Rusdorf, magistrul Teutonilor, de altă parte. (Picot, „Cr. de Mold“ 50, 51. „Letopisetul dela Bistrița“ dá lui Ilie 21 luni de domnie, ce concade cu sfirșitul lui Septembrie sau Octombrie 1433. (1433 + 21 luni = Septembrie-Oct. 1433). În Noembrie 1433 avem documente dela Stefan [Colect. Acad. Rom. No. 5 pach. 95].

6] Dlugosz l. c.

Stefan II (1433 Oct. — 1435 Aug.). Luând tronul cu ajutorul Turcilor și al Muntenilor și alungând pe prietenul și ruda regelui polon, era silit să facă mari concesii Poloniei, pentru ca să-și pótă asigura tronul, căci Ilie era în Polonia, unde stăruia după ajutor.

Ca să paralizeze acțiunea lui, Stefan trebuia să depue grabnic jurământul de vasal către Vladisláv. Acesta pune mai sus rațiunea de stat, de cât legăturile familiare și sacrifică pe Ilie—dându-i speranțe pe viitor—și se declară gata a întări pe Stefan, învingătorul lui Ilie și prietenul Muntenilor și al Turcilor, în schimbul omagiului și a unor concesii făcute.

Prin actul din Decembrie 1433 [1], Vladislav iartă pe Stefan, care ceruse iertare prin ómenii săi, „ca să nu rămâie în greșala tatălui său“ și dă uitării și „rușinea și paguba adusă regatului prin acel răsboi“,—evident alusie la ajutorul dat de Stefan lui Fethko în 1432, continuând politica tatălui său.

Prin un act cu aceeași dată, marii dignitari ai Poloniei stau garanți, că toate legăturile, făcute între Stefan și delegatul regelui, Mihail de Buczacz, se vor păstra neschimbate (2).

Tot atunci se face și o regulare a graniței dintre Moldova și Polonia [3]. Vladislav întărește pe „amicul său“ Stefan Voivod, peste „tótă țara Moldovei“ și se obligă tot odată a-l apăra pe el și țara lui de dușmani. Ca Voivodul Moldovei să fie constant în credință, regele Poloniei îi dă ca feude orașele Țețin și Chmelow cu toate satele și moșiile

1) Hurmuzaki I² 843

2) Hurmuzaki I² 844

3) Ibid 846

lor (1) „Între aceste orașe și între țara noastră a Rusiei (2) acestea să fie pe veci hotarele: mai întâi între al nostru oraș Snyatin și între Sepenic, care oraș aparține Moldovei, hotariul să fie „Kolocin“ și de la râul „Kolocin“ hotarele să meargă în linie dreaptă prin agrul „Bolochova“ până la marele riu Nistru din sus de satul Potoc, care sat să fie al Moldovenilor, și tot teritoriul din jos de acest sat, dealungu Nistrului până la mare să fie al Moldovei, Țara însă, care se cheamă Pocuția, pentru-că încă deja mai înainte nouă ne fuse într-o ascultare și cu hotarele ei din vechime fuse a noastră, și acum a noastră să fie [3]. Și satul Vascovi il lăsam lui Ștefan Voievod, Zamoscie însă și Vilavce il numărăm la ale noastre sate“.

În anul următor Ștefan depune jurământul de credință coronei și regelui polon, înaintea căpitanului Rusiei, Mihail de Buczacz, trimis pentru acest scop de regele polon în Suceava. Ștefan cu jurământ se obligă a presta omagiu și înaintea regelui, îndată ce îi se va fi indicat pentru această ziua și locul (4). Acestea le confirmă prin un act separat și boerii Moldoveni. (5)

1) Orașele aceste apar încă sub Ștefan I la Moldova. (V. mai sus pag. 32) Tot la Moldova le arată Dlugosz și sub Alexandru cel Bun. (Vezi mai sus pag. 49 Nota 3). Ele fac parte din țara Sepenicului V. Hurmuzaki I² 872 „cu orașele acestei țări a Sepenicului adică... Czeczun și Chmelow“ (v. mai departe p. 58).

2) „Terra Rossica“ — Rusia roșie — Haliciul.

3) Pocuția fusese amanetată în 1411 lui Alexandru cel Bun. (Vezi mai sus pag. 38).

Din acest document reiese clar că Pocuția până în acest an fusese a Moldovei. Fiind-că Vladislav nu plătitese suma, pentru care Pocuția fusese amanetată, ea rămase încă multă vreme [1411-1433] la Moldova. Ștefan II o cedă acum Poloniei. Vom vedea mai târziu că Ștefan cel Mare ridică câtră finea vieții, pretențiunii asupra ei.

4) Hurmuzaki I² 849, 1434 Ian. 3

5) Ibid. p. 850

Acestea le făcea Stefan pentru-că Ilie îi disputa tronul. Acesta fusese primit de cumnatul său, Vladislav, și dăruit cu posesiunea mai multor orașe.

Regelui polon îi conveneau aceste certe de tron. Ținând pe unul din concurenți la sine și purtându-l cu făgădueli, avea la mână pe cel de pe tron, care era gata la umiliri și concesii, ca să-și pôtă păstra tronul.

Certele acestea de tron au adus astfel o mai mare influență a Poloniei și strîntarea granițelor Moldovei.

Pe când Stefan isbutise a fi întărit pe tronul, cucerit de el, Ilie era nutrit numai cu speranța.

Când a văcut, că dieta și regele Poloniei au hotărit menținerea și întărirea lui Stefan pe tron, Ilie și-a pierdut răbdarea, și crezînd pôte, că prin prezența lui în Moldova, ar câștiga pe boeri pe partea sa, și ar puté astfel răpi tronul, fugi de la curtea polonă [1]. Pe drum însă a fost prin. și de astă dată pus în închisóre în Sieradz (2).

Stefan în acest timp căuta să-și câștige favórea Poloniei. Când o armată tătărăscă a năvălit în Polonia și Russia, Stefan îi s'a opus vitejește, și a reușit în urmă s'o pue pe fugă (3). Cu acea ocazie cuceri tot odată castrul Braclav de la Rutheni și-l predete în stăpânirea regelui polon. (4).

Astfel rațiunea de stat a fost pusă mai pre sus de cât legăturile familiare și Stefan continuă a domni, ér Ilie a fi ținut în închisóre. (5)

1) Dlugosz ad. an. 1433. XI 641

2) Ibid.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) Ibid. „Quamvis etiam praefatus Helias, Mariam sororem germanam Sophiae Reginae Poloniae haberet in consortem, afinitati tamen Respublica praelata est“.

În anul următor, cu ocazia încoronării noului rege, Vladislav III, care urmă în domnie tatălui său, mort în 31 Mai (1434), Stefan încă a fost reprezentat prin delegații săi. (1)

Ilie a stat în închisore, după Dlugosz (2) până în Mai 1435. În 7 Mai se ținut sub președinția noului rege, Vladislav III, un consiliu în Sieradz, unde s'a desbătut chestia eliberării lui Ilie. O solie din partea lui Stefan, făcù însă, ca adunarea să promulge o sentință nefavorabilă lui Ilie (3). Acesta însă cu toate acestea isbuti să fugă și să încerce, sprijinit de o partidă, resturnarea lui Stefan (4). Fuga lui Ilie trebuie pusă - astfel prin primavara anului 1435. Atunci ne spune Dlugosz „a fugit pe furiș și prin răbóe și lupte interne a aprins un mare foc în Moldova“ (5).

Astfel cele 3 lupte, de la Dărămănești, Podraga și Piperești, datate greșit în „Letopisețul de la Bistrița“ (6) s'au putut întâmpla numai în restimpul din primăvara anului 1435 (în 7 Mai e consiliu pentru eliberarea lui Ilie) până în August, acelașan, când cei doi frați, după multă vărsare de sânge și la intervenția regelui polon (7) și cu consimțământul boerilor lor, se împacă (8).

1) Dlugosz l. c. Incoronarea noului rege în Iulie 1434.

2) Ad. an. 1435 c. XII p. 679.

3) Ibid.

4) Ibid.

5) Ibid. „clandestine aufugisse coniuctus terramque Valchiaie guerris et stragibus intestinis illico arsisse“.

6) I. Bogdan „Cron. ined.“ 50. Data acestor lupte nu corespunde cu documentele. Luptele de la Podraga [1436 aug.] și Piperești (1436 Mart), le pune „Letopisețul“ în un timp când documentele ne arată pe frați trăind în pace.

7) Dlugosz l. c. „Wladislaus.... saepius illic certos suos nuncios pro reintegranda pace inter fratres curavit mittere“.

8) Hurmuzaki I² 861 Dlugosz l. c.

Ilie și Stefan II (1435 August — 1443).

În 27 August 1435, Stefan anunță din Birlad regelui polon, că „s'a supus Domnului său și fratelui său mai mare Ilie Voevod, care îi ține loc de tată“, dând uitării totă ura de până aci și anulând scrisorile, pe cari le are de la rege contra lui Ilie. În fața căpitanului și palatinului Podoliei cu suita lor, Stefan jură, că-și va ține angajamentele din acest act, iar în cazul contrar să îi se administreze de către rege „pedepsă“, „ca unui rău făcător și călcător de tractate“ [1].

Cinci zile în urmă (2) împăcarea e anunțată și de Ilie.

Acesta arată, că s'a împăcat cu fratele său și vrea ca pacea să fie eternă și „să stea sub ascultarea regelui și coronei polone“. Pentru acesta i-a dat lui Stefan „din patrimoniul“ său, pe viață, stăpânirea Chilieii cu vama și bălțile, orașul Văslui cu teritoriul său, ținutul Tutovei, târgul Birladului cu regiunea sa, morile de la Covurlui, orașul Tecuci și Oltenii, toate acestea cu veniturile lor. Acela care ar nesocoti acest act, întărit prin jurământ să „fie pedepsit ca un rău făcător și stricător“.

„Locurile date lui Ștefan nu constituiau un principat

1) Hurmuzaki I^o 861, 862

2) Ibid. I^o 855. Data documentului e 6943 Septembrie 1.

Evident că anul trebuie considerat dela Ianuarie, căci altcum subtrăgând 5509 am ave 1434, dată imposibilă, de vreme-ce Ilie era atunci arătat de Dlugosz în închisoarea din Sieradz, ér Stefan era în domnie. Stefan anunță împăcarea în 27 August 1435. În acest caz e greu a admite, că Stefan, care domnea, să anunțe cel din urmă împăcarea și la un an de distanță. Anul dela facerea lumii se socotește în Moldova până la începutul vécului XVI dela 1 Ianuarie și nu dela 1 Septembrie, cum s'a socotit până aci. cf. „Chilia“ 94 96 și 97 și o lucrare specială a colegului meu C. Giurescu, citită în Seminarul D-lui Onciul și publicată de curind în „Conv. Lit.“ No. 8 și 9 [1900].

deosibit. Domniî aveaû aceeaşi calitate politică; erau ambii „Voevođi ai Moldovei“, Ilie păstrând întâietate ca mai mare, ca predecesor al lui Ştefan, ca biruitor în fine; boerii separaţi pentru fie care din ei nu existaû. Ilie de altfel, n'avea idei abstracte de stat, Domnia era pentru el profitul, ce reieşia dintr'insa, totalul veniturilor, şi pentru a împăca pe Ştefan, care gândia de sigur, tot aşa, i-a dat o parte din acele venituri“ (1).

Tot din acea ăi (1 Septembrie 1835) şi tot din Suceva, Ilie emite un act câtră regele polon, prin care se face alianţă defensivă şi ofensivă contra orî-cărui duşman tot aci jură că se va supune in acelaşi condiţii ca şi predecesorii sei şi declară, că nu va căuta să-şi resbune, pentru-că a fost ţinut prins în Polonia (2). Actul e confirmat trei ăile în urmă de boerii ţerii (3).

Pentru omagiul personal se fixase ăiua sf. Mihail în Lemberg (29 Septembrie) din 1436 [4], însă Ilie sosi înainte de această dată, căci actul închinării pörtă data 19 Septembrie (5) şi e scris în Lemberg. Aci Ilie fû întimpinat de Rege şi de fratele acestuia Casimir.

După-ce stégul Moldovei fû închinat Regelui şi se rupse suliţa, (6) Ilie rosti următorul jurământ: „Eu Ilie Voevod, Domn al ţerii Moldovii, jur şi promit fără viclesug şi înşelăciune, că voesc să rămân în sinceră credinţă şi fidel

1) „Chilia“ 95

2) Hurmuzaki I^o 598, 856, 857. Documentul slayon are data 6943 (1435) Septem. Acelaş document latin are data 1435 (Sep. 1), dovadă clară de începerea anului de la facerea lumii la 1 Ianuarie.

3) Ibid. 858

4) Dlugosz XII 690

5) Ibid. 866. Data e 6914 Sept. 19, 1436,—an confirmat de Dlugosz l. c.

6) „Chilia“ l. c.

Majestiței Vostre dimpreună cu totă țara mea și toți oamenii mei. Așa să-mi ajute sfânta și preacurata ficioră Maria și toți sfinții și această sfântă și laudătoare cruce" (1). Tot prin acest act se obligă a da totdeauna ajutor Regelui și a nu conspira nici odată contra lui. Boerii confirmă acesta prin un act separat (2).

Tot atunci, ne spune Dlugosz „s'a făcut învoială între, Rege și Ilie, întărită prin speciale scrisori, ca în semn de adevărată supunere și omaj, să plătescă Ilie Voevod și succesorii săi în fiește care an ca tribut 200 de care de morun, 400 de boi, 400 haine de purpură și 100 de cai" (3).

Tot în Lemberg, înainte de a pleca, în 23 Septembrie, prin un alt act, care amintește jurământul prestat mai înainte „aici în Lemberg în ziua de Marți de curind trecută" (4), Ilie după-ce își arată încă odată părerile de rău pentru jafurile, ce le făcuse tatăl său asupra Snyatinului și Kolomeiei, retrocedză Poloniei, ca despăgubire pentru acele jafuri, țara Sepenicului [5] cu orașele ei Țeținul și Chmelowul

1] Hurmuzaki I² 863, 864

2) Ibid. 865, 866

3] ad. a 1436 c. XII 691 „Ducentos equos de piscibus wisina, quadringentos boues pro coquina Regis, et quadringentos purpuras, centum equos singulis annis perpetuo soluent pro tributo“.

4) Hurmuzaki I² 872. Documentul poartă data 1437, evident greșală, căci se face mențiunea jurământului pe care îl pune în „ziua de Marți de curind trecută“. Dlugosz confirmă acesta punând-o în 1436, imediat după obligarea lui Ilie la tribut. cf. „Chilia I. c.“

5] Țara Sepenicului, Dlugosz ni-o arată în 1359 la Moldova [v. mai sus p. 14]. Tot la Moldova pare a fi fost și sub Stefan I. (v. m. sus p. 32), unde se vorbește de Țețin și Chmelow, orașe ale țării Sepenicului. În 1400 Ivașcu o promite Poloniei, dacă e ajutat să ia tronul. (v. m. sus p. 35). În 1433 Vladislav, în regularea graniței de atunci, o cedază Moldovei în schimbul Pocuției (v. mai sus p. 52). Ilie o retrocedză acum Poloniei. În 1444 cele 3 orașe apar iar la Moldova. (Hurm. I² 699).

adăugând la ele și Hotinul (1). În schimbul acestora, ne spune Dlugosz „și Regele Vladislav a dat în posesie lui Ilie Voievod castrul Halicz, ca să-și ascundă aci tesaurele sale și în cas de novoe să-și aibă în el refugiu oportun“ (2).

Urméază apoi petreceri și ospete (3) ér în 18 Septembrie Ilie era în drum spre Moldova la Hotin, de unde da un hrisov (4).

Tot atunci, ne spune Dlugosz (5), fuseseră la Lemberg și solii lui Stefan Vodă, ca și acesta «să fie admis la prestarea aceluiași omagiu, promițând că va apăra cu credință regatul Poloniei de năvălirea Tătarilor, dar a fost respinsă cererea lui, spiritele consilierilor regatului fiind ocupate de bucuria prezentului omaj prestat de Ilie“.

Stefan a fost refuzat deși, adaugă Dlugosz, era om cinstit și „constant“ și întrecea pe Ilie prin „prudentă“ și folositor prin ajutóarele sale Polonilor, ceea-ce-a dovedit mai înainte, când a cucerit castrul Braczlav și l'a dat lor.

Refuzul regelui polon de a primi și omajul lui Stefan, nu-l putem explica de cât, că țara era prezentată în afară de Ilie, care singur era privit în afară ca Domn și ca atare era nelogic omajul lui Stefan. Tot Ilie singur încheie în anul următor alianță cu Sigismund, ducele Litvaniei. Ambii își promet, în tractat, alianță reciprocă, pe lângă cari Ilie se

1) Acesta nu e menționat împreună cu cele 2 orașe în actul din 1433 când se dau lui Stefan [v. Hurmuzaki I² 846, 847, 848].

2) Dlugosz XII 691

3) Ibid.

4) Hurmuzaki I² 859, 860

5) XII 692

mai obligă a „nu sta nici odată contra regelui polon“ (1).

În 1439 însă în luna lui Septembrie, ambii Voievozi dau acte regelui polon. Ilie confirmă din nou jurământul din Lemberg, prin un act din Sucèvea cu data 18 Septembrie (2) ér Stefan din Birlad în aceiași lună (25 Sept.) încheiă cu Vladislav tractat de alianță reciprocă (3).

Aceste jurăminte de supunere și alianțe, făcute de ambii Voievozi în parte, întăresc așa de mult legătura Moldovei,—privită în afară ca un întreg,—cu Polonia, în cât, Ungaria, cu toate sforțările ei de a-și redobândi suzeranitatea perdută asupra Moldovei, cu ocazia când cele 2 regate sunt din nou unite sub acelaș rege, Vladislav III, (ales rege unguresc în 1440), e silită în mod oficial să recunoscă suzeranitatea polonă, cum făcuse și Sigismund la Lublau.

Chestia supremației ungurești asupra Moldovei din vremea lui Sigismund (mort 1437), reînvie ast-fel iarăși, când regele polon devine și rege unguresc. În Mart 1440 Vladislav III trebui să promită statelor generale să readucă iarăși sub ascultarea Ungariei, Haliciul, Podolia și Moldova. De o camdată însă acestea aveau să rămâe la Polonia, dar o comisie avea să hotărască mai apoi la care din cele două regate să aparțină pentru tot dea-una. Atunci Moldova se va împărți după clausele tractatului de la Lublau [4].

1] Ulianickij „Materiale pentru istoria Rusiei, Poloniei Moldovei, Valahiei și Turciei“ Moscova 1887. pag. 54. Textul român în Tn. Codrescu „Uricariul“ III 68

2] Hurmuzaki I² 873.

3] Ibid. 875.

4] Engel „Gesch der Moldau“ 125, Fessler IV 532

Peste doi ani însă (1442), între condițiile de împăcare dintre regina Elisabeta și Vladislav, acesta storce de la Unguri obligațiunea de a nu-și mai reînoi aspirațiile lor de suzeranitate asupra Moldovei (1).

Polonia triumfă și de astă dată față de Ungaria în chestia supremației moldovene și supremația ei față de Moldova își ajunse acum apogeul. Și cu Litvania încheie Ilie în 1442 alianță defensivă și ofensivă. În actul de alianță, Ilie își ia angajamentul să păstreze legăturile bune de până aci și „cu regele unguresc și polon“ (2).

Încă din 1443 începe ruptura dintre frați. Ștefan încetul cu încetul și-a întărit poziția instalându-se în Cetatea Albă, care încă dela 1438 se găsește în stăpânirea lui (3). În decursul anului 1443 avem documente numai dela Ștefan. Așa unul din Niamț în 6 Mart (4), altul din Suciava 14 Mai (5), altul din aceeași lună (30) tot din Suceva (6). Ilie nu e menționat de loc și Ștefan în toate poartă titlul „Domn al țării Moldovei“. Acesta ne arată, că Ștefan, care până aci avuse mai mult „țara de jos“ era stăpân și pe Suceva, „țara de sus“, de unde Ilie era alungat (1443). Soția acestuia Marinka, cedeză în anul următor (Febr. 28) cetățile Hotin „Czeczun“ și Chmelow spre administrare Căpitanului de

1) Calimahus „de rebus Vladislai“ ap. Schwandtner II 485: „Hungari vero sua sponte ac bona fide antiquarent quamecunquam actionem et ius, quod aut in Podolia aut in Valachia habere se crederent.“

2) Vladislav III. Uljanițkij p. 59; Uricariul III 69 Hurmuzaki I² 685

3) „Chilia“ 98

4) Hurmuzaki I² 880, 881

5) Ibid 882, 883

6) Ibid 884, 885

30450/1962

Cracovia Ion de „Czyszow“ și palatinului de Lemberg Petru „Odrowansch“ de Sprowa, până la sf. Petru (29 Iunie) cu condiție, ca ei să mijlocască pe lângă regele polon, ca să dea bărbatului său Ilie și copiilor sei moșii în Polonia, unde să se pótă adăposti. Dacă până la termenul fixat (29 Iunie), cei 2 dignitari poloni, nu vor puté indeplinii sarcina, ce și-aú luat-o, atunci sunt obligați să restituie cetățile (1). In curind Ilie, nu mai avea nevoie de posesiuni în Polonia, căci înainte de sf. Petru, „in luna lui Mai, află vreme Stefan-Vodă ca să se mântuiască de frate-său Iliáš și să ție „tótă țara“ însuși; l'aú prins și i-aú scos ochii [2]

Ștefan II [1443—Iulie 1447]. Fiind-că pare a nu fi avut copii, asocia la tron—acesta era obiceiul tuturor Domnilor voinđ prin acésta să asigure succesia—pe fratele său mai mic, Petru, fiul Marinei [3], dela care avem in anul 1444 un document [4].

După o sfātuire cu un număr destul de considerabil de fruntași poloni in orașul Siret in 1445, Ștefan, consimte să restabiléscă legăturile cu Polonia, primind vasalitatea polonă ca și predicesorii sei. Actul de vasalitate amintește de unele rele, ce le-ar fi făcut ómenii de ai sei corónei polone și promite a nu mai permite ca „ómenii noștrii să mai facă ceva rău corónei“ și pe cel ce ar încerca totuși

1] Hurmuzaki I² 699. Acestea fuseseră cedate Polonilor in 1436 de Ilie. Se vede că Polonii le-aú dat ca apanaj Marinkăi, mátușa regelui. Ea le numește „castra noastră“.

2] „Letopisetul de la Bistrița“ l. c. p. 50. Citatul e din Ureche „Letopisete“ I 145.

3] „Letop. dela Bistrița“ p. 50 cf. I. Bogdan „Anal. Acad.“ XI seria II 50.

4] Hasdeú „Arhiva istorică“ I 123

să facă, să-l pedepsescă. Dacă vr'un supus polon ar suferi vr'o vătămare de la vr'un supus moldovean, acusatul va fi judecat la hotare în locul designat încă „de strămoșii“ sei, Kolocin. Apoi Ștefan se declară gata a presta și omagiul personal, îndată ce îi se va fi fixat ȕiua și locul (1).

Tot din acelaș an, posedăm în estras un act, prin care Alexandru, fiul lui Ilie, în calitate de „palatin al Moldovei“ — titlu arbitrar dat de Poloni Domnilor noștrii, cari nici odată nu l'aũ purtat, — promițând ajutor în persoană contra dușmanilor Poloniei (2). Ne având documentul în extenso, ca să controlăm boerii și locul de unde e dat, nu putem fixa domnia acestui moștenitor al lui Ilie.

Nici cu uciderea lui Ilie, nu-i era ast-fel lui Ștefan tronul liniștit.

În 1447 Iunie 25, îl mai vedem pe Ștefan încheiând în Iași tratat de alianțã cu Casimir, ducele Litvaniei [3], care în acelaș an ocupã tronul după mórtea fratelui său, mort în bătălia dela Varna (1444 Nov. 10).

Nu mult după acesta, în luna următoare în ȕiua de 13 Iulie [4], Ștefan e înlăturat tot prin crimă de Roman, fiul lui Ilie. Aeesta rěsbună orbirea tatălui său, „și au prins pe unchiul său, pe Ștefan Vodă, și i-aũ tăiat capul și s'aũ apucat de domnie“ [5].

Petru, fratele lui Ștefan, fuge atunci la Hunyady, guvernatorul Ungariei, care avea motive de dușmănie contra lui Roman, fiind-cã era cumnat cu Vlad Dracul [6], din

1) Hurmuzaki I² 887

2) Ibid. 714

3) Ibid 735. cf. Uljanickij No. 64 p. 70

4) „Revista pentru Istorie, arch.“ etc. II¹ p. 140

5) Ureche „Letopisețe“ 145

6) Dlugosz ad. a 1447 II XIII 33.

Muntenia, pe care în acelaș an Hunyadi — răsbunându-și pentru captivitatea sa din Muntenia, după Varna—, îl omoră împreună cu un fiu al său și în locu-i pune pe o rudă a sa, pe Stanciul—cum îl numește Dlugosz—, [1] care în domnie luă numele de Dan. Hunyadi, atot puternic pe atunci, intervine și în afacerile Moldovei și cu acésta influența unгурescă își deschide din nou cale în Moldova, în paguba celei polone.

Cu acésta se 'ncepe o nouă periódă pentru subiectul nostru: a supremației polone, în rivalitate cu cea unгурescă.



1) Ad. a. 1447 II XIII 33

CAP. III

**Dela domnia lui Roman II (1447)
până la suirea pe tron a lui Ștefan cel Mare (1457)**
(1447—1457)

Periôda supremației polono—ungurești.

**Amestecul Ungariei de o potrivă cu Polonia
în afacerile de tron ale Moldovei.**

În această periôdă, una din cele mai triste din istoria némului românesc, Moldova cade sub dubla suzeranitate a Poloniei și a Ungariei. Țara însăși e desbinată în două partide: una, care sprijinește pe Domnul credincios și candidat al Polonilor și alta pe cel al Ungurilor. Luptele dintre aceste 2 partide vor aduce Moldova când sub suzeranitatea Poloniei, când sub a Ungariei, când sub a ambelor deodată, după cum va fi interesul Voivodului vînător de tron, saă domnitor.

Roman (Iulie 1447—April 1448) (1), fiul lui Ilie, a trebuit să domnescă ca și tatăl său sub înfluența Polonilor. Pe lângă faptul că era văr primar cu regele polon (2), el trebuia să se adăpe în apele Polonilor și din cauză, că concurentul său, Petru Alexandrovici (3), cel ce fusese asociat

1) Un document din April 1448 ne arată pe Petru Domn. (Arh. ist. I 153). De la Roman avem document din 18 Februarie 1448. (Uljanicki No. 64 p. 70).

2] „Erant enim ex duobus sororibus nati“ (Dlugosz II, XIII 33)

3] Numit astfel pentru a se distinge de Petru Aron, un alt fiu al lui Alexandru cel Bun.

de Stefan și trebuia să-î urmeze acestuia, fugise în Ungaria și solicita sprijinul și protecția lui Hunyadi, „făcătorul de Domni“ din acest timp. Acesta, ne spune Dlugosz (1), după ce și-a răsbunat pe Vlad Dracul și și-a pus pe tronul Munteniei un partisan și o rudă a sa, a voit să facă acelaș lucru și în Moldova, unde domnea Roman, cumnatul lui Vlad și ruda Regelui. Aci vrea să pue pe Petru, care consimți să ia în căsătorie pe o soră a sa de 50 de ani. „Și ast-fel trimese cu el ôre-care trupe de ale sale să alunge pe Roman din Moldova. La vestea că Petru vine cu ajutor dela Unguri contra sa, Roman, din causă că perduse sprijinul cumnatului său Vlad, care murise, și înțelegând că cugetele Moldovenilor față de el nu sunt bune, din precauțiune, a luat fuga și s'a refugiat in Polonia“, de unde a trimis solii și scrisori la vărul său Casimir, ca să-î vie în ajutor. Petru a rămas atunci singur Domn (2).

Acastă schimbare, Dlugosz, ni-o povestește tot sub anul 1447, când s'a făcut cea din Muntenia. Ea a trebuit să se întâmple în realitate în 1448, de vreme-ce în Februarie acelaș an, un document ne adeverește încă domnia lui Roman. In April acelaș an, alt document adeverește pe a lui Petru (3). Schimbarea de domnie a trebuit deci să se facă între Februarie și April 1448.

Petru II Alexandrovici (April 1448-Mai 1449) (4).
Generalul ungar, care l'a ajutat pe Petru să ia tronul,

1). II, XIII. 33, 34. cf. Scrisoarea lui Ion Vitez de Zredna II p. 40. ap. Schwandtner.

2) Ibid. „totius terrae Moldouane apprehensa possessione“.

3/ „Arh. ist. I 153“.

4/ In Mai 1449 avem document dela Alexandrel“ v. Wickenhauser „Die Urkunden des Klosters Moldaviza“ p. 63

a fost Csupor (1), Ciubăr al Cronicelor noastre (2), pe care Petru, de teamă, ca Roman să nu vie cu ajutor polon contra sa, l'a mai ținut încă cât-va timp la sine (3).

Ca recompensă pentru ajutorul dat și ca să se pótă menține în domnie contra lui Roman, cu sprijinul Ungurilor, Petru cedeză acestora Chilia (4). Ungurii o cedeză însă Muntenilor, „aliații acestora guvernați de ómenii lui Hunyadi“ (5).

Prin vara anului 1448, Casimir era hotărît să facă expediția în Moldova, să alunge pe Petru, credinciosul Ungurilor, și să dea tronul vărului și credinciosului său Roman. P'e drum însă află că Roman, a murit [Iulie 2] (6). Cu toate acestea Casimir își continuă calea „ca să aducă țara Moldovei la pace și bună ordine“. (7)

În 21 Iulie (8) Casimir se opri în Leopole, unde staționă 11 zile. În acest timp s'a discutat asupra expediției moldovene, care îi înspira gróză, de vreme ce îi veneau știri „că Petru, basat pe ajutorul lui Hunyadi, se pregătea

1) Teleki „Hunyadiak kora“ II 26

2) Bogdan „Vechile Cronici“ 194, 224, 238. Ureche I. c.

3) Xenopol „Ist. Rom.“ ed. I v. II p. 172.

4) „Cronica și An. Putnene“ în Bogdan „Vechile Cronici“ p. 194 „Cron. anonimă“ Ibid. Ureche „Letopis.“ 145 cf. și „Cronica Moldo-polonă“ mai amplificată. „Acest Petru a dat Chilia Craiului unguresc cai s'o apere de Turci“ (p. 224)

5) „Chlia“ 103

6) Dlugosz ad an. 1448 II, XIII 41: in die visitationis sanctae Mariae Virginis = 2 Iulie

Dlugosz ne spune că a murit, „de otrava dată de unii din boerii săi“. O scrisóre a lui Corvin ne arată însă adevărul: „Roman s'a prăpădit din cauză de bolă“. (Skolowski și Slujski II 45 ap. Picot „Cronique de Moldavie“ 69.

7) Ibid. Tronul voia să-l dea acum celuilalt văr, Alexandrel.

8) Ibid: Die dominico ante festum sanctae Magdaleneae = 21 Iulie

să-î facă rezistență“ (1). Aici veni la regele polon, mama lui Roman, mătușa regelui, Marinka, căruia îi dete în stăpânire orașul Kolomea [2].

Din acest timp—când regele polon a staționat în Leopole — datéză corespondența lui Corvin cu Casimir, referitor la afacerile de tron ale Moldovei. E vorba de scrisoarea din 2 August, pe care Corvin o trimisese lui Casimir, cu scopul de a-l îndupleca să nu turbure domnia cumnatului său. Hunyadi apără, în această scrisoare, cu multă căldură cauza lui Petru. De óre-ce răposatul Roman, a lăsat un moștenitor în persóna fratelui său (Alexandrel), dice Corvin, el nu-î contestă dreptul de domnie al acestuia, dar cere ca Petru încă să nu fie lipsit de drepturile incontestabile, ce le are asupra Moldovei, și să nu fie turburat în domnie, — cel puțin până la reîntorcerea sa din o proiectată expediție, ca să nu se mai dea naștere la turburări și să înceteze odată neînțelegerile din Moldova, de care el, ocupat cu alte afaceri, nu se póte îngriji (3). Casimir răspunde lui Hunyadi, că el, „Regele și Domnul lor“, încă are drepturi asupra Voievozilor în luptă și nu póte părăsi cauza rudelor sale [4].

La 9 August Regele, în drum spre Moldova, sosia la

1) Dlugosz l. c.

2) Ibid. „Casimirus Rex conditioni praefatae Mariae amitae suae, compatiens oppidum Kolomea sibi donat ad manendum“.

3] Alterque haeres Heliae Woyvode superest, quem terra illa Moldaviae concernit aequo iure, restat meo iudicio unum tenere modum ita ut et praefatus Woyvode suo iure potiatur et alter non privetur“. (Skolovski și Slujski II 42 ap. Picot „Cronique de Moldavie“ p. 69.)

4) „Chilia“ 102

Kamenița [1]. De aci trimese solii la Petru să-î se închine și să estradea pe ducele Mihail, fiul lui Sigismund, ducele Litvaniei, refugiat la curtea moldoveană (2).

Petru creșu atunci mai comod pentru el să se 'nchine decât să opună rezistență. În răspunsul ce-l dete regelui, el afirmă, că e gata după obiceiul predecesorilor săi să se închine, dar să presteze omagiul în fața regelui, se teme să nu fie făcut prizonier; când va fi asigurat, că nu îi se va întâmpla nimic, va fi gata să vină să presteze omagiul; pe ducele Mihail, fiind-că îi e ôspe, nu-î cuviincios să-l estradea, dar îl va depărta dela curtea sa (3).

În urma acestui răspuns, Casimir trimise lui Petru un lung salv-conduct, asigurându-l, că nu îi se va întâmpla nimic [4]. Atunci Petru s'a prezentat în persoană în Hotin. Aici însă află, că regele, chemat de niște urgente afaceri, s'a reîntors în Polonia, după-ce lăsase însă 4 dignitarii polonii, cari să aștepte pe Petru și să primescă dela el jurămîntul. Aceștia storc dela Petru actele, prin care se obligă a fi vasal al coronei și regelui polon și a merge în persoană, ca să depue jurămîntul de supunere, îndată ce îi se va fi fixat țîua și locul (5).

1] Dlugosz l. c. 43

2] Ibid

3] Ibid

4] Ibid

5] Ibid. p. „44 Qui. ... novas inscriptiones et faedera firmant, per quae Petrus Casimiro et regno Poloniae, fidelitatem et obedientiam debitam exhibere, ac pro praestando homagio, pro tempore et loco bene placito iuxta Casimiri ordinationem et mandatum venire se adstringit et obligat“. Vedî actul de supunere datat din Hotin în 22 August 1448 în Uljan.cki No. 67 p. 74; În estras în „Arh. ist.“ 54. Boerii încă confirmă jurămîntul [Ibid.]

După-ce Petru a primit suzeranitatea polonă, totă óstea polonă din Kamenița a fost concediată. Casimir fusese gata, ne spune Dlugosz, să se alieze cu Tatarii, dacă Petru nu îi s'ar fi supus (1).

Din scrisórea mai sus citată a lui Corvin, se vede clar, că Casimir susținea candidatura lui Alexandru, în contra lui Petru, susținut de Unguri și deci în vederea acestui fapt, de care se lega fixarea din nou a suzeranității polone asupra Moldovei, a întreprins expediția în contra lui Petru. De óre-ce Casimir, chemat de afaceri, s'a reîntors repede din Hotin, ne lasă să bănuim, că s'a mulțămít de o cam-dată, cu faptul, că Petru i-a promis credință și supunere, și că punerea pe tron a vărului său Alexandrel a amânat'o pe altă ocașie (2).

Ultimul document, pe care îl știm, al lui Petru e din 5 Octomvre 1448 (3).

De óre-ce în întâia jumătate a anului viitor (1449) (4), avem documente de la Alexandrel, trebuie să credem că Petru a fost delăturat (5). și înlocuit cu Alexandrel, ajutat de Poloni.

Alexandru (1449 Mai—1449 Oct. 12)

Cu punerea lui Alexandrel—Olechno, cum îi ȃic Poloni—pe tron, Polonia își recâștigă supremația, știrbită prin legăturile lui Petru cu Ungurii. În curînd însă un alt pretendent

1] Dlugosz l. c.

2] Cf. Picot „Cronique de Moldavie“ l. c.

3] „Arh. ist.“ 113

4] Mai 1449. „Wickenhauser „Mold.“ 63 și Acad. Rom. 67. 118

5] Cronicile îi dau lui Petru un an de domnie. Documentele confirmă acésta. Dela 23 April 1448 (Arh. ist.) e aproximativ un an până în 5 Mai 1449.

la tron avea să facă serioasă concurență lui Alexandru și cu acesta în legătură, să știrbescă din nou supremația polonă în Moldova. Acesta e un fiu al lui Bogdan, fratele lui Alexandru cel Bun (1), Bogdan, tatăl lui Stefan cel Mare. O crâncenă luptă avu loc între cei doi rivali la Tămășeni, aproape de Roman, în urma căreia, Alexandru învins, trebui să cedeze tronul lui Bogdan (2).

Bogdan II (1449 Oct. 12—1451 Octomvrie 16).

Delăturarea lui Alexandrel, vărul regelui polon, de către Bogdan, trebuia să aibă ca urmare o intervenție a Poloniei.

Casimir, la insistările vărului său, după o consfătuire ținută cu înalții dignitari pe la Crăciunul a. 1449, a luat dispoziția de a se întreprinde o expediție în contra lui Bogdan, a-l alunga și a da tronul din nou lui Alexandrel. O oște polonă, comandată de Ioan Olięski de Sieno, avea să aducă la îndeplinire hotărârile dietei și ale regelui polon.

Bogdan în scurtă vreme fu pus de Poloni pe fugă,

1) v. Melchisedek „O vizită la câte-va mănăstiri“ în „An. Acad. Rom.“ seria II, t. VII a 1885: „Stefan, fiul lui Bogdan Voevoda, înfrumșetă mormintul acesta *mosului* său Ion Bogdan Voevoda, fratele lui Alexandru Voevoda“.

2) Dlugosz II XIII 59. Ad. an. 1450: „Ocupatorem terrae Moldaviae“. Ureche „Letopis.“ 117, 148; Bogdan „Cron. ined.“ 51

Data acestei lupte diferă după isvore. Ureche o datéză greșit în 1454 Aug. 22; „Letopisetul dela Bistrița“ l. c. în 6957 Octomvrie 12. „Letopisetul“ are data adevărată considerând anul de la Ianuarie, în care cas căpătăm 1449. (cf. Nota D-lui Bogdan în „Cron. ined.“ 70.) Că s'a întâmplat la finea an. 1449 rezultă din spusele lui Dlugosz, care ne spune, că Regele polon își prăgătea pe la Crăciunul a. 1449, oștea, să pedepsescă pe Bogdan. Acesta ocupase deci tronul înainte de Crăciunul a. 1449, și deci și lupta dela Tămășeni a trebuit să aibă loc înainte de Crăciun. Astfel data Letopisetului e confirmată și de Dlugosz.

și cele mai însemnate orașe ale lui, Némțul, Sucéva, Hotinul, au fost cucerite și predate lui Alexandrel [1].

Atunci Bogdan ceru ajutorul Ungurilor, promițându-le a se supune pe sine și țara sa Ungariei. Din Februarie 11 (1450), avem dela el un act, prin care recunoște suzeranitatea Ungariei și se pune sub protecția guvernatorului ei, Corvin: „Iubitul nostru părinte să ne ocrotască sub puterea sa, și să ne apere de toți dușmanii noștri, iară noi să n'avem a ne căuta un alt părinte mai bun nicăiri, afară de iubitul nostru părinte Ioan Hunyadi. Tot așa, dacă s'ar întâmpla iubitului nostru părinte vr'o strîmtóre, țara noastră să fie deschisă Măriei-Sale și averilor Măriei-Sale și să pótă intra în ea după voia sa și fără nici o piedică, cu boerii săi și cu tóte oștile sale și de bună vóe să pótă ieși cu toți boerii și averile sale și tot așa—Dómne ferește—dacă s'ar întâmpla vr'o nenorocire, să ne fie slobod a intra de bună vóe în țara părintelui nostru Ioan Hunyadi cu tóte averile și cu toți boerii și érá-și slobodi și în bună vóe să ieșim cu tóte slugile nóstre“. (2) Étä o supremație ungu-rêscă în o vreme când Polonia își întărise atât de mult supremația în Moldova.

Bogdan, îndată după retragerea lui Ioan Olieski din Polonia, și-a adunat óste „după unde au putut“ (3) și ajutat de protectorul său Corvin (4), a bătut pe Alexandrel, care fu silit să fugă și să se refugieze în Podolia (5).

1) Dlugosz ad. a. 1450. II XIII 59.

2) I. Bogdan „analele Academiei Române“ seria II t. XI, 52

3) Ureche „Letopisețe“ 147.

4) Dlugosz II, XIII 59 I. Bogdan „Doc. slavo-rom.“ l.c. 37.

5) Dlugosz l. c.

Triumful lui Bogdan era astfel triumful supremației ungurești în Moldova, în paguba Poloniei. Acesta nu era puțin jignitor pentru Polonia, așa că Casimir în dieta de la 9 Martie «au făcut sfat, ce va face cu această țară mișcătoare și neașezată» (1). După Dlugosz, unii sfetnici voiau să convingă pe rege să ocupe Moldova, «bogată și prin portul său Cetatea Albă», lui Alexandrel să-i dea ca despăgubire teritoriul în Haliciu și «însă-și țara să o unescă și încorporeze pentru vecie la Polonia» (2). Sfatul acelora însă, care susțineau alungarea lui Bogdan și recompensarea lui Alexandrel cu câte-va moșii în Rusia, și încorporarea Moldovei la Polonia îi s'a părut, ne spune Dlugosz, chiar și lui Casimir periculos. Causa nu ne-o spune Dlugosz, dar de bună samă Polonia se temea de Ungaria, care sub Corvin ajunsese la mare vază și care disputa serios supremația polonă din Moldova.

Casimir ast-fel acceptă părerea, ca să trimită oști în Moldova, care să alunge pe Bogdan și să dea din nou tronul lui Alexandrel (3). Cu toate acestea „idea așezării Polonilor în Cetatea Albă nu dispărură. Ar fi fost o răsbunare față cu Ungurii, care luaseră Moldovii Chilia. Rivalitatea nevrednicilor succesori ai lui Alexandru cel Bun era să lipsescă deci Moldova cu patru-șase de ani înainte de cucerirea turcă de porturile sale“. (4)

1) Ureche „Letopisete“ 147

2) Dlugosz l. c. „Et Bohdano expulso, vel capto, Ilichone (Alexandrel) vero aliqua sorte in terris Russiae contentat, terram ipsam perpetuo Regno Poloniae uniret et incorporaret“.

3) Dlugosz l. c.

4) „Chilia 104“

În Iunie 1450 o oște puternică luă calea spre Moldova. La Kamenița s'a unit cu oștea din Podolia și cu cea moldoveană, condusă de Alexandrel. Oștile polono-moldovene trec Prutul și la Lipoveț (j. Vaslui), dau peste Bogdan, care însă, neîncrezându-se în forțele sale, s'a retras în munți cerând pace (1).

În acest timp de mare primejdie pentru el, Bogdan a reînnoit jurământul de supunere lui Corvin și și-a închinat țara în condiții și mai umilitoare Ungariei.

Din Sucéva scrie el, în 5 Iulie (1450), că „vom sluji cu credință Domniei Sale (Hunyadi) și coronei ungurești și să luăm pe dușmanii Domniei Sale de dușmani, ér pe prietini Domniei-Sale, prietini; de asemenea țara Domniei mele și cu țara D-sale, să fie una“ (2).

Dușman al Polonilor, cari susțineau candidatura lui Alexandru, mai având să lupte apoi și cu intrigile boerilor, cari nu-l iubiau, Bogdan, a trebuit să caute sprijinul unei puteri, pe care să se rezime. Calea era deschisă de predecesorul său Petru, ér el n'avea decât să umeze patimei și órbei ambițiunii sacrificând interesele țării.

Bazat pe sprijinul Ungariei, ca să scape pentru moment de strimtoarea, în care-l aduseseră Polonii, Bogdan s'a prefăcut că cere pace (3).

Polonii, crezându-l sincer, au consimțit și ast-fel s'a încheiat, după desbatere de o săptămână, o trevă. Tractatul

1) Dlugosz l. c.

2) V. doc. in „An. Acad. Rom.“ s. II t. XI p. 55, publicat de D-l. Bogdan.

3) Ureche l. c. „Eară el ținea pădurile și trimetea cu înșelăciune soli, că va să se plece lui Crai și să facă pace“.

s'a semnat în 5 Septembrie [1] [1450] în următoarele condiții: „ca Bogdan să guverneze țara până când Alexandru va împlini 15 ani și să-i dea acestuia în mâinile regelui polon 70,000 de galbini turcești pe fie-care an“ [2].

Acastă pace a încheiat-o Bogdan ca să amăgescă pe Poloni, să-i pôta prinde în cursă. De aceia o și după încheierea păcei, pe când Leșii se întorceau fără grijă spre casă, Bogdan, i-a atacat la Crasna. „Și biruia Bogdan Vodă, de n'ar fi dat ajutor Moldovenii lui Alexandru Vodă. Aceia s'aŭ vîrtezit la răsboiŭ, de aŭ dat inimă celor lalți, ce erau peitorŭ și aŭ împins pe ôstea lui Bogdan Vodă, de unde aŭ prins a fugire și împluse pădurile“ (3).

Deși biruitori, Polonii, temându-se de Bogdan, „s'aŭ bulucit d'împreună cu Alexandru Vodă și cu toți: s'aŭ tras mai degrabă spre țara leșască. Eară Bogdan Vodă, vedându-se curățit de vrăjmașii săi, s'aŭ așezat în scaon“ (4).

Ast-fel ôstea polonă s'a întors, fără ispravă în Polonia. Bogdan, vasalul Ungurilor, n'a putut fi silit să recunoscă supremația polonă.. Cu oștile sale a băgat spaima și grôza în Poloni.

Acêsta se vede mai bine în anul următor (1451), când, Casimir, numai cu greu s'a înduplecat, după multe rugă-minte din partea lui Alexandru și a mamei sale Marinka, să aducă din nou în desbaterea dietei, chestia tronului

1) Dlugosz II XIII 62 „sabbato ante festum nativitatis setae Mariae Virginis“—5 Sept.

2] Ibid.

3) Ureche „Letopis.“ 148.: Dlugosz l. c. descrie pe larg lupta. Ea a ținut de dimineața până seara. Polonii aŭ suferit multe pierderi. Chiar și unul din comandantii expedițiunii, Petru Odravas, palatinul Leopolei, și-a aflat mórtea în acêstă nefericită luptă.

4) Ureche l. c. Dlugosz (II XIII 62) ne spune că Bogdan după luptă a fugit în Birlad.

moldovean [1]. Numai după multă insistență a putut fi înduplecat Casimir, să dea lui Alexandrel óre-care ajutor, cu care să-și pótă apăra moșiile sale (2), în continuu prădate de ómenii lui Bogdan [3].

În fine însă-și dieta, adunată în Parczow, a găsit mai avantajos să renunțe la expediția în favorul lui Alexandrel și să confirme pe Bogdan, care se arătase dispus a primi supremația polonă. Îi se cerea însă ca condiții să vie în persoană să depună jurământul de credință și să se oblige să dea pentru întreținerea lui Alexandru 50,000 de florini anual, și să se lase de domnie, când Alexandrel ar fi ajuns etatea de 15 ani [4].

Bogdan, ne spune Dlugosz, primise condițiile dietei și era gata să meargă în Kamenita, ca sa depună jurământul (5).

O conspirație însă, făcută în contra-i de Petru Aron în unire cu Alexandrel—invoiți fiind ca ambiți să împartă domnia—a pus însă capăt ȕilelor sale...În 16 Octombree 1451, a fost prins de Petru, pe când era cam îmbătat de vin și trecea cu o strajă numai de 100 Moldoveni, în Reușeni, și îi s'a tăiat capul (6).

1) Dlugosz I. c.

2) Hotinul, Tetinul și Chmelovul, cari au fost date în 1444 Marinkăi, mama lui Alexandrel și mătușa lui Casimir. [V. mai sus p. 61]

3) Dlugosz I. c.

4) Dlugosz II, XIII, 80.

5) Ibid.

6) Dlugosz 81; „Letopis. dela Bistrița“ în „Cron. ined.“ p. 51. Ureche I 150. Data acestui eveniment Ureche o pune în 1454 Oct. 16, ér „Letopisețul dela Bistrița“ în 1450 Oct 16. Ureche greșește în chip evident. Data „Letopisețului“ trebuie considerată dela Ianuarie și atunci e exactă (1451).

Petru III Aron (1) (1451 Octombrie—1452 Febr.).

Intre cei doi conspiratori ai lui Bogdan s'a iscat, îndată după uciderea acestuia, certy. Petru a pus pe fugă pe Alexandrel și n'a mai voit să știe de înțelegerea avută (2). Cu toate acestea pârçălabul Hotinului a isbutit să cucerească pentru Alexandrel Cetatea Albă și Némțul [3].

Nici o știre n'avem d'aci încolo de la Petru. Pe la începutul anului următor documentele ne menționează pe Alexandrel (4), care ar fi isbutit ast-fel să alunge pe Petru.

Alexandrel a doua oră [1452 Februarie—1454 Aug.]

Cel d'întăiu document, referitor la politica externă, pe care-l posedăm de la ele un act de închinare câtră Unguri, datat din Suceva în 1453 Februarie 17. [5].-Încă mai înainte s'a făcut alusie la vasalitatea lui Alexandru, în o scrisore din Ianuarie 30, prin care regele Ladislaū V enumără meritele lui Hunyadi pentru țară, între cari merite pune și readucerea Moldovei sub suzeranitatea ungurască: „Voivođii Moldovei...convinși atit

1) E un alt fiu al lui Alexandru cel Bun. Intr'un document (Hurm. II² 672) el amintește pe frații seși Stefan și Petru—ca predecesori ai seși. Dlugosz il numește „filius naturalis Alexandri quondam Voevoda Valachiae“ [II XIII 180). Cronicile nostre încă il disting îndu-î numele de Aron. (Cron. dela Bistrița 51 Cr. Mold.-pol 224etc.

2) Dlugosz l. c. Un document din 6960 Oct. 26 avem dela Alexandru (Uljanickij 70, p. 77). El e însă din anul 1452—considerând anul dela Ianuarie.

3) Ibid.

4) Doc. dat din Vasluiū din Febr. 1452 (Arh. ist. 141), April 8 (Arh. ist.) etc.

5) „Am intrat in creștinască tocmelă cu părintele Domniei mele Ion Voevod (Corvin]și m'am dat să-î fiu lui fiu până la mörte și să-î fiu lui supus în toate ca un adevărat fiu părintelui seū.....și nemic să nu facem fără porunca Măriei Sale...iar pe soția Domniei Sale să-o socot „dómna mea“. Suceva 1453 Febr.17 (Hurmuzaki II¹ p. 1.)

prin sfatul lui Corvin, cît și constrînși prin frică, se închinară din nou acestui regat, obligați fiind pînă 'n ziua de ađi să ne fie credincioși supuși“ [1]. Natural că se face alusie la timpuri trecute—la domnia lui Petru Alexandrovici II (2)—și la tótă acéstă periodă—dar se face alusie și la Alexandrel, care e dovedit domn la data documentului [Ian. 1453].

Cu tóte acestea relațiile cu Polonia le menține bune. Vestea căderii Constantinoplei se anunță Poloniei prin scrisori duse din Moldova (3). Când apoi regele Poloniei, gelos de influența unгурescă, dovedită prin anteriora supunere a lui Alexandrel cătră Corvin, cere depunerea jurămîntului de vasalitate înainte a doi trimiși ai săi, Alexandru nu esită a promite să mérgă în persónă să se 'nchine în Kolomea, orî Snyatin, unde-ı va fi poruncit „Domnul seü“, ér de nu va fi ascultat, dá voe regelui „să-ı aplice o pedépsă, ca unuia, care n'a ascultat pe Domnul seü [4].

Incă mai înainte Petru II, ajutat de Unguri la tron, nu se sfiise a se face vasal și la Poloni. Așa voi să facă și Bogdan, dacă n'ar fi fost omorit; așa face acum Alexandrel, sub care Moldova suferi mai mult ca orî când dubla suzeranitate polono-ungară. De aci încolo nu mai avem documente de la Alexandrel: în anul următor, documentele ne arată domn pe Petru [5].

Petru Aron a doua óră [1454 August—1457 April 12).

Alexandrel [1455],

1) Teleki „Hunyadiak Kora“ X 347.

2) Veđi mai sus p. 66.

3) Dlguosz II, XIII, 116.

4) Hurmuzaki vol. II, p. II. 656. Doc. din 6961 Sept. 23—1453 considerând anul dela Ianuarie.

5] Dela Petru avem documente din 22 August 1454 (Wickenh. „Mold.“ 64, din 23 Aug. 1454 (Uljan. 74 p. 82], 1455 Iulie [Uric. XI 19) etc.

Petru, fiul lui Alexandru cel Bun [1], ia, p \acute{o} te ajutat de ast \acute{a} -dat \acute{a} de Poloni \acute{a} , din nou tronul. Se pare \acute{i} ns \acute{a} c \acute{a} cu Ungaria, Polonia s'a \acute{i} nteles de ast \acute{a} dat \acute{a} \acute{e} ra \acute{s} i ca s \acute{a} domn \acute{e} s \acute{c} \acute{a} ambii pretenden \acute{t} i \acute{s} i Petru \acute{s} i Alexandrel,—acest din urm \acute{a} pare-se \acute{i} n \acute{T} ara de jos [2]—c \acute{a} c \acute{i} numai a \acute{s} a explic \acute{a} m faptul c \acute{a} \acute{i} n 1455 avem \acute{s} i de la Alexandrel \acute{s} i dela Petru documente.

Alexandrel re \acute{i} noe \acute{s} te \acute{i} n cursul anului 1455 jur \acute{a} m \acute{i} ntul de vasalitate c \acute{a} tr \acute{a} Polonia \acute{i} n fa \acute{c} a mai multor dignitarii poloni \acute{a} , oblig \acute{a} ndu-se a da ajutor contra T \acute{a} tarilor [3].

Cei doi pretenden \acute{t} i \acute{i} ns \acute{a} nu tr \acute{a} esc \acute{i} n pace. Inc \acute{a} \acute{i} n prim \acute{a} v \acute{a} ra anului 1455 s \acute{e} 'ncepe \acute{i} ntre ei r \acute{e} sboiul. Alexandrel e b \acute{a} tut la Movile \acute{s} i m \acute{o} re nu mult dup \acute{a} ac \acute{e} sta la Cetatea Alb \acute{a} , otr \acute{a} vit de ni $\acute{s$ te boeri [4], din ca \acute{u} s \acute{a} c \acute{a} era be \acute{t} iv \acute{s} i vi \acute{t} ios, \acute{s} i Petru e confirmat de Polonia (5), ocupa \acute{t} \acute{a} atunci cu lupta contra Ordinului Teutonic (6).

Cur \acute{i} nd dup \acute{a} ac \acute{e} sta dup \acute{a} un act din Octombrie, acela \acute{s} an (1455) (7), Petru s'a prezentat \acute{i} n pers \acute{o} n \acute{a} \acute{i} n Hotin, „ \acute{i} n hotarele regelui polon“, pentru a depune \acute{i} naintea mai multor dignitarii poloni \acute{a} jur \acute{a} m \acute{i} ntul de vasalitate. Adaug \acute{a} c \acute{a} e gat \acute{a} s \acute{a} depun \acute{a} jur \acute{a} m \acute{i} nt \acute{s} i \acute{i} n prezen \acute{t} a regelui, dac \acute{a} \acute{i} i se va fi specificat \acute{d} iva \acute{s} i locul. Pe l \acute{a} ng \acute{a} aceste \acute{a} d \acute{a} mamei lui Alexandrel, Marink \acute{a} i, m \acute{a} tu \acute{s} i \acute{i} regelui, pe care o nume $\acute{s$ te din pietate „mama sa“ (8), Siretul \acute{s} i Volohov \acute{e} \acute{t} ul cu t $\acute{o$ te mo \acute{s} iile \acute{s} i

1) Ve \acute{d} i. mai sus 77

2) Dela Petru avem documente pentru Moldovi \acute{t} \acute{a} [Wick. l. c.] \acute{i} n 5 Iulie 1455 d \acute{a} hrisov din Suc \acute{e} va. El ar fi avut dec \acute{i} „ \acute{T} ara de sus“. Pe Alexandrel „Letopis. dela Bistri \acute{t} \acute{a} “ \acute{i} l arat \acute{a} murind la Cetatea Alb \acute{a} (cf. Dlugosz l. c. 180), dec \acute{i} \acute{i} n „ \acute{T} ara de jos“.

3) Hurmuzaki II 2 659, 660. Documentul e transcris gre \acute{s} it sub a. 1454

4) „Letopis. Bistr \acute{t} “. l. c. cf. Dlugosz l. c.

5) Dlugosz l. c.

6) „Chilia“ 106.

7) Hurmuzaki II 2 666 anul socotit dela Ianuarie.

8) „Chilia“ l. c.

veniturile lor în schimbul Hotinului, care rămâne al Moldovei.

Prin această împăcare a lui Petru cu Polonia și morțea fiilor lui Ilie, Moldova e scăpată de dismembrarea în principatul de nord și de sud [1].

Deși unită erăși sub un singur Voevod, Moldova n'a putut rezista noiei furtuni, ce se descărca peste ea și fii silită să se mântue de ea prin tribut. După căderea Constantinopolei, Turcii amenințară serios țerile române. N'a trecut nici un an dela căderea capitalei byzantine și solul regelui Poloniei, Luca din Berzesti, anunță Camerei din Ratisbona, că Turci au constrins Moldova, „țara regatului polon“, la tribut anual [2].

Pacea Moldovei cu Turcia o anunță Sultanul în anul următor [1455] oficial Poloniei (3). În anul următor apoi, în 5 Iunie 1456, Petru cu consimțămîntul boerilor, căutând, să pună stavilă năvăliilor turcești, a însărcinat pe cancelarul său, pe Mihail logofetul, să mērgă la Turci și să le plătescă tributul cerut, 2000 de florini bani de aur ungurești [4].

Devenit tributar al Turcilor, Petru se grăbește în aceeași lună [29 Iunie 1456] a se inchina în umilitore condiții Poloniei. În actul de supunere, datat din Suceva (5) Petru se obligă a nu recunoste un alt stăpân de cât pe regele și coróna Poloniei. Ca atare e îndatorit a nu unelti nici odată în contra coróniei polone, a-o înștiința de ori-ce conspirație făcută în contra eiși a o ajuta în contra dușmanilor din tôte puterile sale, cu tótă țara și propria sa persoană; nu va avé drept sub nici un cuvint „să înstreineze

1) „Chilia“ I. c.

2) Hurmuzaki II² p. 51,

3) Ibid. II² p. 58

4) Ibid. p. 669.

5) Ibid. p. 64.

sub nici un cuvînt ținuturi sau domenii de ale țerii Moldovei fără specialul consimțimînt și fără voința regelui și a coronei polone“,  r pe cele  nstreinate p n  aci să caute să le rec stige [1]. T te scrisorile f cute în paguba coronei polone, să obligă să le anuleze. La cererea regelui polon, Petru, declară că e gata să se presinte în persoană în Kolomea sau Kamenita și să presteze omagiul.  n o eventuală expeditie în contra Prusiei Petru, să aibă a ajuta pe Poloni cu 400 călăreți bine înarmați cu lănci,  r dacă n'ar av  răsboiu și ar voi să cumpere dela Teutonii fortărețe, să-i dea în loc de ajutor 4000 de boi.  n un răsboiu cu Tătarii însă, va av  să m rg  în persoană, cu t te oștile sale, în sprijinul Poloniei. Pe fiii Sultanului tătăresc Seid-Ahmed să obligă a-i preda Poloniei la cerere și în acel cas a-i însoți p n  în Kamenita. Din anul acesta încolo, Domnul Moldovei să obligă a trimete speciali soli, la Domnul său, regele Poloniei cu daruri, în semn de omagiu (2). Marinkăi, văduvei lui Ilie,   confirmă orașele Siret și Volochoveț, cu t te veniturile lor. Asupra Hotinului, Czczunului și asupra altor moși, pentru cari are văduva lui Ilie întărite hrisove, se vor înțelege personal cu ocazia mergerii lui Petru  n Polonia, ca să presteze jur m ntul de credință. Asemenea și Anastasiei, ficii Mariei, să obligă a-i da la m ritarea ei, ca zestre,  re-cari moși, cari vor fi  ndicate de regele polon, cu ocazia jur m ntului personal.

1] Eată unde a  adus Moldova, turburările și luptele pentru tron din ac st  nefericită perioadă: „Item non debemus nec volumus aliquas terras vel dominia terrarum Moldaviae sine speciali consensu et voluntate domini regis quoquo modo alienare. (Hurmuzaki II² 65)

2] „Item promittimus obligamur et spondemns ex nunc et quibuslibet annis subsequentibus nuncios nostros speciales ad ipsum regem nostrum Kazimirum cum muneribus seu donis alias upomyнки bonis et valetibus regiam maiestatem concernentibus mittere ratione pense omagialis“ (p. 66).

Încă înainte de acesta (9 Iunie), Petru făcuse concesii Poloniei și pe terenul comercial ușurând neguțătorilor poloni din Leopole vămile, pe cari trebuiau să-le plătescă după hrisóvele anterioare, în diferite orașe ale Moldovei, pentru diferite mărfuri (1), érá prin primăvara acestui an (April), încheiase legături cu castelanul Snyatinului și Kolomeei, Muzilo Buciacz și cu castelanul Podoliei [2]. Aceștia au venit în persoană în Sucéva să cêră dela Petru extradarea lui Levu și a tovarășilor săi, cari le au jefuit ținutul Snyatinului, făcând multe pagube și omorându-le chiar și pe unii din copii și frații lor. Cu această ocazie s'a încheiat între ei și Voivodul Moldovei un tractat, prin care se obligă reciproc de a estrada pe jefuitorii, ce vor fi făcut pagube de aci încolo în țările lor și de a plăti reciproc pagubele făcute. Voivodul Moldovei se subordinează în acest tractat, castelanului din Snyatin dându-i voe numai până atunci să aibă obligația de a ține condițiunile de mai sus, până când il va fi constatat credinciosă slugă a regelui polon. Câtă vreme va fi fidel Poloniei, castelanul Snyatinului are să-i fie lui „bine-voitor părinte și amic“ și să-i dea în casul când ar fi silit să-și părăsescă tronul, pentru el, copiii, nevasta și toți fruntașii deplină voe a se stabili în orașele Snyatin, Kolomea, Buczacz și Coropecz, și a se servi de bunurile și veniturile lor.

Astfel Moldova ajunse, prin multele résbóe interne, mai umilită ca orî când. Petru nu știa ce concesii să mai facă Polonilor, numai să-și pótă ține tronul. Dlugosz ne spune că cu tóte aceste umiliri, Casimir nu-l avea în grație și numai reținut de resbelul cu Prusia—ne avënd timp

1) Veđi acest interesant document din punct de vedere comercial in Hurmuzaki II² 677.

2) Ibid. 673.

să se ocupe cu afacerile de tron—s'a îndurat și l'a întărit pe tron, după multe rugăciuni și umiliră, în paguba unui ôre-care litvan, Berendei, pe care regele polon avea de gând să-l pună pe tron, în locul lui (1).

Ast-fel suzeranitatea de formă a Poloniei, care consista, în îndatorirea vasalului de a da ajutor la cerere suzeranului și a acestuia de a-și apăra vasalul din timpul lui Petru Mușat și Alexandru cel Bun, a degenerat sub urmașii acestuia în suzeranitate împreună cu daruri anuale în formă de tribut.

În această ultimă perioadă, pe lângă suzeranitatea polonă, Moldova mai suporta și pe cea ungară, care a prins ôre-cară rădăcini prin legăturile lui Petru Alexandrovici cu Ungurii și prin actele de supunere ale lui Bogdan și Alexandrel.

Nu era destul cu atât. Moldova mai trebuia să plătescă tribut și Turcilor.

Etă unde ajunsese Moldova lui Bogdan I, din cauza certelor de tron din nenorocita perioadă din urmă. În timpul lui Petru Aron calamitățile își ajung culmea. Paharul umilirilor țării se umpluse. Era timpul ca eroica țară să nască un om superior, mare, care s'o ridice în ochii streinilor și să-i dea strălucirea de altă dată. Acesta era marele Stefan, fiul lui Bogdan II, în timpul căruia Moldova a jucat un rol însemnat în Europa. Domnia lui, după multe și grele lupte, cum puțină eroi ai lumii au purtat, a pus capăt suzeranității polone. Acesta ne 'ndreptățește să 'ncepem un nou capitol.

1) Dlugosz II 180: Quem (Petrum), etsi Casimirus Rex a Voievodatu excludere et quemdam Lituanum instituere, nitebatur, bellis tamen Prassiae eum distinentibus, cogitata non valens perficere, Petrique praefati crebris precibus et legationibus espugnatus, eum in Voievodatu Valachiae confirmat“.

CAP. IV

Domnia lui Ștefan cel Mare.

(1457 April 12 — 1504 Iulie 2).

Emanciparea Moldovei de sub supremația polonă.

Cu ajutorul lui Vlad Țepeș, Domnul Munteniei [1], tînărul Ștefan, puse capăt domniei lui Petru Aron, vasalul Polonilor. În 2 lupte, la Orbic și la Doljești acesta este bătut și învingătorul e proclamat Domn în strigătele de bucurie ale „țării“ [1457 April 12] [2]. Petru căută scăpare la suzeranul său, regele Poloniei. Acesta a trebuit astfel să vadă cu ochi reii pe Ștefan, care detronase pe un vasal al său și luase tronul contra voinții lui, cu ajutor muntean. Presupunând pe lîngă acestea, că Polonia și-a sprijinit vasalul în cele 2 lupte—cum pare a rezulta din documentul din 1459—(3) atunci starea de dușmănie dintre Ștefan și Polonia încă la începutul domniei, e complectă.

Fiind astfel dela început în rele relații cu Polonia, cari daseră asil protivnicului și ucigașului părintelui său [4], alesul țării „nu cercă să așeze țara, ce de răsboe să găti, că au împărțit oștii sale stiaguri și au pus hotnogi și căpitani, cari toate cu noroc i-au venit“. (1),

1) „Cronica și anal. putnene“ în Bogdan „Vechile Cronici“ 114. Ureche 151.

2) „An. putnene“ l. c. „Letopis. Bistr.“ 51. Asupra datei Xenopol 265

3) Veđi tractatul dintre Ștefan și Polonia din 1459 (Hurmuzaki II² 126.

4) Ibid. Petru apare după actul din 1459 în Polonia și sprijinit de ea.

5). Ureche l. c.

Bazat pe dragostea țării și a poporului său, energicul Stefan a cutezat a ridica sabia în contra țării suzerane și a face incursiuni și prădări în ea, în semn de răsbunare de sigur, pentru ospitalitatea, ce dăduse protivnicului său.

Țările Rusiei și ale Podoliei au fost cumplit prădate și jefuite (1), și prădările acestea n'au încetat decât cu pacea din 1459. (2)

Nu sosise timpul, ca Stefan să dea lovitura de mörte supremației polone. Țara era prea slăbită și poziția ei nu era încă destul de asigurată, ca Stefan să pótă prelungi starea de dușmănie față cu Polonia. De aceea cređu mai nimerit a asigura liniștea Moldovei în schimbul unor concesiuni, făcute Poloniei, continuând a-o recunoște de suzerană. De astă dată simpla promisiune a lui Stefan, că recunoște suzeranitatea polonă, a fost destulă satisfacție pentru Casimir.

Prin o întâlnire, în o localitate de pe malul Nistrului, între Stefan și ambasadorii regelui Poloniei, „Andreas Odrowasz“, căpitanul Rusiei și „Hryczko de Pomorzany“, căpitanul Podoliei se închee o pace (14 April) (3), care pune capăt tuturor incursiunilor și prădărilor moldovene în ținuturile Rusiei și Podoliei. Chiar dacă cineva din locuitorii Moldovei ar face prădări, acesta nu va fi un cas pentru înoirea

1/, Doc. citat „*singu la bella, discordias, praedationes, combustiones et sanquinis effusiones inter terras Podoliae, Russiae et Moldaviae hactenus factas*“ etc.

2/, V. doc. cit. Hurmuzaki II ² 126.

3/, „*feria quarta post conductum paschae* = 14 April.

răsboiului și vinovatul se va judeca la hotare, (1) după obiceiul de până atunci. Judecarea tuturor sărăcăciunilor și prădărilor făcute până la încheierea acestei păci, se va amâna, până la venirea lui Casimir în Rusia la fața locului, sau a unor ambasadori speciali, cari vor avea să facă dreptate. Cetatea Hotinului, Stefan o lasă Poloniei (2) fără a fi locuitorii ei supărați de Moldoveni. Dacă vr'un locuitor al Hotinului ar vătăma pe vr'un supus al lui Stefan, atunci palatinul Podoliei la înștiințarea lui Stefan are să pedepsească pe culpabil. Petru, protivnicul lui Stefan, nu va avea să locuiască și nici barem să treacă prin Hotin și nici să se apropie de Moldova. În schimb Stefan promite regelui polon a da amnestie tuturor boerilor, cari fuseseră credincioși lui Petru. Mai făgăduiește a nu-și căuta un alt suzeran decât regele Poloniei, (3) și a-i da la nevoie ajutor în contra Păgânilor. În schimb însă și Casimir are să-l protejă și să-l apere ca pe un supusu al său (4).

Liniștită fiind prin această pace furtuna, ce izbucnise dela începutul domniei sale, Stefan, strânge tot mai mult relațiunile cu Polonia și se arată de aci încolo totde-auna

1/ La Kolocin v. mai sus pag. 53.

2/ Hotinul a fost cedat în 1433 de Ilie Poloniei. În a. 1444 îl aflăm în posesia Marinkăi, care l'a încredințat împreună cu Cze-czunși Chmelov la 2 dignitari poloni [v. mai sus p. 76]. În 1456 Petru l'a redobândit în schimbul orașelor Siret și Volochovet. Stefan îl cedază din nou Poloniei.

3). „Nec aliquem pro domino nostro habere cum Terra Moldaviae, sed'solum Domino regis et regno Poloniae servire“.

4/ „Prout subditum suum“.

plecat către ea, având nevoie de sprijinul ei, în diferitele răsboie cu vecinii.

În anul următor confirmă privilegiul, ce-l dăduse Petru în 1456 comercianților din Leopole, de-a călători în liberă pace cu mărfurile lor prin Moldova, (1) și tot atunci și Casimir concede cancelariului Mihul dreptul de a face comerț în regatul Poloniei fără a plăti vr'o vamă (2).

Astfel pacea din anul 1459 a fost baza unei lungi bune înțelegeri între Stefan și Polonia.

În anul 1460, regele polon având nevoie de ajutor trimise soli la Stefan ca să-l ajute cu totă puterea sa (3). Regele polon nu putea însă fi sincer ajutat de Stefan, câtă vreme protivnicul acestuia mai continua a fi adăpostit în Polonia. De aceea fiind-că Casimir avea nevoie de sprijinul lui Stefan, s'a văduț silit să concedieze pe credinciosul său Petru de la curte. Acesta s'a văduț silit să se refugieze în Ungaria, a doua țară suzerană a Moldovei, la Voivodul de atunci al Ardealului, la Sebastian de Rogzon, (4), unde îl aflăm în 1462, când regele Mateiș Corvin (1458-1490), scrie numitului Voivod, ca să-l trimetă la Buda (5). Adăpostirea rivalului său în Ungaria, înstreineză

1) Veđi Hurmuzaki II² 682. Ir trad. română în „Arh. ist“ II 171-176.

2) Hurmuzaki II² 132.

3) Dlugosz ad. a. 1460 II, XIII. 25.

4) Xenopol II 271

5) Hurmuzaki II¹ 4 „Audivimus Petrum Woywodam Moldoviensem apud vos esse. Unde cum nos certis ac rationalibus de causis eundem in Curia nostra libenter ad praesens habere velimus, fidelitatem nostram requirimus et hortamur, quatenus dictum Petrum Woyvodam ad nos quam primum pro singulari nostra complacentia mittatis. Erit id apud nos vobis in favorem et ipsi Petro Woywodae ad promotionem.

pe Stefan cu totul de Ungaria și vitêzul Domn, după-ce a strîns legăturile cu Polonia, dă liber curs setei de rîsbunare și nu se teme a înfrînge mânia regelui unguresc făcînd încursiuni în Ardeal și prădînd țara Sêcuilor (1). Acesta e prima lovitură ofensivă, ce-o primește Ungaria, de la țara, asupra căreia pretindea a fi suzerană. Ca atare continua încă să-o privescă Corvin, care în un document din 1462 numește Moldova „terra nostra“, deși însuși arată chiar în acel document cât de supărătoare era vecinătatea Moldovei pentru Ungaria. Acordînd niște privilegii unor locuitori din țînutul Kazon din Sêcuime, Corvin specifică, că le-a dat acele privelegii, mai ales pentru — că acel țînut «e situat aprîpe de Moldova» (2). Dar dacă Moldova era atunci într'adevăr a coronei ungurești, de ce era periculoasă vecinătatea ei pentru Ungaria?

Prin încursiunea Moldovenilor în Ardeal, ruptura între Matei și Stefan, era făcută. Regele Ungariei, împedat de neînțelegerile cu împăratul Frideric, cu Bohemia, mai apoi cu Turcii, (3) n'a putut să-și resbune pentru încursiunile făcute. Căuta însă un alt prilej; de o comdată chemase pe Petru la curte.

Stricat cu Ungurii, Stefan trebuia să stringă tot mai mult legăturile cu Polonia.

Din 1462 Mart 2 avem 3 acte date din Sucêva, cu aceeași dată, tôte arătînd legăturile de supunere ale lui Stefan cu Polonia.

1] „Letop. d. Bistrita“ I. c. 51; „Cronica Moldo-polonă „în Vechile Cronici“ p. 224; Ureche „Letopisete“ 152.

2] Hurmuzaki II² 137

3] Fessler V 124 sq. Abia în 1464 s'a încoronat.

În unul din acestea, Stefan, la insistința lui Casimir, se obligă a-i fi pururea credincios lui și coronei polone și a-i da totdeauna ajutor în persoană în contra tuturor dușmanilor ori de câte-ori ar fi necesitate. Mai făgăduiește a nu recunoște pe un alt suzeran și la un timp și loc specificat, a presta omagiul personal după obiceiul predecesorilor săi. În schimb însă și regele polon va avea să-l ajute, îndată ce Stefan îl va fi înștiințat, în contra Tatarilor sau în contra orîi căror altor dușmani. Stefan își mai ia însărcinarea de a aduce la îndeplinire toate obligațiunile predecesorilor săi, ér scrisorile dăunătoare Poloniei, ce le posedă, făgăduiește a le anula (1). Aceiași plecare față de Poloni, o arată Stefan și în al doi-lea act, prin care se obligă a nu preda pe fiii lui Acnmet, cari căduseră prizonieri, nici Ungurilor, nici Turcilor, nici *Muntenilor*, ci numai regelui polon, în casul când acesta îi va cere (2).

Promisiunile de fidelitate ale lui Stefan față de Polonia, le întărește prin un al 3-lea act, mitropolitul de atunci al Moldovei, Teoctist, care își ia sarcina de a sfătui și îndemna pe Stefan, ca să rămână pururea credincios Poloniei și să nu-și caute un alt domn, decât Casimir și succesorii săi. Dacă s'ar întâmpla să moră Stefan, mitropolitul se obligă a nu recunoște un nou domn, care n'ar fi pe placul Poloniei (2).

Supremația polonă, știrbită prin încursiunile lui Stefan, dela începutul domniei, în Polonia, prinde din nou rădăcini în Moldova. Cum vom vedé însă, această supremație e nu-

1). Hurmuzaki II² 695

2). Ibid.

mai nominală, formală, căci Polonii n'au esercitat aproape nici o influență în Moldova. Stefan le a făcut declarații de supunere numai să-î aibă prietini. Omajul personal l'a amânat totdeauna și nu l'a prestat decât în împrejurările cele mai rele pentru el, când avea absolută nevoie de Polonia. Ca și Alexandru cel Bun, care fusese ajutat de Munteni la luarea tronului și ca și Stefan II, Stefan cel Mare a sfârșit prin a recunoște și el suzeranitatea Polonilor. În schimb supremația ungară nu mai exista asupra Moldovei, care era în stare de război cu Ungurii.

Fiind pe picior de război cu Ungurii, Stefan trebuia să fie în relații dușmănoase și cu vasalul și prietinelor din Muntenia, [1], Vlad Țepeș. Acesta avea în 1462 de înfruntat expediția turcă a lui Mohamed,—și Stefan cel Mare luptă pe partea Turcilor [2], contra lui și contra Ungurilor (3), la atacul neisbutit al Chilieii. Lupta între cei doi Domni de același sânge se esplică prin orientarea

(1), „Chilia“ 126.

(2) Pe lângă Chaleocondylas mai vorbesc de această alianță turco-moldovenă două scrisori, una a bailului venețian din Constantinopol și alta a guvernului din Caffa către regele Poloniei cerându-î intervenția pentru împăcarea celor doi principii creștini. Politica dușmănoasă contra Ungurilor și Muntenilor reese și din actul de închinare din 1462 (Hurm. II² 695). Tote acestea sunt expuse în mod convingător în studiul D-lui Iorga „Chilia și Cet. Albă“ 124 sq.

[3]. Matei Corvin anunța în 2 Iulie (1462) că în curînd va pleca contra Turcilor. („Chilia“ I. c.). Cronicile ne vorbesc în Chilia de lupte cu Ungurii. Cea Moldo-polonă spune lămurit că Stefan a fost rănit de „Ungurii din Chilia“ („Vechile cronici“ 224) Același lucru îl spune Dlugosz (XIII. 334) vorbind de cucerirea Chilieii din 1465 că Radul a putut-o ocupa numai alungând pe Unguri— („exclusis Hungaris“).

politică contrară a fiecăruia. Presentându-se sub zidurile Chilieii, Stefan da indirect lovitură Ungurilor cu cari era în dușmănie și mai nădăjduia pe lângă acestea a păstra Chilia pentru dînsul (1).

Stefan însă nu se împăcase încă cu Ungurii. Ca să-și răsbune pentru ospitalitatea, ce dăduse lui Petru, Stefan atacă încă odată Ardealul, în anul următor (1433), făcînd mari prădări (2). În acelaș timp cu Polonia strîngea legăturile: în acelaș an din nou confirma cetățenilor din Leopole privilegiul din 1460, prin care li se acordase drept de comerț în Moldova.

În 1465 Stefan cercă să aducă la îndeplinire, sfătuit de Poloni, pretinde Dlugosz—ceea-ce nu putuse cu trei ani înainte, să cucerească Chilia. De astă dată asediul isbuti și însemnata cetate redevenea țărașă moldoveană [4]. Prin cucerirea ei însă Stefan ajunse în relații rele cu Turcii, al căror vasal era Radul.

În 1467 avu loc inevitabila ciocnire dintre Stefan și Matei Corvin. Știm cari sunt cauzele acestei expediții ungurești în Moldova.

Răceala începe încă din 1460, de când Matei Corvin primea în regatul său pe Petru Aron. Doi ani în urmă

1), „Chilia“ 128

2), Engel „Gesch. der Moldau“ 134.

3), Hurmuzaki II² 152

4), „Letopis. Bistr.“ 53; „Anal. putn“. 144; „Cronica Moldopolonă“ 224; Ureche 152; Dluzosz (II XIII 344) face descrierea largă a cuceririi; e însă în multe locuri fantastică și prea părtinitoare pentru Poloni. (v. „Chilia“ 120).

Stefan năvăli în Ardeal și-l prădă. În acelaș an da indirect lovitură Ungurilor începând războiul pentru Chilia cu vasalul lor Vlad Țepeș. Starea de dușmănie se manifestă apoi în anul următor prin o nouă năvălire a lui Stefan în Ardeal. Toți dușmanii lui Mateiș Corvin din regatul său își găseaș apoi refugiu în Moldova [1]. Cea-ce a fost mai ofensător pentru Mateiș, a fost însă răscóla din Ardeal, pe care Stefan a încurajat'o punând astfel în grea poziție situația lui Mateiș, ocupat în alte direcții. (2) Adăugând la acestea pretențiile de suzeranitate, ce Ungurii le aveau asupra Moldovei și pe cari Stefan nu le recunoștea (3), și alipirea acestuia de Polonia, apoi „continuele prădi“, luate de el din Ardeal (4), avem motive suficiente pentru expediția lui Mateiș din anul 1467. Acesta pe lângă revanșa, pe care prestigiul său de mare rege cerea s'o întórcă lui Stefan, mai avea intenția să înlocuiască pe incomodul Domn cu Berendei (5) sau Petru Aron.

1). Fraknoi „Mátyás Király leveler“ I p. 212 „esules nostros fouerat“.

2]. Bonfiniu „Historia Pannonica sive Hungarorum rerum Decades IV“ ed. 1690 decad IV cart I pag. 396: „Transilvanés etiam factiones fouerat, ut perturbatis rebus libertate frueretur“. cf. Huber III 213.

3]. Bonfiniu l. c. Fraknoi l. c. „cum sua promissa non observaret“. Éta după însăși declarațiile lui Corvin cauzele războiului „qui [Stefan] cum sua nobis promissa non observaret, et esules nostros fouerat ace regno nostro, instar Turcorum, continuas rerum et hominum praedas abigerat; ér in postscriptum „se Moldaviam non aliam ob causam quam ob castigandam Waywodam Stephanum, regno suo damna inferentem inuasisse“. (Fraknoi l. c.)

4) Ibid.

5) Asupra participării lui Berendei la această expediție, pe care și el a încurajat'o veđi documentul din Hurmuzaki II² 188; Dlugosz XIII 416, 417. Ureche 155, Miehovski „Arhiva ist. II 35.

Ástfel în tómnă anului 1467 Mateiú se presentă în Ardeal. Trebuia mai întâiu potolită rěscóla de aici, tăiat firul de comunicație al lui Stefan cu revoltații. După-ce Ardealul a fost supus (1), regele unguresc trecu munții. În 29 Noembre el ajungea la Roman, care fú ars. În 14 Decembre avú loc ciocnirea. „Stefan Voivod năpádi nóptea asupra Ungurilor la Baia și mare mulțime dintr'înșii fură omoriți; însuși craiul fú săgetat atunci în luptă; și astfel rușinați se'ntórseră pe o cale mai scurtă, și nu s'a întimplat cum credeau aceia, ci s'a întimplat cum a fost voia lui Dumneșeu“ [2]. Berendeiú rămase mort pe câmpul de luptă ăr Petru a urmat pe regele învins în Ungaria, unde e arėtat de cronicarii poloni în anii următori. (3).

Victoria e anunțată de Stefan lui Casimir, pe când acesta era în Vilna. Solii, cari aveau să ducă această veste aduceau cu ei și „câte-va stėguri militare“, cari și fură date regelui „ca semn al victoriei“ (4), ce era astfel căști-

1) „pacata provincia“. Bonfiniu l. c.

2) „Letopisetul de la Bistrița“ 52 cu data 6975=1467 considerând anul dela Ianuarie. Cf. despre rănirea lui Mateiú Bonfiniu l. c. „sagitta getica confossus“, de care a suferit regele 4 ani în urmă (cf. Dlugosz l. c. Miechowski l. c.).

Analele nóstre și cronicile polone dau fără șovăire, în mod clar, victoria lui Stefan.

Bonfiniu și după el toți cronicarii unguri caută să salveze gloria celui mai mare rege unguresc atribuindu-ı lui victoria.

Istoricii unguri mai noi însă scad tonul patriotismului. Ță cum se exprimă Teleki în „Hunyadiak kora“ III 544-545. „Fiecare din cele 2 părți caută să-și atribue sie-și victoria. Atăta e sigur că Mateiú îndată după bătălie a părăsit în grabă Moldova“. [cf. Huber l. c. 313.]

3) Dlugosz II XIII 445; Miehovski l. c.

4) Dlugosz l. c.; Cromer XXV, 581.

gată fără ajutor polon, ceea-ce putem afirma, căci în cazul contrar, cronicile contimporane polone n'ar fi uitat a spune.

Infrângerea Ungurilor de la Baia nu puse capăt ostilităților. Abia ajuns în Ardeal și Mateiș strîngea noi oști mai mult din streini, în cari Polonia, n'au voit să între—afirmă Dlugosz—, pentru-că se credea că acele oști vor fi îndreptate contra lui Ștefan. (1) Din această cauză, acesta cerea prin repetate solii ajutor de la Casimir.

Ajutorul cerut contra Ungurilor i se promite, dar Casimir căută să se folosească de strîmtorarea, în care se afla Ștefan, pentru ca să stîrca de la el nouă jurămint de credință. (2). Solii poloni au fost trimiși pentru acest scop în Moldova ca să se fixeze timpul și locul pentru prestarea oștii personale. (3).

În primăvara anului 1468 Polonia sunt hotărîți să intervină pe cale diplomatică în favorul vasalului lor cerînd socotela Regelui Ungariei pentru pregătirile de război, ce le făcea contra lui Ștefan. Posedăm scrisoarea cu data 16 Mart 1468, pe care prelații și baronii poloni au trimis-o lui Mateiș. E o protestare inutilă contra năvălirii acestuia din anul trecut în Moldova, „care de multă vreme e sub ascultarea regatului Poloniei, fiind până în timpul de față Voivodul ei Ștefan sub ascultarea Regelui, asupra cărui fapt au drepturi necontestate și scrisori“. Prin acesta, s'au călcat vechile tractate-scrii ei —, cari prevedeau că ori-ce neînțelegere dintre regate să se tranșeze „după obicei

1) Ibid.

2) Dlugosz II XIII 430

3) Ibid.

prin arbitrajul comun al consilierilor ambelor regate“. Scrisórea se sfirşeste cu învitarea ce-o fac lui Mateiú, să renunţe la expediţia plánuítá contra lui Stefan, cáci e mai bine cá în unire sá-şi cheltuiascá forţele contra Turcilor ori Tátarilor. (1)

În răspunsul către baronii Poloniei, Mateiú Corvin scusá expediţia din anul trecut, arátând neajunsurile, pe cari le-a suferit din partea lui Stefan. Acesta — scrie el — şi-a cálcát promisiunile fácute, a primit pe exilaţii sãi şi a jáfuit Ardealul ducênd „continue práði“, fapte pentru cari ori cine ar fi fácut rêsboiú. Regele Ungariei contestá apoi Polonilor dreptul de a avé singurí supremaţie asupra Moldovei, afirmând cá Stefan e „supusul nostru“ şi acésta o ştie «dupá însáşi márturisirea lui», ér dacá linguşeste tot aşa şi pe Poloni, acésta o face „dupá obiceiul sêú“. (2).

Astfel expediţia unгурescá în Moldova dase ocaşie la noi discuţii dintre Ungurí şi Poloni pentru supremaţia moldoveană, atât de des discutată pâná acum. Polonii se temeau cá Stefan sá nu se 'mpace cu Ungurii şi sá primescá suzeranitatea lor. În adevêr marele Domn, cá sá-şi întárescá poziţia şi sá-şi aducá la îndeplinire scopurile sale curtenia şi pe Ungurí şi pe Poloni. Acestora li se supusesé prin acte şi promise de formá suzeranitatea lor; Ungurilor le promise acelaş lucru, dacá nu-í învenţie afirmarea lui Mateiú din scrisórea pomenită mai sus.

Ráceala dintre cele douê regate, din cauza supremaţiei asupra Moldovei deveni atât de pronunţată, în cât cu

1) Fraknoi „Mátyás Király levelei“. vol. I Budapesta 1893 pag. 210-213; Hurmuzaki II² 188.

2) Fraknoi I 212, 213.

ocazia când Mateiș ceru prin o solie, care sosia la 8 April 1468 în Polonia, ajutor contra lui George Podiebrad, regele Bohemiei, Casimir refusă cererea și își exprimă și de astă dată indignarea, că regele unguresc a năvălit în Moldova și a jăfuit'o, deși e „o regiune feudală a regatului polon“ (1).

În rivalitate cu Ungaria pentru supremația moldovănească, Casimir, cerea în continuu acte de supunere dela Stefan. De astădată, fiind-că Ungaria îi disputa supremația moldovănească, nu se mulțămii numai cu simple promisiuni de supunere, ci îi ceru să se prezinte la o Ți și un loc fixat în persoană, în Polonia, ca să presteze omagiul personal, după vechiul obicei.

În actul de supunere din 1468 Iulie 22, Stefan din nou recunoște suzeranitatea polonă și declară că nu-și va căuta un alt domn. La cererea regelui polon, a fost gata să promită, că va merge în persoană în Kamenia, Snyatin ori Kolomea, ca să depună jurământul. În schimb însă și regele polon va avea să-i dea ajutor în contra orii cărui dușman (2).

Astfel de promisiuni făcea Poloniei, de bună samă, pentru-că prevedea, că în curând se va încurca în război cu Turcii. Vom vedea însă că au rămas simple promisiuni, de orice jurământul personal deși a fost cerut în neîncetate rinduri, tot-deauna l'a promis, dar nu l'a satisfăcut, decât aproape 2 decenii în urmă, când situația critică, în care se afla, îl silea necondiționat la acesta.

În luna lui Ianuarie 1469, regele polon—ne spune Dlugosz, — plecă din Cracovia și se îndreptă spre Leopole, unde petrecu postul Paștilor așteptând pe Stefan

1] Dlugosz ad. a 1468 II XIII 421; cf. Engel II 136.

2) În persoană, „în oas de mare apăsare contra noastră“ Hurm. II² 704

să se prezinte în persoană, ca să depună jurământul de credință, la care se obligase prin scrisori ceva mai înainte.

Așteptarea îi fu zădarnică, căci Stefan nu s'a prezentat. Trimițând regele polon soli, Stefan se scusă, că s'a temut de vr'o năvălire a Turcilor, Tătarilor, sau Ungurilor. În realitate cauza neprezentării a fost, că s'a temut—, ne spune Dlugosz — să nu fie luat captiv de Casimir. [1] Totuși ca să satisfacă vanitatea polonă, Stefan a prestat jurământul de credință înaintea celor doi soli trimiși de Casimir, cărora le mai promise, că se va prezenta și în persoană, altă-dată, în Kolomea, Snyatin ori Kamenita, în dată-ce va fi fost înștiințat de regele polon cu 2 luni înainte (2). De ce se temea Stefan să nu fie prins de Casimir? Lucrul e explicabil. Un vitéz și energic Voevod ca Stefan era incomod și vătămător supremației polone. De aceea Stefan, póte că de témă, ca să nu fie prins, fapt de care a fost secret anunțat—ne spune Dlugosz—, póte pentru că n'ar fi vrut să se umilască prin o personală supunere făcută prin jurământ în Polonia, a refuzat să mérgă și a lăsat să fie așteptat 40 de zile de regele polon. (3).

Atunci Casimir fixă un nou termen pentru prestarea omajului personal pe 15 August în Kamenita (4).

La termenul fixat, regele polon veni cu o suită de

1) Dlugosz ad. a. 1469 II, XIII, 438: „Et verbo quidem hostilem invasionem pro sua excusatione opponebat, re vera autem captivitate verebatur: quam se incursum ex non nullorum Consiliarorum ausamento, si veniret formidabat“.

2) Ibid.

3) Dlugosz l. c.

4) Dlugosz II, XIII, 458.

trei mii de soldați. Și de astă-dată însă Regele așteptă nouă săptămâni în zadar, căci Stefan nu s'a prezentat, pretextând războiul cu Radu cel Frumos (1). Deși scusa putea fi adevărată, totuși Casimir preferea mai bine a crede că acea scusă „provenea din viclenia spiritului său“ —dăce Dlugosz (2). Totuși de frică ca Stefan să nu aibă legături cu Ungurii ori cu Turcii, Casimir s'a mulțămît cu o nouă promisiune de supunere de la Stefan, care a trimis soli la Casimir cu acte de supunere, prin cari cu jurămint se obligă a se prezenta în persoană nesmintit în luna Mai din anul viitor (1470) (3).

Póte că marele Domn amâna jurămintul personal fiind-că nutrea speranța unei apropiate emancipări prin arme a țării sale de sub suzeranitatea de formă polonă. Fără îndoială că Stefan nici n'ar fi stat de vorbă cu Polonii necum să-le promită în atâtea rînduri supunere, dacă n'ar fi fost împresurat de alți dușmani cu mult mai periculoși.

Tătarii i-au pustiit crud țara în decursul aceluï an și tragerea în țapă a solilor Hanului tătarasc, cari veniseră să cêră eliberarea fiului Hanului [4], a atras dușmânia de mórte a Tătarilor asupra sa. În acelaș an năvălise în Ardeal, pe când Matei era în Boemia, și-l prădase. Cu această ocașie prinse și decapita pe Petru, ucigașul tatălui

1) Ibid.

2) V. II, XIII 538 ad. a. 1469: „Rex Casimirus etsi verisimilia loqui videbat, a calliditate tamen ingenii excusationem prodire et nulli illum partium, Hungaro et videlicet Turco sibi fidum ratus, omnifarie homagium ab illo exigere festinabat denuncians se illum aliter ageret non pro feudali, sed pro hoste habiturum“.

3) Ibid.

4) Ibid ad. a. 1469 p. 451.

său (1). Firea sa răsboinică, pe lângă acesta, îl împinse și la răsboiele nenorocite cu Domnul Munteniei, Radul cel Frumos, din anii 1470 și 1471. (2).

Incurcat în răsboiul cu Radu, Stefan, fiind-că avea nevoie de Poloni, repetă din nou promisiunile de fidelitate obligându-se a da ajutor Poloniei în contra dușmanilor, și éráși, din nou, făgăduind că va merge în Polonia să prezente în persoană jurământul de credință [3]. De altă parte chiar Polonia avea nevoie de Stefan, pentru-că era în răsboiul cu Ungurii [4].

Causele acestui răsboiul sunt a se căuta în nisuițele lui Mateiul de a pune mână și pe tronul Bohemiei, rămas vacant după mórtea lui Podiebrad [1471 Mart 22] (5).

Regele unguresc își găsi un serios rival în un fiul al regelui polon, Vladislav, care de asemenea dorea să pună mâna pe corónă Bohemiei.

Succesul fú a lui Vladislav, care se și încoronă în acelaș an, în 22 August 1471. (6).

Situațiunea lui Mateiul devenise atunci foarte critică. În Ungaria nobilii revoltați chemară la tron pe un alt fiul al regelui polon, pe Casimir [7].

Atunci nu mai era pentru Mateiul altă cale pentru a-și recâștiga vechea influență, decât declarând răsboi Poloniei (8).

1) Dlugosz II 445; „Letopisetul dela Bistrița“ 55.

2] In Febr. 27 [1470] Stefan arse Brăila; ér în 1471 Mart 7 bătú pe Radul la Sói. [„Letop. d. Bistr“ 53; „An. putn“ 195; Ureche 157].

3) Hurmuzaki II² 194

4) Hurmuzaki II² 203; Fessler V 276; Engel 137.

5) Fessler V 265

6) Ibid. 275.

7) Dlugosz XIII, 471; Fessler V, 268

8) Fessler l. c.

Răsboiul între cele două regate dură mai bine de trei ani. Abia numai în 1474 Febr. 12, se încheiă o trevă, care însă nu fù sfârșitul neînțelegerilor [1].

Pe când se răsboia în nord cei doi puternici regi, în sud era un crunt răsboi între țările surori.

Ocupat cu răsboiul contra lui Radu, Stefan n'a putut să-și împlinescă promisiunea față de Casimir, din anul 1470, de a-i da ajutor în contra dușmanilor, care se nimerise a fi tocmai regele unguresc.

La cererea lui Casimir, de a trimite pe fiul său Alexandru ca să ocupe Bohemia, Stefan răspunde, că e îndeosebi să-și împlinescă cererea, din cauza răsboiului cu Radu, în care răsboi înșuși ar avea nevoie de ajutor dela Poloni. (1471 April 3) (2).

Răsboiul în nord nu încetase. Cu toate acestea Stefan, nutrind planul de a isgoni definitiv pe vasalul Turcilor, pe Radul cel Frumos, porni din nou cu răsboi în contra lui, în anul 1473. Și de astă dată Radul fù bătut la Isvorul Apei și fù silit să se refugieze la Turci. În locu-i Stefan puse pe tron pe Laiot Basarab (3). Cu ajutor dela Turci, Radul alungă însă pe Laiot, după-ce acesta n'avusese norocul să domnască decât o lună. Turcii, cari l'a adus pe tron, au jefuit și sudul Moldovei (4).

Aceste nefericite răsboe ale lui Stefan cu Radul aveau

1) Fessler V 292-3; Engel „Gesch. der Moldau“ 137.

2) Hurmuzaki II² 214.

3) „Letopisețul de la Bistrița“ 53.; An. putn.“ 195; Ureche 158.

Data e 6981, de unde subtras 5508 avem data corectă 1473.

4) „Letop. d. Bistr.“ 54.

să aducă pe Turci în Moldova. Acesta o știa bine Ștefan, de aceea, ca să curtenască pe Casimir, de care avea nevoie în inevitabilul războiului cu Turcii, nu uită să-i trimită și lui daruri din prădările luate dela Munteni. „Și au trimis și lui Craiul din dobânda sa (1), nu pentru-că doar au fost dator să-i trimită, cum zice unii, că au fost supus Leșilor, ci pentru să-l aibă prietin la nevoie și la trébă“.

În contra lui Radu, care cu Turcii, în semn de răsunare, prăda sudul Moldovei, Ștefan ceru ajutorul lui Casimir. Acesta fiind ocupat cu războiul cu Ungurii,—ne putând să-l ajute cu oște—era mai mult aplecat să caute să-i împace. De aceea a trimis o oște cu căpitanul din Sniatyn, Mihail Buczaczki, împreună cu o solie la Ștefan, ca să-l sfătuiască să se împace cu Radul, căci însuși are nevoie ca Ștefan să fie în pace, ca să-l pótă ajuta în războiul ce-l avea cu Ungurii (2).

Întâlnindu-l la Vâslui, solii poloni trebuiră să vadă, că mintea lui Ștefan nu era aplicată spre pace, căci la învitarea lor, răspunse că nu pôte ierta lui Radu greșala ce a făcut'o, prin aceea, că a dat mai multe cetăți Turcilor (3).

Războiul dintre Moldoveni și Munteni, fatal trebuia

1] Ureche l. c. În 16 Ianuarie 1474 solia moldoveană preda lui Casimir cele 28 stiașuri trimise de Ștefan. (Dlugosz II, XIII, 508).

2) Dlugosz II 508; „Missis itaque Podoliensis exercitus sub duce Mihaele Buczaczki, missis et alii oratores, qui utrumque Voyeuodam, aequis conditionibus pacem accipere inducerent. Sin minus induciis bellum suspenderent, quo facilius Stephanus, Casimiro contra Hungarum auxiliaretur“.

3] Ibid.

să devină un război între Moldoveni și Turci. Aceștia nu puteau ierta lui Ștefan alungarea vasalului lor de pe tronul Munteniei. Vedea vitezul Domn, că nu departe va fi ziua când va trebui să scotească sabia și în contra Turcilor păgâni, față cu cari nutria planuri mărețe, ca în unire cu alți principii creștini să-i gonască din Europa. Nu Turcii au fost provocatorii. Ei vor veni să se resbune, numai după-ce Ștefan le-a aruncat mânușa. Acesta o făcuse marele Domn basându-se pe ajutorul creștinilor.

În 1474 trimise Ștefan o scrisoare Papei Sixt IV, rugându-l să provoace o alianță a tuturor principilor creștini contra Turcilor, căci el era decis a lupta pentru creștinătate „din toate puterile câte îi le-a dat Dumnezeu“ (1). Scrisoarea e datată din Vâslui, 28 Novembre. Aci îl găsiră solii poloni, cari veniseră să-l împace cu Radu (2), pregătit și decis să țină calea dușmanilor.

În același timp, sfârșitul anului 1474, Sultanul Mohamed cerea lui Ștefan „cu poruncă“ ca să-i dea Chilia și Cetatea Albă cum și tributul nedat până acum și să plătească pe viitor tributul, căci la din contră îl va avea ca dușman, va veni grabnic și va cuceri acele locuri cu puterea, fără voia lui* (3). Condițiile nu puteau fi împlinite de Domnul pregătit de război și războiul trebuia să înceapă. Soliman—Pașa cu oște de 120,000 avea să treacă Dunărea. Țara fiind pustită sistematic, oștea turcească nu ’ntimpină nici o

1) Hnrmuzaki VIII p. 5 și II² p. 224.

2) Dlugosz II, XIII, 508.

3) Ibid. 516

resistență până aproape de Vâslui. Aci aștepta Ștefan „cu oște de abia de 40,000 de omeni, în cea mai mare parte din țărani“ (1), puțini Unguri și 2000 de Poloni (2). Ciocnirea avu loc într-o zi de Marți, 10 Ianuarie 1475, la Vâslui (3) și victoria Moldovenilor a fost complectă. Nu mai suferiseră încă Turcii un așa dezastru (4) de la venirea lor în Europa. La 25 Ianuarie din Suceva, într-o scurtă și mândră circulară, Ștefan vestea Papei, și Regilor vecini și principilor din Europa, „că am învins pe vrăjmașii noștri și ai întregii creștinătăți, i-am împrăștiat și călcat sub picioarele noastre“ (5). Invingătorul e comparat de contemporanul Dlugosz cu «eroicii duci» de pe vremuri, atât de mult admirați și singurul găsit capabil să fie pus în fruntea „întregii lumii“ și să conducă cu succes cruciada contra Turcilor. [6].

Victoria e anunțată și lui Casimir de o solie a Domnului, care îi trimise, drept semn al biruinței, 4 pași și 36 de steguri. Solia era însărcinată să ceară nou ajutor lui Casimir contra Turcilor, cari se pregăteau să năvălescă din nou în Moldova (7).

1) Ibid. 526; Iorga „Acte și Fragmente“ III¹ 92.

2) Relația de Turda în „Columna lui Traian“ a. 1876 p. 423.

3) „Letopis. dela Bistrița“ (p. 55), cronică contemporană a țării, dă Vâsluiul ca loc de luptă. Dlugosz (p. 526) dă Racova. În cărțile noastre e trecută sub numele de victoria dela Podul Inalt.

4) Vezi Cronicile moldovenești; Dlugosz l. c.

5) Iorga „Acte și Fragmente“ III¹ p. 92 „zwstert haben und under unzeru Fiessen zwtreten sindt warden“.

6) p. 528.

7) Dlugosz, 526

Din prădările luate a trimis Stefan și Papei Sixt IV, cerându-i să-l dea ajutor.

Nu mai puțin i-a făcut acesta cinste și lui Corvin, despre care cronicarii poloni ne spun, că se lăuda, că el a învins pe Turci, întru cât Stefan e vasalul său (1).

Ce e mai mult, Stefan a trimis și Sultanului Mohamed o solie, ca să se plângă că niște cete de Turci—de sigur fără voia Sultanului—i-au devastat țara, dar i-a pedepsit amar și pe cei ce i-au scăpat nepedepsiți, rîgă pe Sultan să-i pedepsească.

Atunci Mohamed, surprins de atîta cutezanță, și-a pregătit oștea de uscat și de apă, ca în persoană să năvălească în Moldova, să spele rușinea suferită, țice Dlugosz (2).

Cutezător față de Turci, Stefan trebuia însă acum să se plece Poloniei și Ungariei.

Aușind că Turcii vin în contra-i, Stefan făcu cunoscut lui Casimir, care petrecea în Litvania, pericolul, care-l amenința și îi ceru un grabnic ajutor. În mai multe rînduri a trimis soli și scrisori. Cerea lui Casimir să-i trimită 2000 de pedestrași, ca să apere Chilia și Cetatea-Albă, ăr oștile din Haliciu să stea sub arme cu tabăra la Kamenia și chiar regele să vină cu restul armatei în ajutor. Cu durere arăta Stefan lui Casimir, că în contra unui atît de puternic dușman, nu va pute face față pe câmp deschis; că pôte va fi silit să se retragă în Polonia, în care cas rîgă pe rege să-l lase deschisă calea spre Kamenia (3).

1) Ibid.

2) Ibid. 531

3) Ibid. ad. a 1475

Cu tóte că consilierii s \acute{e} i îl sf \acute{a} tuiau s \acute{a} dea nesmintit ajutor lui Stefan, totuși Casimir tr \acute{a} g \acute{a} na lucrul, \acute{d} ic \acute{e} nd c \acute{a} n \acute{a} v \acute{a} la Turcilor e numai \acute{i} nch \acute{i} puire (1).

În 5 Iulie Regele Poloniei sosind în Lublin, în decurs de 16 \acute{d} ile c \acute{a} t st \acute{a} t \acute{u} aici, \acute{i} ncontinuu f \acute{u} rugat de s \acute{f} etnicii s \acute{e} i s \acute{a} nu lase în p \acute{a} r \acute{a} sire pe un principe at \acute{a} t de str \acute{a} lucit „al regatului s \acute{e} u“ ca Stefan (2), ci s \acute{a} caute s \acute{a} -l ajute, c \acute{a} ci prin ac \acute{e} sta ar face serviciu nu numai lui Stefan, ci intregii creștin \acute{a} t \acute{a} ți (3). Dar regele r \acute{e} m \acute{a} nea tot indiferent și ac \acute{e} sta sc \acute{o} .e din r \acute{a} bd \acute{a} ri chiar și pe s \acute{f} etnicii s \acute{e} i, car \acute{i} îl acuzar \acute{a} de lene și sl \acute{a} biciune (4).

Cu tóte acestea Casimir nu se l \acute{a} s \acute{a} \acute{i} nduplecat. Ca s \acute{a} scape \acute{i} ns \acute{a} de \acute{i} nsistințele consilierilor s \acute{e} i, lu \acute{a} o hot \acute{a} rire mai comod \acute{a} , s \acute{a} trimi \acute{t} \acute{a} sol \acute{i} la Turci, ca s \acute{a} - \acute{i} \acute{i} nduplece s \acute{a} nu invadeze Moldova „care e o bun \acute{a} bucat \acute{a} a regatului polon“ (5), ca s \acute{a} nu-l aduc \acute{a} în necesitatea regretabil \acute{a} de a le declara r \acute{e} sboi \acute{u} . S'au și trimis sol \acute{i} , car \acute{i} \acute{i} ns \acute{a} n'au g \acute{a} sit ascultare la Turci.

În 23 Iunie 1475 Casimir primea o scris \acute{o} re din Cetatea Alb \acute{a} , prin care era \acute{i} nștiințat de c \acute{a} derea Caffei (6) în m \acute{a} nil \acute{e} Turcilor si de preg \acute{a} tirea acestora ca s \acute{a} cucer \acute{e} s \acute{c} \acute{a} Cetatea Alb \acute{a} (7).

1) Dlugosz l. c.

2) Ibid. 532 „ne tam insignem et illustrem sui Regni Principem et atletam, Stephanum Woywodam desereret.“

3) Ibid. „non tam sibi quam universae christianitati opem ferret“

4) Ibid.

5) Ibid. „que insignis portio Regni Poloniae est“.

6) Ibid. 533 Veđi despre c \acute{a} derea Caffei Hurmuzaki II $^{\text{I}}$, 12.

7) Ibid.

Cu toate acestea Casimir, deși pretindea că Moldova e „o însemnată parte a regatului său“, — rămânea surd la strigătul lui Stefan după ajutor. Care să fi fost cauza acestei indiferențe? Dlugosz nu ne-o spune. Causa e de a se căuta, de bună samă, în faptul că Stefan amânase două decenii depunerea jurământului în persoană, cerut în nenumărate rânduri de Casimir. Invingătorul Turcilor și al lui Corvin era apoi incomod pentru el, de aceea voia mai bine să-l vadă zdrobit de Turci.

Vedând pe Poloni atât de indiferenți, Stefan se adresă la Unguri, pe atunci dușmani ai Poloniei. În niște momente atât de critice, pentru el și pentru țară, Stefan se decise a satisface vanitatea regelui unguresc și a-i se închina în schimbul unui ajutor în contra Turcilor și a adăpostirii lui în Ungaria, în cazul când dușmanii săi îl vor fi alungat din Moldova.

Din 15 August 1475 e actul de închinare al lui Stefan către regele unguresc. Etă resumatul lui: Corvin se bucură, că Stefan s'a întors din rătăcire și „l'a recunoscut ca pe Domnul său natural și i-a promis lui și coronei ungurești datorita credință“ [1], pentru care fapt Stefan, cu toți boerii săi, e primit în grația Ungariei. Stefan va avea aceeași atitudine față de Unguri, ca și predecesorii săi. Corvin va uita toate relele câte îi le-a făcut Stefan. Pe dușmanii acestuia nu-i va primi în regatul său. Stefan promite apoi a da ajutor lui Corvin în persoană și „cu totă țara sa“ în contra Păgânilor sau altor dușmani. În schimb și Mateiu

1] Hurmuzaki II¹ p. 8: „Stephanus . . . ab disuasionē redit, nosque veluti dominum suum naturalem recognovit, ac nostrae majestati et saerae coronae nostrae fidelitatem debitam promisit“.
Cf. Hurmuzaki II¹ 12,

promite a-î sări în ajutor, în persoană, dacă va fi necesitate și „dacă nu vom fi ocupați cu afaceri mai importante ale regatului nostru“. Hotarele între Moldova și Muntenia, adică între posesiunea lui Ștefan și a lui Vlad Țepeș (1) vor rămâne acelea, cari au fost sub Mircea și sub Alexandru cel Bun. Se mai prevede apoi casul când Ștefan, alungat din țară de dușmani, ar avea nevoie de loc de refugiu. În acel cas Matei da drept lui Ștefan să se adăpostescă cu o suită, ori cât de numerosă, în ori cari orașe ale Ungariei și să potrecă aci ori cât ar voi. Când ar voi apoi Ștefan Vodă să-și recucerescă țara și tronul pierdut, Corvin să fie dator a-l ajuta.

Îndată ce s'a aușit în Polonia, de împăcarea lui Ștefan, pe care acesta o ceruse mai întâi [2], cu Matei Corvin, Casimir, „temnându-se de credința schimbăciosă“ [3] a lui Ștefan și „ca să nu se desfacă de regatul Poloniei“ [4], a și trimis grabnic în 8 Septembrie [5] pe Stanislav Vatrobka și alți fruntași poloni, cari au și primit de la Ștefan jurămîntul. [6].

Tot în acea zi [8 Sept.] avea să se țină, conform tractatului dela Lublau, o dietă comună, compusă din reprezentanții ambelor regate, pentru a se discuta, cum se făcuse

1) Resultă din document că Matei în unire cu Ștefan voiau să pună pe tronul Munteniei iară-și pe Vlad Țepeș.

2) Hurmuzaki II¹ p. 2; Deși avuse o ciocnire cu oștea ungară puțin înainte de lupta dela Vaslui, totuși Ștefan a cerut mai întâi prietenia lui Corvin. (Vezi „Chilia“ 141).

3) Dlugosz II, XIII, 534.

4) Ibid.

5) „pro festo nativitatis sctae Mariae“=8 Sept.

6) Dlugosz I. c.

de atâtea ori până acum, inutil, chestia supremației moldovene. Dieta avea să se țină la Sramowicz și era convocată încă din August de Casimir. Avea să se aducă în discuție, ca o urmare a păcii din 1474 dintre Ungaria și Polonia, pe lângă chestia supremației moldovene și cea asupra Hali-ciului. Intre delegații poloni a fost și marele Cronicar Dlugosz. (1). Mateiș, se scusă însă către Casimir, anunțându-l că, împiedecat fiind de războiul cu Turcii, nu poate lua parte la dietă și ceru un nou termen, ziua sf. Martin [11 Novembre]. Acest termen n'a fost însă primit de Casimir [2] și negocierile, referitoare la supremația moldovănească între cele 2 regate, au rămas și de astă-dată, ca totdeauna, sterile.

Stefan era bine informat de pregătirile de război ale Turcilor. De aceea își călcăse pe inimă și primise să fie vasal aceluia, pe care-l bătuse și care-i îi fu în continuu dușman, sperând a fi ajutat contra Turcilor. Regele îi răspunse amical [3]. Sécuii căpătaseră ordin să plece în ajutorul „credinciosului nostru iubit“ (4), și pe de altă parte Stefan declara protonotoriului apostolic, Dominic, că împreună cu Basarab al Munteniei, care încă se declarase vasal lui Mateiș, „vor conduce pentru prezenta expediție pregătită contra Turcilor, sub ascultarea Regelui (Corvin) la 60,000 de soldați“ (5).

Pe lângă ajutorul, ce-l nădăjduia Stefan dela Corvin,

1) Ibid.

2) Ibid.

3) Hurmuzaki II¹ p. 2

4) Hurmuzaki II¹ p. 11

5) Ibid. 12, 13 a. 1475,

căruî se 'nchinase, și dela Casimir, a cărei supremație o recunoscuse din nou în vederea pericolului, mai spera să fie ajutat de Papa și de Veneția.

Ambasade au fost trimise pentru acest scop în Italia, la Papa, care și scrisese Regelui Ungariei. Acesta răspunse afirmativ mai virtos că „pretind că acea țară mi-e mie supusă“ (1) La începutul anului următor, în Ianuarie 13, Papa Sixt IV promite iertarea păcatelor tuturor, cari vor da ajutor lui Stefan, „adevărat atlet al credinții creștine“ (2). În Martie apoi Papa lăuda pe Stefan și-l îmbărbăta la luptă. „Resbóiele, pe cari le-ai purtat cu vitejie și cu înțelepciune contra Turcilor, dușmanilor comuni, au adus atâta faimă numelui tău, încât ești în gura tuturor“. Îi promitea în urmă numirea unui episcop al Moldovei (3). În 3 April promisiunea Papei Sixt IV era îndeplinită: Petru bacalaureat în decrete, a fost numit „episcop al bisericii moldovene“ cu scutire de anate (4).

S'au colectat în sfârșit din indulgențe, la 200,000 de galbini (5). Papa a făcut însă înprudența să-i dea lui Mateiú Corvin, pretinsul suzeran, care în loc să-i dea pretinsului său vasal, i-a întrebuițat pentru scopurile sale private în războiul purtat cu Austria (6).

1) Hurmuzaki VIII p. 18. Mateiú către Papa, 1475 Nov. 13.

2) Hurmuzaki II² 241, 1476 Ianuarie 13.

3) Hurmuzaki II¹ p. 13, 14. Sixt IV către Stefan. Roma 1476 Mart. 20.

4) Ibid. p. 14. Sixt IV către Stefan, 1476 April 13.

5) Dlugosz II 548.

6) Cureus „Annales Silesiae“ p. 196 „Italia....misit ipsi 200,000 aureorum in bellum turcicum, quam pecuniam sequenti anno dissipavit in crudeli bello Austriaco“.

Ambasadele trimise la Veneția, și promisiunile acesteia de ajutor (1), încă n'au avut nici un rezultat pozitiv.

Din apus, contra așteptărilor sale, Stefan nu s'a ales așa dară decât cu vorbe frumoase.

Vecinii săi, cari se certașu pentru supremația moldo-veană, s'au purtat și de astă dată ca în trecut. Mateiș Corvin, ocupat cu luarea Șabașului dela Turci s'a deșteprea târșiu (2) ér regele Poloniei s'a mulșumit cu o intervenție pe cale diplomatică, deși Stefan o declarase de mai înainte „de pușin onestă și pușin utilă“ (3). Cu tôte acestea solul polon, Martin Chorazicz, a plecat spre Constantinople și-a întâlnit pe Mahomed, în drum spre Moldova, la Varna. Pe basa vechii prietiniî dintre Polonia și Turcia, solul polon cerea, în audiența ce-o avù la Mahomed în 22 Mai [1476], să renunțe la expediția contra lui Stefan „feudal al Regelui și coronei polone“. Mahomed răspunse că nu pôte renunța la expediție acum când e aprópe de Moldova și nu pôte călca făgăduințele către Basarab și Hanul, fiind-că expediția era făcută mai mult în urma cererii acestora. Cu tôte acestea va renunța la rêsboiș, adăugă Mahomed, dacă „Stefan Vodă ar consimți să plătiască tributul rêmas în urmă, să-l plătiască pe viitor și să redea Chilia, Munteniei“. Aceste condiții nu puteau fi primite și Cuceritorul Constantinoplei își continuă drumul (4).

În fața primejdiei, care-l amenința, Stefan era astfel pă-

1) Veđi Hurmuzaki VIII p. 8-18; cf. Xenopol II 340 sq.

2) „Chilia“ 147

3) Dlugosz II 544 sq.

4) Ibid.

răsit de „tótă creștinătatea“ Ce e mai mult însăși „țara“ „muștrând pa Domnul sėu de tirănie și de cruzime, a refusat cu totul a se îngrămădi în jurul lui; ceea- ce simțind dușmanul a răspândit pretutindinea vestea, că n'a venit cu atăta tărie contra poporului, ci contra unui așa de strașnic chinuitor al nēmului moldovenesc“ (1).

Expediția era provocată de ura Cuceritorului împărăției de răsărit contra lui Ștefan, pentru-că refuseră tributul, luase dela Muntenii Chilia și sfărîmase ôstea trimisă în anul trecut în Moldova (2). Scopul ei era, pe lângă rēsbunarea umilirii din anul trecut, ocuparea Chilieii și Cetății Albe (3)

Din trei părți avea să fie atăcat. Ôstea de pe uscat împreună cu Laiot Basarab, care călcase peste datoria recunoștinții și se dase pe partea Turcilor, avea să-l atace din spre Muntenia, ăr flota se îndreptase contra Chilieii și Cetății Albe. Din nord Tătarii primiseră ordin să trecă Nistrul. (4).

Înainte ca ôstea de pe uscat să fi trecut Dunărea, 10,000 de Tătari au atăcat Cetatea Albă, dar au fost bătui. Asemenea flota turcă nu isbuti să ia Cetatea Albă. Acelaș nesucces l'au avut Turcii și față de Chilia, despre care lucru fiind înștiințat Mohamed, se hotări să bată

1) „Chilia“ 147; Dlugosz I. c.

2) Dlugosz II 544

3) „Chilia“ 148, 9

4) Asupra expediției veđi relațiunea lui Balthasar de Piscia ap. Hasdeu „Columna lui Traian“ 1879 p. 378 sq.; „Letop. Bistr.“ 56; Ureche I. c.; Dlugosz II 547 sq.; „Chilia“ I. c.

mai întâi pe Stefan „căci ştia că de-l va învinge pe acesta, va dobândi ușor și cetățile acelea“. (1)

Tactica, care o aveau totdeauna Domniile țărilor române când erau atacați de Turci, a urmat-o și Stefan. Trebuia să încerce mai întâiu norocul armelor la Dunăre, trebuiau împiedecați de a trece fluviul.

Domnul plecase spre Dunăre cu mica oște, care o avea, când îi se aduse vestea, că o nouă oște de Tătari a trecut Nistrul pe la nord. Acesta-l făcu să părăsescă granița Dunărenă și să meargă să scape nordul Moldovei de Tătari. Vestea sosirii sale puse pe fugă pe năvălitori, cari dispărură peste Nistru.

În acest timp Turcii trecuseră Dunărea. Perduță fiind linia Dunărenă mântuirea putea fi numai la munți. Cu 10,000 de ostași câți îi mai rămăse, fiind-că țerani ceruseră să meargă pe la căminile lor, Stefan s'a retras în munți pustiind sistematic orașele, pe cari trebuia să le lase năvălitorilor. Se refugia în sfârșit în pădurea dela Valea Albă. Aci îndrăsnî să dea lupta, dar „biruiră afurisiții de Turci cu Muntenii cei vicleni și cădură acolo harnicii viteji și boerii cei mari și voinicii cei tineri și buni și oștea cea bună și vitéză. Și mare scârbă au fost atunci în țara Moldovei, continuă cronică țerii, și în toate țerile și domniile de prin prejur“ (2).

Mica dar viteaza oște moldoveană fu „stropsită“ de

1) „Chilia“ l. c.

2) „Letop. dela Bistrița“ 55, 56. Lupta s'a dat într-o Vineri în 26 Iulie 1476. „An. putnene“ 196; Ureche l. c.; Piscia l. c.; Długosz II 545; Miehowski „Arh. ist.“ 36; Relația lui Sead-Eddin în „Arh. ist.“ I² 3. Veđi și alte isvóre în „Chilia“, 148.

mulțimea Turcilor, cari pustiau acum după plac țara, și Domnul, care scăpase în Polonia, nu desperase încă de mântuirea ei.

În critica poziție, în care se afla, marele Domn își îndreptă privirile spre Casimir. „Prin repetate solii a cerut lui Casimir, să nu întârzie a-i trimite în ajutor 12,000 de soldați, asigurându-l pe rege, că odată obținut ajutorul cerut, va alunga cu rușine pe Turc din Moldova“ [1]. Cerearea lui Stefan rămânea însă zadarnică, căci regele nici gând n'avea să-și apere „vasalul“. Numai după-ce Turcii au ars Sucéva [2] și au jăfuit câte-va sate din Podolia, deci numai după-ce au atăcat regatul, s'a trezit și Casimir din letargie și a convocat ținuturile Podoliei și Haliciului la dieta din Petricow (15 August), ca să discute măsurile de apărare (3).

Trupele de sub comanda lui Paul Iassyenski căpătară atunci instrucțiunii să-și fixeze tabăra la Kamenîța „și să dea la totă necesitatea ajutor lui Stefan, părăsit chiar și de credincioșii săi moldoveni“ (4).

Aceste trupe însă, în loc să dea ajutor lui Stefan, au pustiit și prădat Polonia „mai multe săptămâni“, făcând „mai multe prădări contra cetățenilor, decât în contra dușmanilor“ și desi Stefan, „a arătat nenorocirile sale și oprimările poporului său, n'a putut să-i convingă spre ôre-care ajutorare“ (5).

1) Dlugosz, II, 546

2) Ibid; cf. „Letop. Bistr“. I. c.

3) Ibid. 547.

4) Ibid.

5) Ibid. 548.

Pe când dieta din Petricow pierdea „zădarnic 3 săptămâni“ în consfătuiri „pentru apărarea sa și răsbunarea Moldovei“ nehotărînd „nemic util“ (1) și pe când óstea, în loc să ajute pe Moldoveni, prăda însuși regatul, Stefan Vodă, care fù văduț, curînd după desastru dela Valea Albă, „cu 15 până în 20 de călărași în Snyatin mîncînd în o crișmă de rînd“ (2), își căuta mîntuirea în ai sîi și-și „restaura óstea sa în orașul Kamenîța“ (3).

Ajutorul lui Stefan venea însă din Ungaria. Stefan Bathori, Voivodul Ardealului, împreună cu Vlad Ţepeș, se prăgătea să trecă munții (4). Mohamed, a cărei óste era demoralisată de fóme și de boli, și își perduse o parte din flotă, înecată de furtună (5), nu avu curajul să dea lupta și se retrase spre Dunăre, „pe care o trecu în pripă, fără a mai ataca în cale, cum se temea Stefan, Chilia și Cetatea-Albă“ (6).

După alte știri, Stefan Vodă singur, cu óstea, care și-o concentrase în Polonia, „sdrobise 13 mii de Turci“ (7). și „mulți Turci fură înecați în Dunăre și mulți bătuti în fugă“ (8),

1] Cromer XXVIII 619

2] Piscia l. c.

3] Ibid.

4] „Monumenta Hung. hist. Acta extera“ V 321; Hurmuzaki VIII 23,24.

5] Dlugosz l. c.

6] „Chilia“ 151

7] „Columna lui Traian“ p.38: „prostraverat XIII milia Turcorum“.

8] Iorga „Acte și Fragmente“ III¹ p. 99: „vil Turchin ertrunckhen in dem Wasser, et wi vil wurden an Flucht erschlagen“. cf. Teleki IV 463; Ureche 131. Veđi și scrisórea lui Mateiú Corvin către Papa: „post turpem Turcorum imperatoris fugam de Moldavia“. [Hurmuzaki VIII 23] cf. și Hurmuzaki II² 243.

În Novembre apoi Stefan, unindu-se cu Stefan Báthory, „consfinți succesul“ (1) înlocuind pe Laiot, omul Turcilor, cu Vlad Țepeș, „cel mai mare dușman al Turcilor“, care a fost primit de țară „cu obișnuita solemnitate“ (2).

În marea primejdie prin care trecuse, Polonia nu dase de fapt nici un ajutor pretinsului ei vasal. Diete inutile au fost convocate, cum am văzut, oști au fost zădarnic trimise în ajutor, regele însuși s'apropiase de hotare [3] și după-ce trecuse primejdia, pe la sfârșitul lui Octomvre, (4) strângea taxe de la locuitorii din Cracovia „pentru apărarea țărilor noastre Podolia și Moldova de atacul Turcilor“, — toate însă fără real folos pentru Stefan.

La această indiferență a lui Casimir face aluzie Ion Țamblac, ruda și solul lui Stefan la Veneția, în anul următor, când arăta Republicii, că cauza căderii Domnului său a fost, că unii creștini nu numai că nu i-au trimis nici un ajutor, dar s'au bucurat de desastrul lui [5].

Deși expedițiunea din anul 1476 fu pentru Turci mai mult un desastru decât o victorie, totuși Stefan se temea de o nouă încercare a Turcilor de a cuprinde Chilia și Cetatea Albă. „Eu cred, spunea Țamblac, că Turcul va veni din nou, în acest an (1478) pentru cele 2 cetăți, cari sunt

1] „Chilia“ 151.

2] Scrisoarea citată a lui Mateiș către Papă.

3] Dlugosz 548.

4] „Dominico ante festum Sanctorum Simonis et Iude apostolorum“—27 Oct. (1476) in Hurmuzaki II² 243,4.

5] „non me hano aiutato, ma forsi alcuni hano havuto piacer del danno fato“ (Hurmuzaki VIII 24.)

totă Moldova și Moldova cu aceste 2 cetățî e un zid pentru Ungaria și Polonia". [1]

Din cauza acésta Stefan trebuia să continue politica sa de a „linguși“ pe ambiî vecinî, deși în fața primejdiei trecute, aceștia îl „lăsară singur“ [2]. La sfîrșit Mateiî dase totuși un ajutor în timpul din urmă și Stefan din acésta cauză se alipise mai mult de Ungaria. Regele Ungariei voia însă acum să-l înstreineze de tot de Polonia. Din acésta cauză relațiile dintre Polonia și Ungaria deveniseră din nou încordate. Când Frideric III a cerut contra Ungariei ajutorul lui Casimir, acesta s'a grăbit să-i dea, „pentru-că aflase de uneltirile dușmănoase ale lui Mateiî contra sa, că adevă ar fi trimes Moldoveanului ajutóre contra Muntenilor ca să-l înstreineze de Polonia“ [3].

Trecuseră două decenii, de când marele Domn ocupase tronul și atitudinea sa față de Poloni consta în a-i „linguși“. Semnul vasalității era însă omajul personal în țara suzeranului. Acesta însă, în mândria sa de învingător al lui Mateiî Corvin și al Turcilor, Stefan nu l'a satisfăcut nici-odată, deși promisiuni a făcut tot-deauna.

Acum găsia Casimir din nou momentul potrivit ca să cêră prin o solie dela Stefan să presteze omajul, voind prin acésta să-l facă să rupă legăturile cu Ungaria, cu care era, din pricina acestor legături, în cêrtă.

1) „queste do terre sono tuto la Valahia. E la Valachia cum queste do terre sono un muro del Hungaria et Polona“. [ibid].

2) „mi lasorono solo“. (ibid.)

3) Cromer XXVIII 620.

În 22 Ianuarie 1479 [1], în „noul târg al oraşului Roman“, Stefan-Vodă promitea solului trimes de Casimir că, „la ora și timpul hotărît de Majestatea sa și anunțat de un sol al Serenității sale cu 6 luni înainte“, va presta „jurămîntul de credință, după obiceiul, predecesorilor“, la Kolomea.

În acelaș an, Iunie 22, de frica unui atac al Turcilor, [2] Stefan începù fortificarea Chilieii nouë, „de pe malul moldovean al Dunării“ [3]. Moldova scăpase însă în acest an, deși Turcii se prezentară în toamna aceluï an, în Ardeal, unde au fost bătùți pe Cîmpul Pîniî, și la Marea Neagră [4]. Cu tôte acestea Stefan se simția încă în primejdie, căci în anul următor îl vedem cerënd de la Casimir prin o solie „ajutóre contra Turcilor“ (5).

Svonul despre intenția Turcilor de a cuceri Chilia devenea tot mai des în anul 1481. La 30 April, Stefan Bathori, Voivodul Ardealului, scria că, Țepeluș, Domnul Munteniei, e gata să atace Chilia, și aștepta numai sosirea Turcilor (6). Trei zile în urmă, 3 Mai (7), închidea ochii Cuceritorul Constantinoplei și Stefan Vodă scăpà astfel și de astă-dată de primejdie. Țepeluș, unelta turcescă, fù bătut într'o luptă la Rîmnic (8 Iulie) și înlocuit cu Vlad

1) Hurmuzaki II² 709. Documentul are data 6987—1479; In colecția Hurmuzaki e transeris greșit sub anul 1478. In estras veđi pag. 262.

2) „Letop d. Bisti.“ 56.

3) „Chilia“ 152

4) Ibid. 153

5) Hurmuzaki II² 266

6) Teleki XII 171

7) Zinkeisen „Gesch. des Osmanischen Reiches“ 486.

Călugăru, [1] pe care protectorul său moldovean l'a despoiat în anul următor de „cetatea Crăciunei [2].

În anul 1483 Mateiu Corvin părăsea pe pretinsul său vasal și încheia pace pe 5 ani cu Turcii (3). Cancelarul regatului «neglijase să trecă în tractat și cele două cetăți» [4] și «legitima» astfel atacarea lor de Turci (5).

Părăsit și de astă dată de puternicii săi vecini, marele Domn perdù, în anul următor, cetățile. În 14 Iulie cădù Chilia, „care e cheia și pórta întregii țeri a Moldovei și Ungariei“ (6) și căderea ei fù urmată la 4 August de cea a Cetății Albe, „care e cheie și pórta pentru totă Polonia, Rusia, Tătaria și totă Marea Négră“ (7). „Marea Négră deveni totă turcescă și nimini nu mai putù străbate într'insă fără voia Sultanului. Moldova, lovită puternic economiceste, era înghenunchiată din punctul de vedere politic: calea era deschisă Turcilor spre nord, orî când ar fi voit ei, pentru răsboiù și pentru pradă“ (8).

Perderea celor două cetăți, „cari sunt totă Moldova“,

1) „Letop. d. Bistr.“ 57; „An. putn“. 196

2) „Letop. d. Bistr.“ 58.

3] Teleki „Hunyadiak Kora“ V 240; Zinkeisen II 500. Tractatul de pace în Fraknoi II 286; Engel 144.

4) Iorga „Acte și fragm.“ III¹ 65

5) „Chilia“ 155

6) Scrisoarea lui Baiazid din Chilia către Ragusani cu data 11 August în „Acta extera“ VI 36, reproducă și în „Chilia“ 158. Data căderii Chilieii e din „Letop. d. Bistr.“ 58; cf. Narația Florentinului Cambini în „Arh. ist.“ I 2 55. Alte isvóre asupra acestei expediții a lui Baiazid II, însoțit de „afuritul călugăr Vlad Voevod“ (Letop. d. Bistr. I. c.) și de Tătari în „Chilia“ I. c.

7] Scrisoarea citată a lui Baiazid. Data după „Chilia“ I. c.

8) „Chilia“ 164.

cum spunea Țamblac, a fost cea mai durerósă rană pentru Stefan. Pentru reocuparea lor avea nevoie imediat de ajutor. La cine să se adreseze?

Regele Ungariei dela 1475 încóce îi dase, deși cam târziu, mai totdeauna ajutor. Dela el spera și de astă-dată un ajutor suficient pentru a-și recâștiga ce perduse.

Când Turcii începuseră asediul cetăților, Stefan avisase și ceruse regelui Ungariei ajutor. Acesta a chemat „tótă provincia, Transilvania“ sub arme și însuși se pregătea „să plece în persoană, cu tóte forțele în ajutorul“ lui Stefan, când îi se aduse vestea că „Turcii cuceriseră acele cetăți și după-ce lăsară în ele garnisóne, se'ntórseră acasă“ (1).

Garnisónele turcești ar fi putut fi alungate, dacă regele Ungariei, care se lăuda cu pregătirile de ajutor, pomenite mai sus, ar fi dat ajutor lui Stefan. El s'a mulțămít însă, cum făcuse tot-deauna și Casimir, să intervină pe cale diplomatică. Posedăm scrisórea lui Corvin către Baiazid; E o protestare inutilă pentru luarea „óre cum prin furt“ a celor doué cetăți din Moldova, „care e o iuridică dependentă a Ungariei“ și o amenințare zădarnică că va considera pe Baiazid „de dușman“, dacă nu va restitui cetățile [2]. Asemenea posedăm și răspunsul lui Baiazid. Acesta „se îngrijește fórté puțin de amenințările“ regelui unguresc, căruia îi dovedește prin o anexă a unei copii a tractatului, că „prescrisele regate sunt excluse în mod special (specialiter)

1) Iorga „Acte și Fragmente“ 104. Scrisórea lui Mateiú către principii imperiului datată din Viena 1485 Nov. 17

2) Ibid. 64; Hurmuzaki II¹ 3, 4.

în tractate“. Adaugă apoi că cetățile „obținute cu multă trudă“ nu le poate restitui, dar va da ordin garnisónei din cetăți „să n'aducă nici o supărare principatului Moldovei câtă vreme va dura pacea“ (1). Regele aflând scusa Sulta nului întemeiată lovì „cu mâna sa“ pe cancelarul regatului „și-l închise pe viață în temniță“ (2). Pe urmă se mulțămì să cuprindă și Moldova în un nou tractat cu Turcii [3]. La aceste inutile protestări și intervenții diplomatice se mărginea însă tot sprijinul regelui unguresc, ocupat pe atunci cu lupta contra Imperiului [4].

„Amărit în suflet și neîncredător în forțele sale“ (5), Stefan Vodă se adresă atunci lui Casimir. Acestuia îi cerea cu insistință ajutor ca să împiedece pe Turci a se întări mai bine în orașele cucerite și a pătrunde mai adânc în Moldova. De astă dată regele se arătă mai bine voitor și luă „fără întârziere măsuri de apărare: clerul și nobilii îi se oferiră pentru acéstă luptă și se credea în regat că Polonii, sub conducera lui Casimir însuși, vor pleca după Pasci spre Moldova“ (6).

Și de astă dată însă, ca totdeauna când Stefan era în mare strîmtóre, Casimir a cerut drept preț al ajutorului, pe care avea intenția să i-l ofere, prestarea omajului per-

1) Iorga „Acte și Fragm“ 64, 65

2) Ibid.

3) Ibid. p. 104

4) Teleki l. c. Engel. l. c.

5) Wapowski în „Scriptores rerum Polonicarum“ t. II Cracovia 1874 p. 2. È continuătorul lui Dlugosz și trăește în vécu următor. N'are însă imparțialitatea lui Dlugosz și e cunoscut ca cel mai mare apărător al némului său.

6) „Chilia“ 167.

sonal, pe care Stefan îl promise de atâtea-ori, dar în mândria sa de „atlet al creștinătății“ l'a amânat totdeauna. Acum găsia Casimir cel mai bun prilej să forțeze pe Stefan să confirme prin prestarea omajului personal legăturile cu Polonia și să-l înstreineze prin acesta pentru totdeauna de Ungaria.

După „schimbări de ambasade“ Stefan se hotări în sfârșit să calce peste mândria sa și să presteze omajul „unde regele Casimir îi va fi poruncit să vină“ (1). În schimb Casimir promitea ajutor contra Turcilor și loc de asil în regatul său, în cas de mare strîmtore [2].

Înțelegerea a fost ca locul de închinare să fie Kolomea, care „e cale de o zi“ dela hotarele Moldovii, în teritoriul numit Pocuția (3), care aparținuse într'o vreme Moldovei.

La 1 Septembrie Domnul plecase „la Craiul Ieșesc“ [4] și acesta aștepta la 4 Septembrie la Kolomea pe Stefan cărui îi dedă un pașaport pe numele „slugei (servo), și prietinelui nostru iubit, Ion Stefan, Palatin și Domn al țării Moldovei. (5).

Jurămîntul a avut loc în 12 Septembrie 1485 (6).

1) Wapowski l. c.

2) Veđi doc. din 1485 Sep. 15 „Arh. ist“ I, 23; Hurm. II² 710 și 288; cf. Wapowski p. 3; Cromer XXIX. 635 sq.

3) Wapowski 3. Pocuția a fost cedată Poloniei în 1433.

4) „Letop. d. Bistr“ 58.

5) „Cnilia“ 168

6) Analele noastre încă au anul 1485, dacă considerăm anul 6993 dela Ianuarie . . . Aci data actului oficial din 15 Septembrie 1485 confirmă regula generală de a considera anul dela facerea lumii dela Ianuarie. Actul îl reproducem după traducerea D-lui Hasdeu în „Arh. ist“ l. c.

Éta procedeu lui după documentul oficial cu data 15 Sept.: „D'întăiu regele cu coróna cu care se încoronase și investmîntat cu totă pompa, ca pentru însuși coronațiunea, urcându-se și așezându-se pe tronul său, fiind împregiurat de către prelații și magnații spirituali și secolari mai jos scriși, însciința prin nunciî magnifici, care îl și aduseră pentru a face cele de datoriă, venind el călare cu toți armașii sei, numiți românește boeri, și avînd de o parte un credincios al său, érá înaintea-î stégul cel mare de mătasă roșie și pe care erau frumos zugrăvite cu aur însemnele țerii Moldovei. Ceilalți Moldoveni ai sei, acei, ce aveau în Moldova bunuri ereditare, și alți curteni mai de frunte, călăriau ținînd fiecare în mână câte un stég mai mic. Atunci răsunînd bucuriile regali și cei moldovești, Stefan Vodă descălecă în apropierea tronului Măjestății sale regale, apoi apucînd cu mânilé stégul cel mare, înaintă cu el către tron, făcînd tot așa și ceilalți ai sei; érá venind de tot aprópe în fața tronului, înghenunchiă după maniera moldovenescă și plecînd capul închină stégul până la pămînt, făcînd tot așa supușii sei; în fine rosti prin următóarele cuvinte cuprinsul omagiului în fața Majestății sale regale, care ședea fără mișcare, ceilalți domni (poloni) stînd în picioré: „Prea-îndurate al meu rege, eú Serenității vóstre vé depun omagiú, dimpreună cu tóte țerile mele și cu ómenii mei, cerînd apărare dela Serenitatea vóstră și de a fi menținut în dreptul meu și demnitate“. Apoi tot ținînd stégul, érá în loc de înghenunchiare plecînd capul după obiceiul său în asemenea casuri și

făcând semnul crucii pronunță următorul jurământ corporal: „Prea milostive al meu rege, îmi implinesc omagiu, jur și promit, fără viclenia și înșelăciune, cu toate țările, baronii și ómenii mei, de a fi credincios Serenității vóstre și corónei regatului polon. Așa să-mi ajute D-zeu și sânta cruce a lui Christ“ (1).

De'ndată după finirea jurământului, Majestatea sa regală remânând pe tron răspunde următoarele: «Noi pe tine și pe țările tale, te primim sub a noastră protecțiune și te menținem ca pe un palatin al nostru cu toate demnitățile și cu toate drepturile **țérilor** tale». (2)

Đicând acestea Majestatea regală îl sărută. După sărutare Majestatea regală luă stégul din mânilé Domnului moldovenesc, și-l dete în mânilé mareșalului regatului.

Atunci toți armașii moldovenești stând în jurul tronului regal își închinară stégurile lor cele mici către pămînt; și precum fuse una din condițiuni, atât stégul cel mare prin mânilé suprađisului mareșal al regatului, care îl primise dela regele, precum și stégurile cele mici prin mânilé postelnicilor, cari le adunaseră, fură duse spre păstrare la tesaurul regal; căci nici Domnul moldovenesc, nici armașii săi, nu voră a consimți ca să fie rupte în intervalul ceremoniei—după obiceiul feudal—ci se rugău, ca stégurile lor omagiale să se conserve cu onóre, ca probă de o mai mare amiciă. După acésta regele așeză pe Domnul moldovenesc aprópe lângă sine, ca pe un amic și vasal, érá

1) cf. Hurmuzaki II² 289.

2) Ibid.

pe când ei ședeau, toți armașii moldovenești, făcând semnul crucii, jurară în următorul mod:

„Noi Baronii, vasalii, și totă țara Moldovei în numele nostru și al întregii comunități a țării Moldovei, depunem omagiu Serenisimului principe Domn Casimir și urmașilor săi regi poloni, făgăduind și jurând credință, supunere și ascultare ne-strămutată Serenității sale, regatului și regelui polon. Așa să ne ajute Dumnezeu și sântă cruce a a lui Christ“.

Acest jurământ unii îl pronunțară cu mâinile pe cruce, era alții cu mâinile întinse de asupra crucii. După aceia Majestatea regală pe toți armașii și totă junimea Curții Domnului moldovenesc îi înaintă la gradul de cavaleri.

Un alt act, iscălit de Rege cu data de 15 Septembrie, cuprinde pe lângă obișnuitele formalități și clausa, prin care Casimir se obligă „a nu tracta și face pacea fără știința lui Stefan-Voevod în lucrurile, cari privesc granițele Țării Românești și Moldovei“ (1).

Posedăm și actul slavon, iscălit de Stefan, cu data 16 Septembrie, scris în Kolomea. În acesta Stefan face cunoscut, că a câștigat „grația și bunăvoința“ regelui, care „ne-a primit în credința sa și a coronei polone pe noi, fiii noștri, Țara moldovenească și pe toți supușii noștri“ și că „a primit tutela Serenității sale și a regilor următori și a coronei polone“. Declară mai departe că „nu-și va căuta nici va avea alt domn“ și va da Regelui ajutor „contra orî cărui dușman“. Scrisorile, pe cari le-ar fi făcut „cu orî-care om contra Serenității sale sau coronei, polone“ le

1) „Chilia“ 168

anulează prin acest act. La sfârșit se obligă să nu începă vr'un război, „fără știința Serenității sale“, nici să încheie pace sau vr'un tractat (1).

Astfel regele a dobândit ce a cerut de aproape 3 decenii: omagiul personal, „memorabil pentru toate veacurile“, (2) al «aceluia», care era „în gura tuturor“ «atletul creștinătății», capabil să fie pus în fruntea „întregii lumi“. Stégul celebrei țări a fost plecat înaintea lui și Invingătorul lui Corvin și al Turcilor a fost vădit de lume [3] înghenunchiat.

Regele ieși acum din indiferență și ajută pe acela, care se hotărîse în sfârșit să-l satisfacă vanitatea. 3000 de cavaleri, „cei mai aleși dintre toate trupele“,—pretinde cronicarul polon (4),—sub conducerea lui Ion Polac, căpătară ordin «să urmeze» pe Stefan.

Pe când Stefan se afla în Polonia, Turcii veniră în țară cu un pretendent, Hruet, pôte Alexandru, fiul lui Petru Aron, „pe care-l aduseră și în 1476 [5] și „arșea țirgul (Suceva) Lunia, Septembrie în 19, iar Marția se întorseră prădând și arșend țara“. (6)

1) Hurmuzaki II² 710

2) Wapowski p. 5

3) Pe când Stefan era înghenunchiat înaintea regelui, cortul unde avea să se depună jurămîntu s'a ridicat „fără șgomot“, ca Stefan să fie vădit de lume (Cromer XXIX 636)

4) Wapowski l. o.; cf. Miehowski „Arh. ist“. I¹ 36; Cromer XXIX 536

5) „Chilia“ 169

6) „Letop. d. Bistr“. 56

În curînd năvăli o nouă oște turcască, condusă de Malcoci, însoțită [1] și de Vlad Călugăru, „care a călcat pe urma celorlalți Domni Muntenesți și nu s'a lepădat de Turci“. (2) Polonii ajutară de astă-dată grabnic pe Stefan. O dietă chiar „fù convocată la Thorn pentru afacerile moldovene și se cerură contingente până și Marelui Maestru Teutonic“ (3). Cu trupele sale și cu cele polone, Stefan Vodă bătù pe Malcoci la Cătlăbuga [16 Noembre) [4]. Turcii fură alungați peste Dunăre, dar cetățile remaseră ale Turcilor, „creștinii fiind, se pare, prea slabi pentru a le ataca“. [5] Ostilitățile cu toate acestea nu 'ncetară. În iarna anului următor (1486), Turcii aduseră iarăși pe pretendentul lor Hruet. Lupta se dedù într'o Lună, 6 Martie, la Scheia, pe Siret, și Hruet fù prins și decapitat. [6].

Comedia, pe care o jucase Stefan în un pătrar de veac lui Casimir amânând omagiul și făcându-l să-l aștepte în două rînduri în zădar [7] pentru prestarea lui, s'a sfîrșit cu drama dela Kolomea. Ajutor a dobîndit dela suzeran, după-ce a făcut omajul, dar nesuficient pentru-ca să pôta ataca cetățile, cari rêmaseră și de aci încolo cîmburi turcești. În zădar se umilise la Kolomea.

1) „Chilia“ l. c.

2) „Letop. d. Bistr.“ 57

3) „Chilia“ l. c.

4) „Letop. d. Bistr.“ 58. Data după Ureche 168.

5) „Chilia“ l. c.; Ureche l. c.; Cromer 736

6) „Letop. d. Bistr.“ l. c.

7) Veđi mai sus p. 97 și 98. În rîndul al doilea Stefan făcù pe Casimir să-l aștepte nouă săptămîni și cu toate acestea nu s'a prezentat să presteze omagiul fixat pentru 15 August (1469) în Kamenîța.

Dacă prestarea omagiului nu i-a adus lui Ștefan binele, pe care 'l doria, i-a adus însă răul, că l'a înstreinat de Ungaria.

Curînd după omagiul dela Kolomea, în 17 Noembre (1485), Mateiș Corvin trimitea din Viena o lungă circulară [1] principilor imperiului, plină de plîngeri și învinuiri contra lui Ștefan. Intr'însa Mateiș cauta mai întăiș să scuze vinovășia sa pentru căderea cetășilor, afirmând neexactitatea, că cuprinsese în pacea, ce o făcuse în 1483 cu Turciș, „și pe Voivodul Moldovei cu tótă provincia“. Il învinuia apoi pe nedrept „că a refusat să stea în tratatu de pace, și a început orbește să supere pe Sultan prin șilnicile și diferitele-ș prădări, jafuri și alte înjurii“. Să lăuda pe urmă, că se gătea să plece „în persónă“ să-l ajute, când îi sė aduse vestea căderii cetășilor; că în urmă l'a cuprins în un nou tratat de pace, pe care l'a încheiat cu Turciș „în vara trecută“. Dar pe când îi făcea tóte acestea, Regele Poloniei“, care totdeauna rívnește la teritoriile (dominia) nóstre“, i-a sedus „supusul“ dându-ș speranțe de ajutor și asigurându-l „că va recupera cetășile sale din mânia Turcilor“, și „șisul Voivod contra tractatelor, scrisorilor și jurămintului, la care fuseră obligaș totdeauna și predecesorii lui“, a făcut în mod solemn regelui polon omagiul, pe care „de drept trebuia să nu-l facă“. Il învinuia mai departe în mod fals, că a despreșuit“ și pacea din urmă, și „devenind și mai obrasnic (factus insolentior), a respândit vestea sosirii Polonilor, ca și când (Turciș) s'ar teme de ei, și a provocat în mod

1) Iorga „Acte și Fragmente“ III, 103, 104, 105.

serios pe Sultan contra sa și a provinciei sale“ deși acesta nu se gândia la dinsul. În urmă l'a mai supărat pe Sultan, — continuă Corvin—și regele Poloniei însuși prin aceia, că a trimis soli să cêră înapoerea cetăților, sub cuvînt că Stefan „e vasalul sêu“ și l'a amenințat „că dacă nu ar face-o, are atâta putere ca să apere pe Woivod și să recucerescă cu ușurință și țisele castele“, în urma căreia amenințării, Sultanul „mânios“ a trimis trupe în Moldova. Afirmă apoi că el după-ce l'a văduț „sedus“, n'a mai voit să-i dea nici un ajutor și că chiar Polonii însuși, „după-ce i-au dat investitura, au uitat de ajutorul promis cu riu de vorbe“ și deși Turcii pustiau „nepedepsiți“ câmpurile Moldovei, „Polonii steteau tot la granița Moldovei fără să se miște“. În urmă Turcii „după-ce devastară tótă provincia cu foc și sabie“, se 'ntorseră spre casă. Atunci numai începură să-i urmărescă Polonii, dar nu putură ajunge cu carele lor îngreuiate trupele ușore ale Turcilor. Aceștia părăsiră Moldova „încărcați de prăzi“ și Polonii se 'ntorseră și ei fără ispravă în patrie. „Astfel țisul rege (Casimir), încheie regele Ungariei, n'a făcut altă ispravă contra Turcilor, cu tôte pregătirile sale de rêsboi, trîmbițate prin tótă lumea, decât că a sedus pe țisul nostru supus cu vorbe frumoșe și înșelătore făgăduindu-i—după cum se țice—munți de aur și l'a înstreinat de noi și coróna regatului nostru“. Acestea sunt causele,—se scusa el în circulară—, cari l'au făcut să-și părăsescă vasalul.

Deși circulară e plină de venin contra Regelui Poloniei și a lui Stefan și ca atare cele mai multe fapte din

ea sunt sau exagerate, sau neexacte, totuși ea cuprinde adevărul, care ne 'nteresează pe noi, că Regele Poloniei a sustras pe Stefan cu desăvârșire de sub influența unгурescă, promițându-i «munți cu aur» și în realitate dându-i ajutor nesuficient pentru recucerirea Cetăților, făcând astfel ca să fie zădărnica pentru el umilirea dela Kolomea.

Jăluirile lui Mateiș contra Polonilor pentru sustragerea vasalului „de sub ascultarea sa“ străbătura până la Papa, care il mângăe „pentru justa sa durere“ și il asigură că, dacă îi va sta în putință, va face să triumfeze «dreptatea» lui (1).

Cu toate acestea, pe când acusa pe nedrept pe Stefan, că provoca pe Turci și se jăluia Papei, că Polonii i-au răpit vasalul, el „întreținea cele mai bune relații cu Turcii“, pe care le păstra neturburate până la mórtea sa (1490) (2).

Ca și Mateiș Corvin, rivalul acestuia, regele Poloniei, n'avuse însă o purtare corectă și leală față de Stefan. Deși îi promisese „munți cu aur“, regele Poloniei nu-l dase însă trupe suficiente, ca să-și pótă recuceri cetățile. În curând își schimbase apoi fără scrupul sentimentele și se gândea la încheierea unei păci cu Turcii, trădând pe acela, care călcase peste mândria sa și îi satisfăcuse vanitatea, sperând să-l aibă aliat statornic.

Încă din 1485 Suzeranul făcuse încercări de împăciuire cu

1] Hurmuzaki II², 291, Papa către Mateiș. Roma 1486 Junie.

2) „Chilia“ 169

Turcii, cari remaseră însă fără rezultat (1). Acésta însă nu-l descurajă. In anul următor tratativele cu Turcii le re-începù din nou. Fiind-că îi era însă ruşine să se adreseze direct, cerù intervenţia Veneţienilor. Acestia primiră să fie mijlocitori şi deteră ordin lui Ioan Dario, secretarul lor la Constantinopole, «să facă paşii necesari». Dario însă plecase din Constantinopole înainte de a primi ordinul şi pacea, spre norocul lui Stefan, nu se făcù, ér solul polon, care aştepta în Veneţia rezultatul, pleca prin Septembrie fără ispravă spre Polonia.

«Atunci Casimir, care acuzase pe Stefan de pripire şi neprevvedere, trebui să continue fără voia sa lupta alături cu acesta. In 1487, după indemnul Papei, care scria Polonilor să atace «cetatea întărită de Turci» şi le expedia ajutóre de ómení şi bani, Casimir trimise pe fiul său Albert, prin Kameníţa în Moldova pentru acest scop. Se dădù o luptă la 8 Septemvre şi alta puţin mai târziu: după sciri umflate din Polonia, Turcii şi Tătarií, ar fi perdut într'una 5000 şi în alta 1500 de ómení, iar creştinií numai 50 de toţi. Casimir însuşi s'ar fi gândit spuneaú solii poloní la, dieta prusiană din Elbing, la 15 Septemvre, „să mérgă în Moldova, dacă ar fi nevoe“ (2),

Şi în anul următor Polonií fac intervenţii, inutile, pentru Stefan. La dieta din Piotrkow la 7 Mai 1488, în prezenţa solilor ungurí şi boemí, vení un sol turc pentru pace. „Regele n'a vrut totuşi să facă pace, dacă Turcii nu vor restitui întâi castelele şi oraşele, pe cari le luase cu viclenie

1] „Chilia“ l. c. Caro V 590, 591

2) „Chilia 170“. Despre venirea lui Albert în ajutor p. 284.

în Moldova“ (1). În urma acesteia, un sol polon, Nicolae Fyrlei de Dambrowicza, avea instrucții să meargă la Constantinopol să protesteze pentru luarea pe nedrept a celor 2 cetăți din Moldova, care e supusă Poloniei, și să facă atență pe Pörtă, că nu póte exista amicitie câtă vreme Sultanul „ține castelele și își însușește aceia, ce este al Domnului meu“ (Casimir) [2]. Cu tóte aceste instrucții, ambasadorul polon încheiă însă la Pörtă pace pe 2 ani, începând dela 21 Mart 1489, fără ca prin acésta să fi redobândit (3) pentru Moldova înapoierea celor 2 cetăți. Astfel Stefan a fost și de astădată sacrificat de Casimir, care l'a trădat, încheiând pace cu Turcii, fără redobândirea cetăților, pentru a căror recuperare încă nu-l ajutase în destul. Zădarnic se plecase la Kolomea. Acéstă trădare a fost hotăritoare pentru viitoare orientare politică a lui Stefan, a fost momentul decisiv pentru ruperea relațiilor cu Casimir, „care l'a părăsit“, [4] și rěsbunarea umilirii dela Kolomea.

Scurtă vreme după încheierea păcii dintre Poloni și Turci, Papa se pronunțase în sfirșit, în chestia rivalității pentru supremația Moldovei dintre cei doi regi, în favorul regelui Ungariei. Cu multă «durere» se plângea Casimir în o scrisóre din 26 Julie (1489) Papei „pentru nedreptatea“ făcută, prin aceia, că a „recomandat pe Voivodul Moldovei, omagialul său și al regatului său, protecțiunii regelui Ungariei“ aducând prin acésta lui și „regatului un grav prejudiciu“

1) „Chilia“ 170; cf. Caro V 591

2) Hurmuzaki II₂ 306—308. Caro I. c.

3) Hurmuzaki II₂ 315; Cromer 637.

4) Cronicarul contimporan Nacker în „Scriptores Rerum Prussicarum“ V 306.

Din această cauză, continuă el, Papa a făcut ca să fie „răsboiul sângeros în loc de pace“ între dînsul și Mateiul, tocmai cînd trei comandanți Tătari au năvălit în Polonia. Contra lor a trimis pe fiul său Albert și a cerut și „ajutorul Voivodului Moldovei, pe care îl datorește ca omagial“, dar speră foarte puțin în ajutorul lui acum, „după-ce Sfinția-sa l'a recomandat altuia“ [1].

Acastă scrisoare a lui Casimir ne arată astfel pe Stefan „sub protecția altuia“. Indată după încheierea păcii dintre Poloni și Turci, Stefan Vodă își schimbă orientarea politică. Cât timp a fost în răsboiul cu Ungurii, a curtenit pe Poloni și Turci; cînd a avut răsboiul cu Turcii a stat în bune relații cu Ungaria și cu Polonia. Acum cînd era hotărît să se desfacă de Polonia și să ia ofensiva contra ei cultivă bunele relații cu Ungurii și cu Turcii, pe care îi bătuse altă-dată. Cu Mateiul Corvin reînoi vechile relații, ér Turcilor le plăti tribut și încheiă cu ei tot mai strînse legături, pe cari le păstră pînă la mörte. „Dacă ar fi fost sprijinit de Regele Casimir ar fi resistat bine Turcilor Fînd-că a fost însă părăsit s'a gîndit la chipul și calea, cum ar puté să plătiască tributul din țara Regelui și nu din țara sa, fînd-că Regele ar fi o cauză a nenorocirii sale“, afirmă cronicarul contimporan Liborius Nacker (2). Papa însuși deslegase

1] Casimir către Papa. Cracovia 26 Iulie. (Hurmuzaki II² 316).

2] In „Script. Rerum Prussicarum“ V 306: „so der were von dem Konige beschirmet und gehanthabet hette dem Turken wol widerstanden . . . und geschen dass her verlassen wart, gedochte her uff weise und wege, wie her den ezins usz den landen des Konigs und nicht us synem lande den Thurken bezalte nach dem der Konig ein ursach were seyns verterbens“.

pe Stefan de jurământul făcut, „căci Polonii nu puteau să-l ajute împotriva Tătarilor și Turcilor“. (1).

Astfel când Tătarii au atacat în iarna anului 1489 Polonia, Stefan își arată pe față dușmănia față de Poloni jăfuind ținuturile de ale lor și făcând încercări să cucerească chiar Kamenîța. Incercările n'au isbutit, „dar supușii Regelui au suferit prin această forțe mari pierderi“ (2).

În anul următor, 1490, Tătarii din nou năvăliră în Polonia și-o prădară până la Lublin. Și de astă dată Moldovenii se uniră cu ei contra Polonilor. Sunt bănueli că Stefan, „care pe atunci sta sub vedită influență unгурescă“, ar fi fost ațîțat contra Polonilor de Mateiu Corvin, care era în relații rele pe atunci cu Casimir, fiind-că acesta se unise cu Boemia contra lui, pe când era ocupat cu asediul Vieni [3]. Stefan trimise în Polonia pe „un mercenar al său, rus, cu numele Mucha“ (4) cu 9000 de țărani, care împreună cu Tătarii „pustii cele mai roditoare teritorii ale Podoliei și Haliciului“ [5]. Snyatinul fu cucerit, ér de aci merseră la orașul Halicz și de aci înaintară până la Rohatyn. Aci numai îi ajunse Castelanul din Lemberg, Nicolae Chodecz, și îi bătù omorînd mare parte din ei. Mucha scăpă și continuă prădările în unire cu Tătarii; dar mai apoi și el fu prins în o ospătărie rusă și predat Polonilor, cari îl omoriră. [6].

1) „Chilia“ 171.

2) Caro „Geschichte Polens“ V 595, 599

3) Ibid 601.

4) Nacker l. c. 307 „einen Rewsen zcu soldener mit namen Mucha“; Caro 601

5] Nacker l. c.

6] Caro l. c.

Prădările acestea ale Moldovenilor, se pare a se fi repetat în mai mulți ani de-a-rîndul. „In fiecare an, afirmă Nacker, lua un număr atît de mare de robi, vite, cai și averi, în cît din ele Moldoveanul putea șă-și plătiască tributul Turcilor. Ținuturile erau atît de prădate, încât domni mari, cari aveau multe moșii . . . sunt ađi ruinați, încât sunt siliți să mērgă să cerșască“ (1).

Asupra acestor ocupări de teritorii și prădări avem și isvóre oficiale. In anul 1491, pe cînd o solie moldoveană se prezenta la Rege pentru a cere drum liber pentru solii moldoveni, cari aveau să mērgă la Moscova, „se aduse Serenității Sale vestea, că de curînd trupe Moldovene au năvălit pe neașteptate în stare de rēsboi în Podolia și au făcut atacuri violente asupra óre-căror castre în număr de patru sau cinci și au ars acele castre și multe alte bunuri . . . și au dus cu ei cete de ómeni și turme de vite“. Din acēstă causă, respunde regele soliei, nu póte acorda lui Stefan, ce-a cerut, pînă cînd solii trimiși de el în Moldova, nu vor tracta cu Stefan „asupra afacerilor de mai înainte ordonate lor și în sfirșit asupra acesteia din urmă“ (2).

Solii poloni, Ion, episcopul Leopolei și Iacob de Buczacz, castelanul Haliciului (3), se prezentară înaintea lui Stefan și declarară acestuia, că Domnul lor a auđit „că funcționarii (officiales) Domniei Vóstre au năvălit ca dușma-

1) nam alle jar zo vil roub von volke, von fih, pferden und gutern, groszen schaden tunde davon der Walach dem Turken seynen ozins geben mochte etc.“. (Nacker 307)

2) Hurmuzaki II, 324

3) Ibid. Caro 601

ni, cu puterea **in Pocuția**, și au luat în stăpânire orașe de ale Majestății Sale, ér pe altele le-au devastat, și că ați mărturisit pe față că D-vóstră ați ordonat acésta funcționarilor“. Solii amintesc apoi Domnului „omagiul și jurământul de credință și de ascultare prestat Majestății sale“ și cer „să cedeze orașele căpitanilor Majestății Sale, și acele, cari sunt...arse să le plătescă și să le rezidescă, ér pe funcționari,....să-î pedepsescă cu o așa pedepsă, încât să fie și altora de exemplu“. Solii pun apoi în vedere Domnului că „Majestatea Sa nu va suferi în nici un chip ca acestea să nu fie împlinite“. Dacă însă Stefan „sau supușii săi ar pretinde, că au vr'un drept asupra acelor orașe, Majestatea Sa va fi gata ori-când ar voi, să le facă datorita dreptate, după dreptul regatului, care nu póte fi știrbit. Dar nu va permite să se ia cu puterea acelea, ce trebuie cerute dela Majestatea Sa pe basa dreptului“ (1).

Nu știm răspunsul lui Stefan. Nu știm nici dacă castrele ocupate le a cedat Poloniei. Un lucru e însă clar, că Stefan Vodă, voind póte să se despăgubiască pentru cetățile luate de Turci, pentru a căror recăștigare n'a fost ajutat serios de Casimir, având intenția să plătescă tribut Turcilor din „țara regelui și nu din țara sa“ și să răsbune umilirea de la Kolomea și trădarea din 1489, a luat ofensiva contra Poloniei făcând jafuri în ținuturile ei și între altele a atacat Pocuția, asupra căreia avea «drept», fiind-că fusese mai înainte a Moldovei.

Casimir „voit“, afirmă Nacker, „să opună rezistență Moldoveanului“, dar acțiunea lui fu paralizată de Regina Eli-

1) Hurmuzaki II² 325

sabeta, „cu care Moldoveanul era în înțelegere și căreia, după cum se spune, îi trimitea multe daruri» (1).

Casimir închise ochii pe vecie în anul următor, 1492 Iunie 10 (2), fără ca să fi întreprins vr'o acțiune de răsbunare contra Moldovei, care de fapt nu mai recunoștea supremația polonă, ba ce e mai mult luase ofensiva și ocupase ținuturi de ale regatului. Cu doi ani înainte, 1490 April 6, murise și celălalt rege, Matei Corvin, și cu mórtea lui, Moldova a scăpat de fapt și de supremația ungară.

În locul lui Matei Corvin, în care Stefan își găsisse un sprijin în timpul din urmă în acțiunea sa contra Polonilor, veni tot un Jagellon, un fiu al lui Casimir, Vladislav, care era de mai înainte rege al Bohemiei. Un moment Stefan, simțind primejdia de a fi în nord înconjurat de Jagelloni, a combătut candidatura lui Vladislav și a sprijinit în unire cu cuscrul său, Ioan al Moscovei, candidatura Împăratului Maximilian (3). După-ce însă Vladislav a reușit să rămână stăpân pe tronul Ungariei, Stefan i-a căutat prietinia voind să găsiască, în politica ungară a Regelui, un sprijin în contra Polonilor. În anul 1492 Vladislav confirmă «credinciosului său ilustru», Stefan Voivod și fiului său Alexandru, „cu titlul de nouă donațiune“, stăpânirea asupra castelelor Ciceu și Cetatea de Baltă“, „pe care le-a primit din mâinile

1) „durch rath der Konigynnemit der der Valach eyn vortentnis hatte, und ir als man sagte vil goben sante“ (Nacker l. c.).

2) Caro V. 601

3) Karamsin „Histoire de l'empire de Russie“ VI 260-280. Xenopol II 372. Scrisoarea lui Sigismund către Ardeleni să asculte de Ștefan în Picot „Cr. de Mold.“. 173

răposatului rege Mateiș și le-a ținut până aș, și a căror liniștită și pacinică posesie o are și o ține până în present“ (1). Relașile bune se continuă și în anii următoreș. În 1494 și 1495 întâlrim solș de aș lui Ștefan în Ardeal (2).

În Litvania domnia Alexandru, un alt fiu al lui Casimir. Și cu acesta Ștefan căută să trăiască în bune relașii. În anul 1493 Ștefan trimise la el o solie, care avea să-ș transmită condoleanșe pentru mórtea tatăluș seș Casimir și în acelaș timp să facă o alianșă contra Turcilor [3]. Alexandru răspunse lui Ștefan în mod favorabil (4).

Cu Turcii cultivase, de asemenea, bunele relașii. După un raport din Constantinopole din 1492 Iunie 18, Ștefan le plătea tribut (5).

Chiar contra lui Ion Albert, noul rege al Poloniei, (10 Iunie 1492), n'avem stiri să fi întreprins în acest timp vr'o acșione dușmănoșă. Din contră, scurtă vreme după mórtea lui Casimir, raportul veneșian, citat mai sus, ne spune că „deș tributar al Sultanuluș n'a voit să dea trecere“ Tătariilor, cari voiau să năvăleşcă în Polonia, deș Sultanul îi ceruse acêta (6). Nicî chiar după-ce Albert a

1) Hurmuzaki II² 327. Ciceul l'a primit Ștefan de la Mateiș în, 1475 iar Cetatea de Baltă în 1478. Veș apendicile din „Chilia“ p. 270 sq.

2) Ibid. 364,365

3) Ibid. 354

4) Ibid.

5) Hurmuzaki VIII 28 „sia tributario di questo Signore“.

6) Ibid. cf. „Chilia“ 171

reînosit cu Turcii pacea pe trei ani (1493) (1) n'avem știri ca Stefan să fi atacat Polonia.

Regele Albert era însă un tânăr inimos, romantic și doritor de glorie. El mai stetea pe lângă acestea sub influența lui Callimachus, „un scriitor bombastic și superficial din timpul Renașterii“ (2). Inflăcăratul tânăr și „ușuraticul bătrân“ făuriseră planuri mari: Să readucă Moldova érá-și sub influența Poloniei înlocuind pe Stefan cu un Jagellon, să recucerescă pentru Moldova, după-ce va fi a Poloniei; Chilia și Cetatea Albă de la Turci, să răsbune în sfârșit și atacurile lui Stefan din anii trecuți și „uciderea nedemnă a unchiului lor Vladislav“ (3) la Varna.

Regele Poloniei căută să câștige pentru planul său și pe fratele său Vladislav, regele Ungariei. Acesta fu convins în sfârșit „să se întâlnească la Leütschau [Levocia] în țara Scepusului (Zips)“ [4]. Întâlnirea a avut loc în 17 April 1494. Cei doi frați, asistați de al treilea frate, Sigismund, avură consfătuiri publice și secrete. „In public s'a făcut alianță între Polonia și Ungaria“ [5], ér „în consfătuirile secrete s'a agitat numai între principii singuri despre expedițiunea contra Turcilor“ (6) și despre „alungarea palatinului Stefan din Moldova și înlocuirea lui cu Sigismund“ (7), fratele lor, „care ar apăra mai cu băgare

1] Iorga „Acte și Fragmente“. III¹ nota 2; Cromer XXX 664.

2] „Chilia“ 178; cf. Caro V 682

3] Citatul din Wapowski p. 19.

4] Ibid. cf. Cromer XXX 644

5] Citatul din Cromer l. c. cf. Wapowski l. c.

6] Cit. din Wapowski. cf. Cromer

7] Cit. din Cromer cf. Wapowski

de samă malul Dunării 'contra sêlbaticilor Turci' (1).

Afirmările celor doi cronicari, Wapowski și Cromer sunt întărite și de contimporanul scriitor polon Miechowski, medicul de curte al regelui Albert, a cărui cronică e o adevărată fântână, întru-cât e nepărtinitore pentru Poloni. Și el afirmă că la Leütschau s'au tratat chestiunile referitoare la „unirea dintre regate, războiul contra Turcilor și extirparea Moldoveanului“ (2). „Războiul contra Turcilor“ ar fi avut intenția să-l porțe Albert, după „extirparea Moldoveanului“, pentru recucerirea Chilici și Cetății Albe dela Turci, (3) căci numai astfel puteau ave „malul Dunării“. Visul lui Albert era astfel o Polonie mare până la „malul Dunării“.

În contra voinții sale, Jagellonul Vladislav n'a putut să-și ajute fratele pentru realizarea visului său, declarat la Leütschau, din cauza magnaților unguři, cari erau în acest timp atât de puternici, încât împunea voința lor Regelui (4).

1) Cit. din Wapowski. Scopul lui Albert, pe care după trei ani a cercat să-l realizeze, e descris clar de Wapowski (p. 24) cu ocazia povestirii expediției din 1497. Regele ar fi avut intenția, „după-ce ar fi alungat pe Stefan, să așeze în Moldova pe Sigismund; iar după-ce ar fi făcut acesta să întărească malul Dunărei . . . după-ce ar fi alungat pe Turci din Chilia și Cetatea Albă“.

2) În „Scriptores Rerum Polonicarum“ II 259: „super regnorum unione, super bello in Turcas et extirpatione Valachi“.

3) Caro V 701-2. Vom vedea mai târziu, că Regele aduce ca motiv al expediției aducerea „Chiliei și Cet. Albe érași în supunere și putere creștină“ (Hurmuzaki II² 385]. cf. Iorga „Acte și fragm“. III¹ 106, și 66; „Chilia“ p. 305; 308, 309, 312, 313, și doveđi adunate pag. 172, 173. Veđi mai departe p. 143, 144

4) Istvanfi „Regni Hungarici Historia“ (Col. Agrip. 1682) p. 22; Caro I. c.

Orî cât de secrete aũ fost negocierile dintre Regii frați, referitoare la „extirparea Moldoveanului“, totuși ele aũ ajuns la urechile magnaților unguři. Acestia nu voiaũ „extirparea“ lui Stefan, la care țineaũ foarte mult. (1), și nu puteaũ lăsa, pe baza tractatului dela Lublaũ, Moldova sub stăpânirea Poloniei [2] De aceea Unguriĩ silira pe regele lor să părăsescă politica lui Albert și să ajute chiar pe Stefan în contra Polonilor (3).

Albert mai găsia apoi o piedică, pentru realizarea visului său, în bētrâna regină Elisabeta, mama sa, care ținea foarte mult la Stefan și care oprise chiar pe soțul său Casimir să întreprindă vr'o acțiune dușmănosă contra lui Stefan (4).

Astfel doi factori aũ impedit pe Regele Albert să aducă la îndeplinire planul său imediat după Leitschaũ, și aũ întârziat întreprinderea contra Moldovii: magnații Unguriĩ, cari țineaũ mult la Stefan, și cari li dedeaũ acestuia anuale subsidii (5), ér pe regele lor l'aũ forțat să ajute pe Stefan contra Poloniei, și bētrâna regină, care era în înțelegere cu Stefan. Atât Unguriĩ cât și Regina aũ privit totdeauna Moldova ca un zid de apărare contra Turcilor, ér pe Stefan ca un zelos apărător al creștinătății (6).

1] Wapovski l. c.

2] Caro V 682, 700, 702.

3] Wapovski 26; Caro l. c.

4] Caro V 702. Nacker l. c. Veđi mai sus p. 135, 136.

5] În 1894-95 se găsește următorea sumă trecută în tesaurul public al Ungariei: „Magnifico Dno Stephano Moldaviensi de contributione Transilvanensi [dati sunt] 1000 fl (Hurm. II² 364).

6] Caro l. c.

Cu Vladislav menține așadară Stefan bunele legături și după întâlnirea dela Leütschaü. Cu Turcii asemenea trăia bine. Cu ocazia viitoare expediții a lui Albert contra lui Stefan, acesta va fi ajutat și de Vladislav și de Turci.

Tot asemenea Stefan cultivă bunele relații cu cuscruul său Ivan. În 1495 aflăm soli de ai acestuia la Stefan (1). De asemeni cu Alexandru, ducele Litvaniei, ginere al lui Ivan, Stefan căutase la început să păstreze bunele relații. În 1496 întâlnim chiar tentative de încheierea unei alianțe între Stefan și Alexandru [2]. Tot atunci însă arderea orașului Braclaw de către omenii lui Stefan (3) strică relațiile bune de până aci și toate încercările de a le îmbunătăți rămân zădarnice [4]. Când Albert face expediția contra Moldovei, Alexandru e dușman lui Stefan.

Trei ani după întrevederea dela Leütschaü avu loc expediția lui Albert în Moldova.

Știm, cari sunt cauzele acestei expedițiuni. Ea e provocată (5) de Stefan, care, îndata după trădarea lui Casimir, care făcù în 1489 pace cu Turcii, sancționând astfel pierderea cetăților, trimise trupe pentru pradă în Polonia, ca să

1) Hurmuzaki II 367.

2) Ibid. 380

3) Ibid. 381

4) Ibid.

5) Acesta o confirmă și Michowski, care ne spune că „Albert a primit un război atât de periculos fiind de mai înainte ațîțat prin nedreptate (iam pridem iniuria lacessitusa Valaho) de Stefan. (Ser. Rer. Pol. 262.

plătescă din prădile luate dela Poloni tributul Turcilor, cu care se împăcase. Curînd apoi îl vedem atacînd Podolia și ridicînd pretenții asupra Pocuției, unde ocupă mai multe castre. Regele Casimir căută satisfacție mai întăi pe cale diplomatică cerînd restituirea castrelor ocupate și pedepsirea funcționarilor, cari le-au ocupat. Mai apoi avuse intenția să întreprindă chiar o expediție, dar fû impedit de soția sa Elisabeta, cu care Stefan era în înțelegere. Mórtea îl surprinse fără să fi întreprins expediția plănută. Fiul sėu Albert, personalitate doritoare de glorie și romantică, făcù planul de rėsbunare ca să alunge pe Stefan și să pună în locul lui pe Sigismund, cu care ocașie avea de gînd să cucerescă și Cetățile dela Turci. De astădată Ungurii, dela cari Stefan primea subsidii și Regina-mamă fac ca Albert să-și întărdie punerea în practică a planului, pe care îl desvălise în secret și fratelui sėu Vladislav la Leuțschau [1]. Ca și tatăl sėu, Albert însă căută, înainte de a face expediția, să readucă pe Stefan la supunere pe cale diplomatică. Nacker afirmă că Regele a trimes soli, cari să cėră dela Stefan supunerea. Acesta ar fi rėspuns însă solilor, după Nacker, în modul următor: „Recunosc că am fost supus al rėposatului rege ca unuia, care m'a sprijinit, cîte odată, dar cînd i-am cerut ajutor și protecție ca să nu devin tributar al Turcilor, el m'a părăsit și nu m'a sprijinit așa că m'a lăsat ca eu să devin tributar Turcilor. Acum însă am aruncat un os între doi cîni, cari se vor mușca pentru el și acela, care va învinge, acela va fi Domnul meü“ [2].

1] Veđi asupra acestora mai sus p. 139

2] „Script. Rer. Pol.“ II 307: „hat mich verlassen, und nicht beschirmet, bin also gezwungen, das ich czinhaf dem Turken wurden bin. Nun aber habe ich einen knochen gewurfen zwusschen ezvene hunde, sollen sich darum beissen ich vil sehen velches oberleyt, der sall meyn herr seyn“. cf. Wapowski 23

Astfel atacurile „de mai înainte“ (1) ale lui Stefan în Polonia, refuzul de a se supune și firea romantică a lui Albert, au fost cauze destul de însemnate ca să facă pe Rege să întreprindă „un război atât de grosnic și atât de periculos“ (2).

Causele, care au dat naștere expediției lui Albert, sunt, credem, lămurite. Provocătorul, după cum afirmă Michovski, medicul regelui, cel mai demn de credință cronicar, a fost Stefan, care „de mai înainte a ațîțat prin nedreptate“ [3] pe Albert. Expediția e astfel îndreptată contra lui Stefan pentru „extirparea“ lui. Numai după ce principalul scop ar fi fost adus la îndeplinire—extirparea Moldoveanului—, Albert ar fi căutat să aducă pe al doilea, care rezulta din cel d'întăiu, adică să recucerască Chilia și Cetatea Albă dela Turci.

Ca și la Leütschaŭ, Regele Albert a căutat să țină secret scopul principal al expediției: „extirparea Moldoveanului.“ Când Marele Magistru al Ordinului Teutonic a fost invitat să ia parte la expediție, acesta știa că merge „contra Turcilor păgâni“ [4]. În o donațiune, ce-o face cetățenilor din Leopole, Regele vorbește de intenția sa de a reduce „erăși sub supunere creștină Chilia și Cetatea Albă (5) Ambassadorul polon spunea în 1498 la dieta din Friburg

1] Veđi discursul ambasadorului polon la dieta din Friburg: „ipse Waivoda . . . pristine fidei immemor . . . ab obediencia sue serenitatis desciscens rebellavit“. (Iorga „Acte și fragmente“ III¹ 66).

2) Cit. din Michowski, „Ser. Rer. Pol.“ II 260).

3] Ibid.

4) „Chilia“ 305, 309, 312, 313.

5) Hurmuzaki II² 385

că regele se voia să îndeplinească planul tatălui său de a recuceri pentru Moldova cele două cetăți (1). Cancelarul austriac, George Neydek, scria prin Octomvre, când Albert era în Moldova, că „Regele a plecat cu mai mult de 50,000 de oameni ca să ia Chilia și Cetatea Albă din mâinile Turcilor“. (2) Nacker, secretarul magistrului Prusiei, numai în 18 August, două luni după plecare, când era deja la granița Moldovei, a aflat că Regele conduce „acest nenumărat popor nu numai contra Turcilor, ci și pentru ca să alunge pe Voivodul Moldovei“ [3]. Intr’o scrisoare cu data 26 Decemvre se aducea Impăratului la cunoștință, că bătrânul Magistru al Prusiei a primit să meargă în expediție numai fiind-că credea că face serviciu creștinătății luptând contra Turcilor, dar a căzut jertfă murind pe drum în Lemberg, ér Regele a mers „noi nu știm din ce cauză nu contra Turcilor, ci contra Voivodului Moldovei“ (4). Cronicile noastre confirmă știrile de până acum. Tote știu că regele „cu vorbe mincinoase“ „înșela pe Stefan că se duce împotriva Turcilor, ca să le ia Chilia și Cetatea Albă (5).

Motivul care l’a făcut pe Albert să păstreze secretul asupra expediției contra lui Stefan, ar fi după Nacker și Wapovski teama ce-o avea Regele, ca Stefan să nu înștiințeze din vreme pe Ungurii din Ardeal, cari i-ar fi sărit

1] Iorga „Acte și Fragm.“ III¹ 66; Hurmuzaki II² 400.

2) Iorga „Acte“ III¹ 106

3] l. c. p. 306

4) „Chilia“ 311, 312

5) „Letop. d. Biștr.“ p. 58. Ureche 169.

în acest cas, în ajutor (1). La acesta am pute adăuga și teama lui Albert, că nobilimea polonă nu l'ar fi urmat în expediție contra lui Stefan, de-ore-ce acesta era foarte iubit și respectat de ea. În ajutorul acestei presupunerii vine cazul cardinalului Frideric, fratele lui Albert, care, îndată—ce auzi, că expediția e îndreptată contra lui Stefan, a trimis în grabă pe cancelarul regatului la Albert, ca să-l rîge, «să nu atace cu rîsboiul pe Stefan, un duce atît de renumit în rîsboue, ci să-l folosescă mai bine ca amic și zid apărător contra Turcilor și să nu uite ce desastre a adus lui Mohamed și Mateiul, căci el se teme că, dacă (Regele) s'ar grăbi a merge, ar pute cufunda republica polonă în un desastru grîznic» (2).

Deci teama ca Ungurii să nu ajute pe Stefan, popularitatea de care se bucura acesta la nobilimea polonă, care îl considera „zid“ contra Turcilor, frica ca să nu-l ajungă și pe el sîrtea lui Corvîn și a lui Soliman-Pașa, în cazul cînd Domnul ar fi fost pregătit, au făcut pe Albert să ascundă adevăratul motiv al expediției, să presinte expediția ca o „crucladă“ contra Turcilor și să „înșele“ pe Stefan „cu vorbe mincinoase“.

Prin luna lui Iunie a anului 1497, toate pregătirile de rîsboiul erau terminate. Locul de concentrare al trupelor era Leopole. După-ce Regele făcî aici revista

1) „Ser. Rer. Pol.“ II p. 20 și 24; Nacker l. c.

2) Wapowski 24.

trupelor, al căror număr se urca la 80,000 [1], óste de țară și „óste învętată de mercenari“ [2], luă, împreună cu Sigismund în 26 Iunie, calea „spre Moldova, deși cu augur rău“ [3]. „Semne rele prevesteau desastrul armatei polone: cei 200 de boi, cari formau proviantul óstei, imprăstiați de vint la ieșirea din Leopole, fórte greu s'a au mai putut afla; calul regelui s'a înecat; un nobil cam nebun țipa mereu prevestind peirea Polonilor; un fulger trăsni pe un nobil și 12 cai; preutul servind scăpă dinaintea regelui sfintele taine. Cu tóte aceste rele prevestiri, óstea o ducea în cele mai mari desfrânări“ (4).

1) Caro V 733. Neydegk în raportul său scria, că Regele a plecat cu „mai mult de 50,000 de ómeni înarmați“, pe lângă cari se mai adăuga „nu puțini“ Litvani [Iorga „Acte și Fragm.“ III¹ 106]. După o scrisóre din 16 Decembre armata Regelui trecea „peste 100,000“ [„Chilia“ 310].

2) Miehowski „Ser Rer. Pol.“ II 261. Pentru expediția acésta, unde e vorba de o înfringere a Polonilor, Cronicile polone, în cea mai mare parte, scriu în mod părtinitor și deci nu le putem utiliza ca isvóre. Singura Cronică nepărtinitoare e a lui Miehowski, medicul lui Albert. Și pe acésta însă Censorul, în interesul gloriei naționale, a schimbat-o, așa că partea, privitoare la expediția acésta, e aproape tótă falsificată. (veđi Caro V 716 sq.) Ediția falsificată a lui Miehowski e reprodușă de Dl. Hasdeu în „Arh. ist.“ (I² 35). Ea nu e isvor pentru acésta expediție. S'a păstrat însă și textul autentic, care a scăpat de condeiu censorului și acesta e publicat în „Scriptores Rer. Polonicarum“ (t. II). Acesta e scris nepărtinitor. El conglásuește cu cronica noastră contimporană „Le-topisetul dela Bistrița“. Aceste doué ne vor fi isvórele pentru acésta expediție. Din Wapowski vom cita numai pasagiile confirmate de aceste doué isvóre.

3) Miehowski l. c.

4) *Ibid.*

În 16 August (1) Regele era cu óstea la Nistru, de unde da un hrisov, prin care scutea pe un nobil de a lua parte „la presenta expediție Moldoveană“.

Stefan promise solului trimis de Albert, încă înainte de a porni din Lemberg, „liberă trecere prin Moldova“, dar ajutor contra Turcilor promitea numai «după-ce ar fi vădut că Albert și Polonii își fixéză tabăra pe malul Dunării de jos“ (2). Cu tóte acestea Domnul era neîncrédător în „vorbele mincinóse“ ale Polonilor. De aceia el a șpionat întreg mersul expediției. Când a aflat „prin șpionii“, că Albert „s'a îndreptat nu pe drumul Kamenitei, spre răsărit, care ducea către Turci, ci a luat fățiș (decreto) drumul spre Moldova“, a început să se témă, ca „nu cumva furtuna atâtor arme să se 'ndrepte contra lui“ (3). Neîncréderea îi fù cu atât mai mare, cu cât „nu cu mult înainte“ a fost înștiințat de „óre-carii magnați unguri“ de adevărata intenție a Regelui (4). Atunci ar fi trimis Stefan pe Isac Vistiernicul „cu multe și mari daruri spre întimpinarea Craiului leșeșc“. Acesta însă i-a spus din nou „cu înșelăciune, că se duce contra Turcilor“ [5].

După-ce regele „a trecut Nistru pe la Mihalcea, de ceastă parte și ajunse la Coțmani, la marginea țerii Mol-

1] „Datum in loco campestri circa fluvium Dnyestr feria quarta post festum assumptionis Marie“—16 August [Hurmuzaki II² 346]

2) Wapowski 23

3) Ibid.

4) Ibid.

5) „Letop. d. Bistr.“ 59.

dovii“ (1), Stefan trimese o nouă solie, compusă din Iogofățul Tăutul și Isac Vistiernicul, „ca să aște gânda Regelui, unde vrea să meargă cu armată atât de mare“. [2] Solii fură primiți în cortul regelui „lângă Nistru“ (3) și aici ei întrebară pe Rege „dacă vine ca prietin, ori ca dușman. Dacă merge contra Turcilor, putea să meargă pe un drum mai scurt și Stefan ar fi fost gata să ridice armele contra Turcilor și să unescă trupcele moldovene, celebre prin multe victorii, cu cele polone“. Dacă însă vine „cu stiağuri dușmănești“, atunci Stefan „iși va da silița să facă pe Rege și pe Poloni să regrete răboiul început contra lui“ [4]. Albert neresponzând atunci nemic solilor“, îi prinse și „în contra dreptului ginților (5) îi trimese în închisore în „Cetatea Leovului“ [6].

„Atunci vedu Stefan Voevod, că a fost înșelat de Leși și porunci tuturor oștilor sale să se adune în tirgul Romanului. Și astfel Leșii petrecură acolo la Coțmani 7 zile și apoi năvăliră la Șipinți. În vremea aceasta Domnul Stefan Voevod întări și întocmi străjile și le trimise împotriva Leșilor la vadul tirgului Cernăuților, pe apa Prutului [7].

1) Ibid.

2) Cit. din Wapowski l. c. „Letop. d. Bistr.“ l. c.

3) Cit. din Wapowski l. c.

4) Cit. din Wapowski l. c.

5) Ibid. cf. „Letop. d. Bistr.“ l. c.

6) „Letop. d. Bistr.“ Wapowski l. c.

7) „Letop. d. Bistr.“ 59

Ce s'a întâmplat mai departe cu óstea polonă, după ce a trecut în Moldova, ne spune Miehowski: (1) „Și după-ce în năvala lor, au trecut în Moldova, au fost prinși de-o așa gróză și frică, că adesea **mulți Poloni au fost cu rușine puși pe fugă de puținii Moldoveni** (2).

Tot Miehowski ne mai spune cum captivii Poloni au fost măcelăriți de Stefan și supuși la cele mai mari cruzimi. Din 6 străji leșești, cari au fost aduse lui Stefan, trei au fost trimise împératului turcesc, iar pe ceilalți porunci să-i spânzure [27 August] (3). „De aceia Polonii țipaú către rege ca să se întórcă acasă. Acésta nu se putea însă, de-órece nici nu erau încuartirați în tabere, nici armatele nu erau așezate, ér drumurile erau închise“. [4].

„Și astfel Craiul veni cu tóte puterile sale la Cetatea Sucevei, Duminecă în 24 a lunei lui Septemvrie, iar în 26 Marți spre séra, începură a bate cetatea Sucevei, dar nu isprăviră nemic (5), iar domnului Stefan Voevodii veni în ajutor dela Craiul unguresc Láslău, carele era frate cu Albert, craiul leșesc, 12,000 de ostași, ér cu ei se afla Birtoc, Voevodul Ardealului, care Birtoc Voevod era și cuscru cu Stefan Voevod; și astfel Voevodul Birtoc întrebà pe Stefan Voevod, dacă vrea să-l împace cu Craiul

1] Ediția nefalsificată.

2] „ut plerumque multi Poloni a paucis Valachis in ignominiosam fugam reverterentur“ (Script. rer. Pol.“ II 261). Să nu uităm că aces'e le spune medicul de curte al regelui polon.

3] Letop. d. Bistr.“ I. c.

4] Miehowski I. c.

5] „Letop. dela Bistr“ I. c. Acelaș lucru ne spune Miehowski I. c. 261: „Pervenitque rex ad Soczava et castrum missis aliquoties machinis bellicis frustra oppugnabat“.

leșesc, iar D-l Stefan Voevod făcù pe voia lui să se împace și așa trimise Birtoc pe solii săi la craiul leșesc, cu vorbă ca să mERGă el însuși la Craiù și astfel se duse la Craiul și îi împacă pe ei, dar cu făgăduială, ca **să se întorcă pe aceiași cale pe unde veniseră**, iar Domnul Stefan Voevod ospătând și dăruind pe Voevodul Birtoc cu multe și mari daruri, îl trimise îndărăt în țara sa“ (1). Miehowski nu ne vorbește nimic de acastă intervenție. Regele a făcut tractatu cu Stefan, —după Miehowski—, fiindcă a vădut, că Moldovenii își băteau joc de Poloni, pe când reparau zidurile și fiindcă a desęperat de succes (2).

Cu tóte acestea intervenția unгурescă, de care ne vorbește „Letopisețul“, trebuie admisă.

Vladislav era în Bohemia în acest timp. Cu tóte acestea, Voevodul Ardealului, Berthold Dragfi (3), cuscrul lui Stefan, de bună samă „din ordine superióre de stat“, a intervenit în favorul lui Stefan. Că acel ajutor de 12,000 ostași e oficios, reese chiar din spusele lui Miehowski, care enumeră între ajutórele lui Stefan și pe „Hungari Septemcastrenses et Transylvaniae“ și spune de ei, că nu sunt „praetio conducti“ adecă lefegii, cum spune de Turci. Ungurii nu puteau rămâne indiferenți față cu Voivodul

1] „Letop. dela Bistr“ l. c.

2] „Valachis illudentibus et deridentibus caudisque murum substantive abstergentibus quod rex videns non proeficiens foedus cum Stephano pepigit“.

3] Acesta e descendent al familiei lui Dragos și e Voivod al Ardealului între 1493-98. Veđi Emile Picot „Tableau genealogique de la famille de Dragos“ in „Revista pentru istorie archeologie și filologie“ V 311.

Moldovei, care primea de la ei anuale subsidii (1). Asemenea nu puteau suferi, în urma tratatului dela Lublaü din 1412, ca Moldova să fie ocupată de Poloni [2]. Din această cauză, între Ungaria și Polonia, a fost mare desbinare și apröpe un cas de rösboiü (3). Această stare dușmănosă — pentru evenimentele aceluï an — între Ungaria și Polonia, o dovedește faptul, că în vara anului 1498 s'a încheiat între Moldova și Polonia o pace, — nu un simplu tratat —, prin care s'a legat din nou prietinia, „care fusese ruptă din ambele părți“ (4).

Avem însă și știri documentale, cari confirmă intervenția unгурescă, de care vorbește „Letopisețul“. O scrisöre cu data de 26 Decemvre [1497] spune, că Albert a făcut pacea din cauza fömetei și amenințat (ermanet) de solia regelui Ungariei (5).

În urma acestei intervenții unгурești și mai ales a nenorocirilor și suferințelor Polonilor cauzate de Stefan, Albert, desperând de succes, s'a văduț aplicat spre pace. A avut loc și o convorbire crală între Albert și Dcmnul Moldovei (6). Condițiunile păcii au fost, ca Polonii „să se întörcă pe aceiași cale, pe unde veniseră“ (7). „În 19 ale lunei Octomvrie, Joia, se întörse craiul leșesc (8), dar

1) Caro V 748.

2) cf. Tubero „Commentarii“ Francf. 1603 p. 127

3) Caro I. c.

4) Hurmuzaki II₂ 402.

5] „Chilia“ 312 cf. Serisörea, citată a lui Neydeğk, care afirmă că Voivodul Ardealului a venit în ajutor lui Stefan. [Iorga III 106]

6) Miehovski „Script.“ II 261

7) „Letop. d. Bistr.“ I. c.

8) Cu mare pază: „omnia diligenter custodirentur“, dice Miehowski. E de observat că Censorul ca să seuzze învingerea Polonilor a schimbat cuvintul „diligenter“ în „negligenter“ (v. Arh. ist.“ I. c.) — lăsând să se creadă, că Polonii au fost bätuți, pentru-că „s'au retras fără cuvenită pază“.

nu porni pe calea pe unde venise, ci pe o altă cale, pe unde țara era întreagă, de aceea s'au mâniat Stefan Voevod [1] și gonindu-i în urma lor cu oștile sale și cu 2000 de Turci, (2) i-au ajuns la marginea făgetului dela Cosmin și luând pe Dumneșeu cel de sus în ajutor, i-au lovit, Joi, în 26 a lunei lui Octomvrie și i-au biruit, atunci Stefan Voevod și i-au bătut și i-au alungat peste făgetul Cosminului omorându-i și tăindu-i; fost-au atunci mare mărte între

1) Causa, pentru care Stefan a atăcat pe Poloni, nu ne-o spune Miehowski. Relația Croniceii noastre, că Stefan s'a mâniat, pentru-că Poloni nu s'au întors pe „calea pe unde veniseră“, e confirmată și de o cronică litvană (ap. Caro V 735). Causa catastrofei Polonilor a fost—dice cronică litvană—că nu s'au întors pe drumul, „cel mai scurt și drept“, ci pe un altul „nou dar rău“, prin pădurile Bucovinei. Asemenea, după Wapowski Poloni au fost atacați, pentru-că „noblimea Poloniei de apus a luat calea din stânga, pe unde nu voia Stefan“, (p. 20).

2) Miehowski ne spune de Turcii, cari au ajutat pe Stefan, că erau „praetio conducti“—mercenari. Aici greșește Miehowski. Acest ajutor era oficios. Cu Turcii Stefan era în bune relațiuni.

Sead-de-din (apud Caro l. c.) ne spune că Turcii, cari au ajutat pe Stefan, au fost în număr de 50,000 și au fost trimiși de Sultan. Neydek dice că 20,000 de Turci [v. Iorga III 106]. Liborius Nacker încă ne vorbește de acest ajutor turcesc. Nu mai rămâne îndoială, că Stefan a fost ajutat de Turci, cu cari era în bune legături. Aceste bune relații ni le arată și Tubero, [l. c. VI 128], scriitorul ungar, care nespune, că Stefan „a fost primit în amiciție de Sultan în schimbul unui tribut“. (Turcas, a quibus, ut diximus tributi pensione in amicitiam receptus erat“). Că Stefan devenise mai înainte tributar al Turcilor, încă înainte de anul 1490, rezultă și din cronică lui Liborius Nacker,—fapt, pe care l'am amintit și mai sus. Acesta mai rezultă și din relația ambasadorilor Unguri la dieta din Frieburg: Waywoda Moldavus cum toto illo regno prematur potencia Turci iamque ad soluendum Turco tributum astrictus“ [Hurmuzaki II 389]

Acest ajutor turcesc îl confirmă de almintrelea și „Cronicon Austriacum“ al lui Iacob Unrest. (Vezi Iorga „Acte și fragm.“ III p. 100 cf. „Chilia“ p. 310, 313.)

Leși din partea armelor moldovenești și toate schiptrel e crăești au fost luate și mulți boeri și Voievođi mari de ai Leșilor au cădut acolo și mulți ostași au cădut atunci și toate puștele cele mari, (tunurile) cu care bătuseră Cetatea Sucevei, au fost prinse atunci, și multe alte mici, pe care nu este cu puțință a le înșira; iar însuși craiul cu ostașii rămași se adunară într'o tabără lângă satul Cosminului și de acolo se duseră la Cernăuți, iar oștile lui Ștefan Voievod mergeau deopotrivă cu ei, omorându-se unii pe alții" (1).

Departate de a eși „teferi și victorioși“ din Moldova, [«integer ab agro Valachico ad terras Russiae regias feliciter ac victoriose rediit»]—cum ne spune relația falsificată a lui Miehowski (2), Polonia a suferit cel mai cumplit desastru, pe care nu se știe să-l spue nici doctorul regelui polon, Miehowski [3], care ne descrie acest desastru al neamului său în următorul mod: „Astfel, pe când se întorceau [Polonii] și toate le țineau în mare pază (omnia diligenter custodirentur) și după-ce ostașii din Polonia mare au trecut pădurea cu regele bolnav de friguri, eryl le urmau ostașii din Polonia mică, mai bine înarmați, în 26 Octomvrie au fost atacați de Turcii mercenari [prae-ratio conducti], de Ungurii Transilvăneni și de Moldoveni, și au fost uciși și nimiciți. Apoi oștea dușmană (Moldovenii) urmărind pe Pruteni și Mazoviți, cari erau în urma taberei Polonilor, i-au ucis și i-au vîndut ca robi. Și mulți Leși, legați unii de alții de păr, erau bătuti în fața lui Ștefan

1) „Letop. Bistr.“ 61. cf. Miehowski: oștea polonă „a suferit o săptămână întreagă urmăriri și supărări“. (262)

2) „Arh. ist.“ l. c.

3) „Script. rer. Pol.“ l. c.

Voevod, iar restul aŭ fost vînduți ca sclavi în Turcia saŭ în alte țeri. Armata regescă, care mai scăpă, o sеп-tămină întreagă, până când a intrat în Rusia, a *suferit urmări și supărări*. Și mare și ne-măsurată jale a fost în Polonia, din cauza *acestor nenorociri* [1].

Relațiunea fidelă a lui Miehowski e întru-tôte confirmată de cronica lui Nacker, care luase parte la expediție. Étä ce dice el: „In retragerea din Moldova, ôstea regelui a suferit o catastrofă din partea Moldovenilor, Turcilor și Ungurilor. Cea mai mare parte aŭ fost omoriți și prinși și tôte carele lor, cu tot ce aveau în ele, aŭ fost perdute“ [2].

Miehowski nu pomenește nemica de o altă nouă „ôte leșască spre ajutorul craiului leșesc“, (3) în contra căreia, „Letopisețul“ ne spune, că Stefan a trimes pe Boldur Vornicul, care în ziua de 29 Octomvrie, trecend Prutul și atacându-o, o nimici **la Lențești**. „Fost-aŭ și aici multă mörte în ziua aceia printre Leși din partea armelor moldovenești, și căđut-aŭ și acolo multă ôste leșască. Iar Craiul nu știa de venirea acelei oști, nici de peirea ei, dar nici ôstea aceia nu știa de înfrângerea Craiului“ (4). Acéstă „ôte leșască“, despre care ne spune Cronica, că nu știa

1] „Exercitus autem regius superremannens tota hebdomada, donec Russiam intraverat, persequutiones et molestias perpessus est. Fuitque ingens ac inestimabilis in Polonia de tali casu moeror“.

2] „Scriptores Rerum Prussicarum“, V 313.

3] „Letopisețul dela Bistrița“ I. c.

4] Ibid.

de peirea Polonilor, de bună samă a fost óstea litvană, care veni în ajutorul Polonilor numai după desastrul acestora din codrul Cosminului.

E fórte dubitabilă ştirea Censorului lui Miehowski, că Alexandru al Litvaniei ar fi însoţit pe fratele său în această expediţie şi că s'ar fi oprit pe drum să cucerască Braclavul. Ediţia necensurată a lui Miehowski şi „Cronica dela Bistriţa“ nemic nu amintesc de participarea lui Alexandru la expediţie.

Participarea acestuia e amintită numai de Censorul lui Miehowski, care îşi scóte informaţia din o cronică litvano—rusă. (1). Acéstă cronică vorbeşte de o înţelegere, ce-a avut loc între Albert şi fratele său Alexandru la Parczow, unde s'au înţeles—păstrând cel mai mare secret—, ca Alexandru să năvăliască în Moldova prin Braclaw, pe când Albert s'o atace din altă parte (2).

Acéstă decisiune—spune cronică litvană—au luat'o cei 2 fraţi fără ştirea consiliilor lor. Dieta litvană era contra răsboiului cu Stefan. De aceea când Alexandru a cerut consimţămîntul pentru expediţia Moldoveană, dieta a refusat [3].

Fiind—că Alexandru n'a putut în cazul acesta să corespundă înţelegerii cu fratele său, a trimes numai vr'o câţiva nobili cu 1000 de ómeni fratelui său,— şice cronică litvană—, pe când însuşi Alexandru a rămas să fortifice Braclavul, *ce fusese dărîmat de Stefan*. De aici marele

1) Caro V 735

2) Cronica litvană ap. Caro V 736

3) Ibid.

prinț s'a întors la Troki. Această din urmă știre corespunde și cu documentele, cari ne spun, că marele principe în 6 Septembrie era în Samogetia, deci nu în Braclav, ci cu totul în afară de scena războiului (1).

Fiind-că dieta litvană a refuzat ajutorul lui Alexandru, acesta a trebuit să se mărginească să trimită numai un mic ajutor, care cu toate acestea n'a ajuns pe scena războiului. Numai după-ce Polonii au fost bătuti de Turci Moldoveni și Unguri, ne spune Cronica litvană,—au sosit trupele ajutătoare litvane, cari se aruncară la Nistru asupra Moldovenilor și îi respinseră în un atac, deschidând astfel calea Polonilor în spre Kamenîța și Lemberg [2].

Pare a nu mai rămâne nici o îndoială, că oștea cu care s'a bătut Boldur Vornicul, de care ne vorbește „Letopisețul“, a fost această oște litvană,—de care ne vorbește cronica litvană—, care a venit târziu în ajutorul Leșilor, după-ce aceștia suferiseră înfrângerea din Codrul Cosminului și de venirea căreia, „Craiul nu știa. (3)

„In 30 Octombrie Craiul a fost din nou respins dela Cernăuți și au trecut riul Prut, și de acolo au fugit cu puțini ostași și de abia au scăpat“. (4)

Stefan „nu s'a mulțămît“ cu nenorocirile, pe cari

1) Caro l. c.

2) Ibid.

3) cf. Cromer XXX 630-31

4) „Letop. dela Bistrița“ 61. cf. Cronica lui Liborius Nacker: „der Konigk zeu forderst sin ezoge mit den seynen Polan, hat die hindersten nicht moegen retten“ (p. 313). Victoria desevirșită a Moldovenilor e confirmată și de Cureus „Annales Silesiae“ p. 217: Polonicus exercitus....in isto proelio flos Polonici equitatus, caesus, captus est et in fugam versus est“.

le-a adus până aci Polonilor. Ca să-și răsbune „a ațîțat“ contra lor „numeroase trupe de Turci și Tătari“, căroră le-a oferit liberă trecere prin țară și proviant [1]. Încă în 1497 (2) acestia năvăliră în Polonia, și, după-ce devastară cumplit Haliciul, „încărcați de prăzi“, se întorseră în Moldova (3).

În luna lui Mai din anul următor [1498] (4), o nouă oște de 40,000 de Turci (5), condusă de Malcoci, împreună cu Moldovenii (6) și Tătari, năvăli din nou în Polonia devastând [7] „până mai sus de Liov“ [8]. Până în Cracovia pătrunse gróza de Moldovenii și Turci. Cetățenii din Cracovia începură a părăsi orașul de frică. Moldovenii Turcii și Tătarii, după-ce s'au săturat de prăzi

1] Iorga „Acte și Fragm.“ III¹ 66: „concitans ingentes Turcorum et Tartarorum copias, quibus etiam securum transitum atque commeatum per suam provinciam prebuit.

2) Data după „Chilia“ 174.

3) Iorga „Acte și Fragm.“ l. c.

4) „Letop. d. Bistr.“; În 7 Mai d'șmanii erau în Polonia (Iorga „Acte“ 69]

5] Document publ. în „Chilia“ 294.

6] Michowski (II 262): „Turci, Tatari et Valachi iuncti.

7] „Piu ultra sapiate che in Polonia non si sente ultro che angastie, tristicie, pianti et ululati, per la crudelità de li inimici de fede christiana, zoé Turchi et Valachi, quali poso la festa di Santo Stanislao (7 Mai) intrarono in terra de Russia et, non havendo alcuna resistentia, tutta in brevi l'hano devastata“. (Iorga „Acte și fragm.“ l. c.)

8) „Letop. d. Bistr.“ l. c.; cf. Iorga l. c. „nel circuito de Leopoli“.

dat, s'au întors încărcăți de prăzi, fără să-li se fi opus cineva (1).

Polonii fuseseră atât de zdrobiți și de desechilibrați în resboiul din anul trecut, că nu mai erau în stare nici să-și apere țara.

Cu toate acestea mai aveau să simtă încă răsbunarea marelui Voevod. Curînd după acesta, în luna lui Martie 22, însuși Stefan, „vrînd să-și întorcă despre Leși strîmbătatea“, ȋice Ureche, a năvălit în Polonia și a devastat-o pînă la Lemberg, ȋr de aici Moldovenii „se întorseră și trecură riul Nistru de cęstă parte lîngă Haliciu și prădară și de ceastă parte pînă sub munți și arseră și pustiiră țara Podoliei și astfel se întorseră cu multă dobîndă în țara lor“ [2].

Atunci Albert, care în fața acestor năvăliri nu putuse opune „nici o rezistență“, a cerut prin o solie împăcarea cu fratele său din Ungaria (3), cu care era în relații rele din cauza expediției trecute contra lui Stefan. Impăcându-se cu Ungaria, Albert spera, că se va îmbuna și cu Stefan, dela cari îi veneau toate neajunsurile. Vladislav răspunse trimițînd în Polonia o solie, în frunte cu Ion Vythez, care încheiă o pace între Ungaria, Polonia și Litvania, pace, care privia și pe Stefan, cu care însă nu veniseră încă în directă înțelegere.

1] Ierga III, 69: „non havendo alouna resistentia“ cf. Miehovski „Script. rer. Pol.“ II 262: cum maxima praeda *salvi* discesserunt“. În 14 Mai erau în drum înapoi spre Moldova („Chilia“ 294).

2] „Letop. d. Bistr.“ 62.

3] Miehowski l. c.

Tractatul s'a încheiat în „feria sexta festi sanctae Margarethae Virginis et Martyris“ (20 Iulie) [1] și conținutul lui e următorul:

Articolul 1. Albert va da pace „ilustrului Stefan, Voevodul Moldovei și țerii lui“ dând uitării și noul exces, pe care acesta îl făcuse de curînd Poloniei. Tot asemenea de aici înainte pacea să existe și între Alexandru, ducele Litvaniei și între Stefan, care „va pute sta în deplină siguranță ca și urmașii săi pe vecie pe tronul Moldovei“.

Articolul 2 prevede încheierea păcii între Albert și Vladislav, regele Ungariei, cari vor trăi, ca frați, în pace și unire. Asemeni țările lor vor ave să trăiască în deplină înțelegere, uitând ura și neînțelegerile de până aici.

Art. 3 dispune ca nici unul din cele 2 regate să nu pôtă încheia pace sau să începă vr'o acțiune contra Turcilor, fără voia și consimțămîntul celuilalt. Dacă unul din cei doi regi va porni cu răsboiul contra Turcilor, fără știrea celuilalt, atunci regele, care n'a fost înștiințat, să nu fie silit a da celuilalt ajutor și sprijin.

Articolul 4 prevede ca de aci încolo cele 2 regate să nu mai rupă pacea pentru o neînțelegere între ele cu privire la supușii lor, ci în acel cas să se alcătuiască o comisie, care se judece neînțelegerile [ca și în tratatul dela Lublau].

Art. 5 dispune ca comersanții din ambele regate, ca și cei din Moldova și Litvania, să aibă liberă trecere prin țările contractanților, plătind însă dările obișnuite.

1) Hurmuzaki II^o 406.

Art. 6. Dacă cei 2 regi vor plănui o expediție comună în contra Turcilor, atunci delegații ambelor regate se vor întruni în o adunare comună și vor lua dispozițiunile necesare, ér dacă vor cere pentru acea expediție și ajutoriul altor principî, atunci acesta are să se facă prin oratoriî ambelor regate, ca tótă lumea să vadă, că e o acțiune comună.

Articolul 7 prevede că, dacă regatul polon sau țările vecine cu Litvania, vor suferi vr'o încursiune din partea Turcilor, atunci regele Poloniei să fie dator să trimită cel mult în 2 luni trupe din Ardeal. Asemeni regele Poloniei să fie dator să trimită trupe, dacă va fi înștiințat, că Turcii atacă Ardealul sau Moldova (1).

Articolul 8 prevede o apărare reciprocă contra Turcilor.

Art. 9 hotărăște asupra atitudinei, pe care să-o aibă Stefan față de Turci, în cazul, când ar năvăli spre Ungaria sau Polonia. Îndată-ce Stefan, dîce tractatul, va fi simțit pe Turci venind spre Ungaria sau Polonia, să fie dator să înștiințeze pe ambii regi și să opréscă din tóte puterile sale pe Turci, când aceștia vor trece prin Moldova și să nu le dea nici un ajutor, sfat sau proviant.

Art. 10 prevede eliberarea reciprocă a tuturor prizonierilor de luptele de până aci între Stefan și Poloni.

Articolul următor dispune că îndată după încheierea păcii, Stefan să fie obligat a da liberă trecere supușilor Ungariei, Poloniei, sau Litvaniei prin Moldova și să-i păzescă de orî-ce neajunsuri. Aceleași obligațiuni și le iau

1) Moldova apare în legături mai mult cu Ungaria și această o recunoște și regele polon în acest tractat.

asupra-le cei 2 regi și ducele Litvaniei. Garanția pentru păstrarea acestor clause, din partea lor și a lui Ștefan, o iașu ambasadorii ungurii, prin mijlocirea cărora s'a și încheiat tractatul.

În aceeași zi tractatul e aprobat și întărit de regele Poloniei, care se obligă, la intervenția fratelui său, regele Ungariei, să dea pacea lui Ștefan și Moldovei, pace, pe care o va da și Alexandru lui Ștefan.

Albert face uitată ultima incursiune a lui Ștefan în Polonia, obligându-se a-l lăsa de aici încolo să domnescă atât pe el, cât și pe succesorii săi, neturburați în Moldova.

Tote clausele mai sus numărate sunt aprobate de regele Poloniei.

Pentru menținerea acestor clause din partea lui Ștefan au garantat ambasadorii Ungariei (1).

Câtă schimbare în relațiunile dintre Moldova și Polonia! Șara, care până în anii din urmă, se pretindea suzerană a Moldovei, nu mai cere jurăminte de fidelitate, ci e bucurasă, dacă prin mijlocirea Ungurilor, cu care trăia Ștefan bine, a putut fi asigurată în contra incursiunilor răsbunătoare ale lui Ștefan, care arătase calea spre Polonia celor mai înfricoșate neamuri ale răsăritului, Turcilor și Tătarilor, cari în unire cu Moldovenii făcură din Polonia un mormint, fără ca ea să se potă apăra.

Tractatul încheiat de ambasadorii Ungariei, a fost

1) Veđi docum. în Hurmuzaki II, 406.

aprobat și întărit de regele lor în 1-a zi din luna lui August (1).

Pacea încheiată între Unguri și Poloni, al cărei scop era să pună capăt incursiunilor Moldovenilor, Turcilor și Tătarilor, „n'a fost de nici un folos”—dice Miehovski, (2)—căci Tătarii, către finea lui Iulie, au năvălit din nou în Rusia pustiind-o, și se se întorseră încărcăți de prăzi acasă. (3).

Abia în 7 August adună Albert o oște, care plecă în urma lor, dar fără a-i ajunge (4).

Cătră sfârșitul anului, către Sf. Ecaterina (25 Noembrie), Turcii năvăliră din nou în Polonia, devastând totul în jurul orașelor Sambor și Haliciu, fără ca să li se opună cineva (5).

Atunci, ne spune Miehowski, medicul regelui polon, s'a vădut Albert nevoit să recurgă la o înțelegere directă cu Stefan, căci vedea—dice el—, că nu va pute pune capăt incursiunilor turcești și tătarești, până când nu va încheia pacea cu Stefan, instigatorul acelor incursiuni.

Nu puteau avea Polonia pace—dice Miehowski—, până când nu s'ar fi împăcat cu Stefan, de aceea a luat măsurile pentru închearea unei păci direct cu dînsul, pentru

1] Hurmuzaki II₂ 409: „festo beati Petri ad vincula”—
1 August.

2] l. c. „sed talis concordia nil iuvamenti attulit“.

3] Ibid. cf. Wapowski l. c. 35; Cromer XXX 651.

4] Miehowski „Scriptores rer. Pol.“ II 263.

5] Ibid.

care scop a convocat delegații din partea Ungariei, din partea Moldovei și Litvaniei (1)

După o comună sfătuire, delegații ajunseră în fine în 19 Aprilie 1499, după lungi desbateri, să încheie alianță și să se oblige la sprijin reciproc în contra Turcilor și Tătarilor. (2)

Cu Stefan încheiase Albert cu 5 zile mai înainte, în 14 April, [3] un tractat de pace, care fiind-că era cerut de Poloni, nu putea fi decât favorabil întru toate Moldovenilor. Acest tractat e pentru noi de cea mai mare însemnătate, pentru-că prin el se pune în mod oficial capăt suzeranității polone asupra Moldovei (4).

Prin acest tractat se pune capăt știutelor discordii de până aci și știutului război dintre Stefan și Albert. Acesta nesocotește lui Stefan, „prietinul său sincer iubit“ și fiilor lui „tote ofensele, injuriile și daunele, pe care îi le-au pricinuit în vremurile din urmă“ și le incuviințază o veșnică pace. Aceeași pace se va păstra și între Alexandru, ducele Litvaniei și Stefan. Acesta și urmașii săi vor pute domni neturburați de Polonia, de Alexandru al Litvaniei ori de fratele lor Sigismund și urmașii lor.

Albert se obligă cu jurământ, că el și frații lui mai

1) Miehowski l. c. „*alium itaque modum pacis nanciscendae aggressi, quoniam absque Valachi exterar ac barbaras nationes ad invadendum regnum excitantibus pax non fieret, persuasi et vocati Cracoviae convenerunt legati etc.*“ (p. 263).

2) Miehowski l. c.

3) „*in crastino festi Beatorum Tiburtii et Valeriani Martyrum.*“

4) Vezi tractatul în Hurmuzaki II² 421

sus pomeniți cu toți supușii lor vor ține pacea cu Moldova, ne-socotind toate injuriile suferite până aci din partea lui Stefan, pe care se obligă să-l apere contra oricărui dușman. Și Stefan și urmașii săi încă vor trebui în schimb, după putință, să ajute pe Poloni și să socotescă pe prietini lor de prietini, și pe dușmanii Polonilor, de dușmanii săi. Pe nici un dușman al Domnului Moldovean regele Poloniei nu-l va primi în țară și nici îi va permite să zăbovescă în regatul său. Dacă Stefan ar fi alungat de vr'un dușman puternic, căruia să nu-i pótă rezista, și ar voi să se refugieze în Polonia sau Ungaria, atunci porțile acestor țări să fie deschise, pentru el, soția, copiii și toți supușii săi și să se pótă așeza în ori-ce castru sau cetate ar voi. Regele Poloniei va fi obligat în acel cas să ajute din toate puterile sale pe Stefan să-și redobândiască tronul, în care cas, Stefan în deplină siguranță să pótă părăsi țara, care îi dase asil. Se mai obligă regele polon a nu cășuna de aci încolo nici o pagubă sau vătămare „lui Stefan Voevod și fiilor săi, și fiilor fiilor săi și țării Moldovei“. Din partea și Stefan se obligă a nu face nici o pagubă și a nu unelti în contra regatului polon, nici în secret, nici în public, iar dacă ar afla, că vr'un dușman al Polonilor ar ave intenția să le facă vr'o pagubă, atunci Stefan să fie dator a face acésta cunoscut îndată regelui polon. În cazul când regele polon în unire cu fratele său, regele unguesc, ar întreprinde o expediție în contra Turcilor, Stefan Voevod să fie obligat a se uni cu ei, însă numai după-ce aceștia vor fi trecut Dunărea în imperiul turcesc. În cazul acesta Stefan din toate puterile trebuie să-i

sprijinescă în persónă, ér în cas de bólă să fie înlocuit în persónă de fiul său. Pentru apărarea Moldovei de Turci garantéză în acel cas cei doi frați, regele Ungariei și Poloniei. Stefan Voevod însă să fie dator a înștiința pe cei 2 regi de ori-ce incursiune a Turcilor, pe care se obligă a nu-i sprijini nici odată. Neguțătorii Moldoveni vor avé liberă trecere în Polonia, după-ce-și vor fi plătit dările, după vechile legături. Aceiași libertate o au neguțătorii poloni în Moldova. Ori căruî supus Moldovean, nedreptățit de vr'un supus al Poloniei, are să îi se facă dreptate de către căpitanul din Kamenîța, și supusului polon, nedreptățit de un Moldovean, are să-i facă dreptate căpitanul Hotinului. Ori ce neînțelegere între numiții căpitani și supuși, regele Poloniei și Voevodul Moldovei au să-și-o facă cunoscut reciproc și în cas de nevoe consilierii comuni ai ambelor țeri se vor întruni și vor judeca. Pentru astfel de neînțelegeri mici însă, nici odată nu se va strica pacea. Tóte aceste condițiuni se obligă a le păstra atât Albert cât și frații săi Alexandru al Litvaniei și Sigismund cu toți supușii lor.

Supremația polonă asupra Moldovei e desmințită oficios prin acest tractat, ale căruî clause sunt favorabile numai lui Stefan. Nu mai puțin e desmințită și supremația unjurească. Marele Voevod, după o neobosită muncă de o jumătate de veac, a reușit să scape nu numai de supreția polonă, ci și de cea unjurească.

În acieași zi, în care s'a încheiat tractatul între Albert și Stefan, s'a încheiat un tractat și între Ungaria și Polonia, care întărește clausele tractatului din anul trecut (1).

1) Hurmuzaki II² 425

O di în urmă (15 April), oratoriî regelui unguresc, Episcopul de Oradea, Balthasar de Batthian și Nicolae de Bachka, ratifică tractatul dintre Stefan și Albert (1).

Tractatul a fost iscălit și aprobat de Stefan numai în 12 Julie și a fost scris în Hârlău [2].

Astfel Stefan și-a ajuns culmea gloriei sale. Moldova a fost mântuită de supremația ambelor regate. Regii ambelor regate îi sunt amici și prietini, dar nu suzerani. Avem astfel o înfrățire comună între Moldova, Ungaria, Bohemia, Polonia, Litvania, înfrățire făcută mai ales în contra Turcilor.

În luna lui Aprilie 1499 se încheiase pacea și între Polonia și Ivan, țarul Moscovei. Această legătură comună dintre Ungaria, Polonia, Moldova, Litvania și Moscova, a speriat și pe Turci, cari, fiind-că aveau să porțe în acest timp un război și cu Venețienii, au trimis în Februarie anul viitor (1500) soli la Albert pentru pace [3].

În acest an Polonia avu din nou să sufere incursiuni din partea Tătarilor, cari în luna lui Julie au prădat și jefuit crunt Polonia, fără ca Albert să li se fi putut împotrivi. (4) Tot pe atunci Ivan, ducele Moscovei, a năvălit în Litvania și a jefuit totul până la Smolensk. În spre toamna aceluși an din nou au devastat Tătarii ținuturile Rusiei, Litvania, Sandomiria și Mazovia. Nici de astă-dată Polonii nu s'au putut împotrivi (5).

1) Hurmuzaki II² 430

2) Ibid. 440; Tractatul e aprobat și de consilierii Moldoveni.

3) Michowski „Script. rer. Pol.” II 163; Cromer XXX 654.

4) Ibid. cf. relația Florentinului Gucci în Hurmuzaki VIII 30.

5) Michowski l. c.: „defensam nullam opponentibus“.

Dela pacea din 1499, de când a clătinat supremația polonă, atitudinea lui Ștefan față de Polonia a fost absolut corectă. De atunci încôce el se alipi, ca un principe liber și suveran pe lângă ceilalți principii și regi creștini, oferindu-le acestora tot sprijinul în contra Turcilor, deși avea convingerea, că ursita statului său e să cadă sub suzeranitatea lor (1). În contra acestora, după insistința Papei Alexandru VI, se fac în decursul anului 1500 pregătiri mari [2]. Ștefan avea în aceste pregătiri de cruciadă un rol însemnat (3).

Asupra Polonilor Ștefan exercita în acest timp mare influență. Ei aveau în acest timp mare teamă și respect de el.

Cât împunea Ștefan în acest timp Polonilor se vede din cazul pretendentului Ilie, un fiu al lui Petru Aron, care refugiându-se în Polonia, a fost ucis la porunca lui Ștefan, în fața solilor acestuia [1501] (4).

Ilie trăise mai înainte în Ungaria, dar în 23 Noiembrie 1500 Vladislav scria fratelui său: „Aș dori să depărtez din țările mele pe Moldoveanul pribeag, ca Voevodul (Ștefan) să ne fie [5] credincios și să nu ne pricinuiască

1) Caro V 909

2) Vezi bulele Papei Alexandru VI în Hurmuzaki II² 456-481, între care și o bulă, prin care promitea iertarea păcatelor Moldovenilor, care vor lua parte la expediție.

3) Vezi relația Fiorentinului Gucci (Hurmuzaki VIII 30): „Il Valachò (Ștefan) asi non dorme e a confini con tutto el suo potere e anchora ch habbi confederatione o iuramento con Poloni se ne teme per l'hamista ha col Moschovita. Stimo se vedra de fare qualche fatto relevato non si pensera ponto perche come sapete savio“

4) Michowski I. c.

5) Caro I. c.

pagube". Albert, cu totă această înștiințare, îl primî pe Ilie, dar când Stefan ceru predarea lui, regele Poloniei îl ucise fără zăbavă în fața solilor Moldoveni [1]. De cîtă considerație se bucura Stefan la Poloni, și ce teama aveau ei de el, se vede din acest cas (2).

Și în cërta lui Alexandru cu socru-sëu la început Stefana a avut o atitudine loială și amicabile. De bună samă însă comunitatea religiósă l'a legat mai apoi cu Ivan, căci legăturile familiare fuseseră nimicite prin mórtea ficei sale și umilirea fiului ei, a nepotului lui Stefan (3).

Pe bërânul luptător, bolnav de picióre, îl preocupau însă alte interese. Țara, cedată Poloniei în 1433 de Stefan II, deși fusese pe nedrept deslipită de Moldova, intru cît Polonii nu plătiseră suma pentru care fuse amanetată, — frumoșa și roditórea Pocuția, unghiul format de Nistru și Carpați ajungënd în nord pînă în Haliciu (4), voia bërânul luptător sã-o alipescã érãși la Moldova.

Pocuția fusese amanetată lui Alexandru cel Bun pentru suma de 1000 de mărçi, un rest, ce nu-l plătise Polonia din împrumutul de 3000 de ruble, pe care îl făcuse Petru Mușat lui Vladislav în 1388. Acea sumă ne fiind plătită, Pocuția a rëmas a Moldovei pînă în anul 1433, când Vladislav se folosi de luptele pentru tron dintre cei 2

1) Michowski l. c.

2) Caro l. c.

3) Ibid.

4) Hurmuzaki II 2 518: „asilva Haliciensî inferius inter fluvium Nyestr et inter montes“.

copii ai lui Alexandru cel Bun, pentru a smulge Pocuția de la Moldova (1).

Acum marele Stefan ridică pretențiunile asupra ei, declarând Polonilor, că posedă acte, cari dovedesc, că acea țară aparține Moldovei (2).

Încă în scrisoarea din 1500 Nov. 13, de care am vorbit mai sus, e vorba de chestia Pocuției. În această scrisoare regele unguresc scrie fratelui său, regele Poloniei, următoarele: „Am trimis solii la Voivodul Moldovei; doresc ca în chestia ținutului pentru care sunteți în certă, și asupra căruia tu ai pretenții, să trimeți și tu omenii tăi, ca să hotărască al cui e acel ținut cu adevărat; în tot cazul nimeni nu se poate statornici provisoriu în acel ținut, până când certa nu va fi aplanată“ [3].

Deja din 1500 isvorește așa dar certa pentru bogata și roditorea Pocuția, asupra căreia și Polonia și Stefan are pretențiuni.

Solia, trimisă ca să ceară predarea pretendentului Ilie, a fost însărcinată să aducă în discuție și pretențiunile Domnului Moldovean asupra întregului unghiū dintre Carpați și Nistru și ajungând în nord până în Haliciū (4).

Prima încercare a aplanării certii a fost fără rezultat, pentru-că Polonia n'a trimis comisarii [5].

1) Veđi mai sus p. 28, 32, 38, 53 și 135.

2) Hurmuzaki II₂ 499.

3) ap. Caro V 940.

4) Hurmuzaki II₂ 488; Caro I. c.

5] Ibid.

Scurtă vreme după acésta (1501 Junie 17), închidea ochii Albert, desilusionat pentru neisbinda visurilor sale. La alegerea urmaşului său Alexandru, ducele Litvaniei, Stefan a exercitat o deosebită influență, cea-ce a accentuat însăși dieta polonă [1]. Alexandru s'a încoronat către sfârșitul anului, în Decemvre 20.

Deși Stefan a influențat dieta pentru alegerea lui Alexandru, totuși Stefan a venit cu el, curînd după acésta, în conflict, din cauză că solul polon Lanczkorunski, care tocmai venea din Constantinopole și aducea pacea, pare a fi iritat prin lipsă de tact pe Stefan [2]. Acesta îndată după încoronarea lui Alexandru, a trimis soli în Polonia, cari aveaŭ să-l scuze regelui, că n'a putut lua parte la încoronare, fiind-că a primit prea târziu înștiințarea și să mai cêră dela Rege liberul drum prin Polonia pentru solul moldovean, care avea să mêrgă la Moscva, permițînd în schimb și el acésta solilor poloni, cari aveaŭ să mêrgă în Turcia, cu condiție ca să se pòrte mai cuviincios decît Lanczkorunski (3). În fine solii moldoveni făcură mențiune și de chestia granițelor și cerca în teritoriul asupra căruia e discuție „să nu se așeze ómeni“ pînă la definitiva regulare a chestiunei, care se va face prin o comună consfătuire, ce se va fixa pe 29 Junie sau 15 August (4).

1) Ibid.

2) Ibid.

3) „quod aliis verbis uterentur quam dominus Lanczkorunsky“ (Hurmuzaki II 2 488).

4) Ibid.

Răspunsul îi s'au adus Voevodului prin starostele Niculae Camieniaki și alți doi mari dignitari. Aceștia se plâng lui Ștefan pentru grabnica schimbare a lui, îndată după încoronarea regelui, în contra căruia s'a declarat dușman, trimițând ómeni de al sei, ca să pustiască regatul. Arată apoi întristarea regelui, pentru-că trupele lui Ștefan,—îndată după încoronarea regelui polon—au năvălit în regat și l'au prădat în lung și lat răpind vite, bogății și ómeni [1]. La înștiințarea făcută de solii moldoveni regelui Poloniei, că Turcii se unesc cu Tătarii în contra creștinilor și că deja Sultanul a trimis pe un pașă, ca să atace Ungaria, Oratorii poloni răspund lui Ștefan, că precum păgânii se unesc în dauna creștinătății, astfel ar trebui și creștinii să se unescă și să trăiască în pace. Ca să existe însă pace și unire între Moldova și Polonia—răspund solii Poloniei—Ștefan trebuie să înapoeze toate prădile luate mai înainte din Polonia (2). Numai atunci va pute obține Ștefan și libertatea cerută pentru solii moldoveni, cari aveau să meargă prin Polonia la Moscova. Ștefan a călcat tractatul de pace,—răspund solii poloni—și în ce privește vămile, căuzând multe necazuri comerci-

1) Ibid. „ea, que mox post electionem (huius) in dampnum Regni et contemptum M-tis sue parte facta sunt, qui (Ștefan) submissis gentibus tuis in Regnum longe lateque preclatus, non solum pecora et pecudes et cetera bona subditorum M-tis ipsius sed ipsos etiam subditos in terram tuam abegisti“.

2) „Qua propter si cupis R. M-tis de tua erga se benivolentia certam fore et omem dubietatem ex animo tollere, opus est, ut quod de terris M-tis sue per tuos homines receptum est in primis restituas et reintegres cum effectu“ [Hurmuzaki II² 490].

anților poloni, cărora nu le mai permite, ca mai înainte, să trecă prin Moldova, deși după tractatul din 1499 au liberă trecerea prin Moldova.

Referitor la delimitarea granițelor solii poloni răspund, că sunt gata să discute chestiunea și că au primit ca termen pentru acesta sf. Maria. În trecut amintesc că „adeveratele și vechile hotare au fost și sunt pe la Koloczin“ (1). Cât despre cei 2 dușmani ai lui Ștefan, Ivașcu și Ivan, ceruți de Ștefan, solii răspund că sunt oameni liberi și Regele nu-i poate opri de a merge ori unde vor.

Referitor la chestia graniței s'a hotărât ca să se convoce pe sf. Mihail o ședință, la care să ia parte și reprezentării regelui unguresc [2].

La ziua fixată se prezentară Ungurii și Moldovenii, Polonii însă nu. Acesta supără pe Ștefan, care numai cu greu se mai lăsa convins de Unguri să primescă un nou termen. La 2 Novembre trebuia să aibă loc conferința fixată mai în urmă. Regele Ungariei scrisese lui Alexandru să aibă grijă să nu supere pe Ștefan, care e gata să se arunce în brațele Turcilor (3). Și la al 2-lea termen se prezentară numai Ungurii și Moldovenii, Polonii însă n'au trimis pe nimeni, cu toate că un polon, Firley, se afla acolo, dar pentru alte afaceri și se abătuse numai în drumul său către Constantinopole pentru a prelungi pacea cu Turcii (4).

1) Hurmuzaki II², 490 . . . cf. mai sus p. 53

2) Caro „Gesch. Pol.“ I. c.

3) Ibid.

4) Hurmuzaki II² 496; Caro I. c.

Atunci Ștefan, mănios pe Poloni, năvăli în Polonia și începù asediul mai multor castre ca Haliciu, Buczacz, Cyrvone, Jazlowyecz și Kamenita. O mare parte din ținuturile aceste se supun de bunăvoie lui Ștefan, fapt, care îngrijește mult pe Poloni (1). Regele era în acel timp ocupat în Lituania cu războiul, ce-l purta cu socrul său, Ivan al Moscvei, ér ca guvernator al regatului a lăsat pe fratele său Cardinalul Frideric.

În acelaș timp Ștefan trimese un sol la Alexandru, căruia îi înfățișà din nou chestia Pocuției și mersul de până aci al lucrurilor și îi cerù categoric cu mari amenințări cedarea țerii, „care de mult îi aparține“ lui (2).

Asemenea trimese un sol la starostele Leopolei, ca să intervie pe lângă Rege să-i cedeze acea țară, pe care a ocupat-o deja și care e „patrimoniul“ său, și „pe care a primit-o cu consimțămîntul regelui unguresc și însărcinat de acesta“. Dacă regele îi va ceda acel teritoriu, atunci va ave pace de Tătari și Turci, căci însuși le va da ajutor în contra lor. Ear dacă regele „nu va da pace teritoriului și patrimoniului său“, atunci Ștefan declară, că îl va apăra până la mörte (3), căci acea țară e a lui și nu permite nimeni să facă jafuri în ea.

Starostele raspunde că regele său va ținé tractatu, și va face dreptate. Chestiunea se va supuné regelui și con-

1) Hurmuzaki II² 498

2) Caro „Gesch. Pol.“ I. c.

3) Hurmuzaki II² 503. „confido ut terre mee et patrimonio mee dabit pacem R. Mtas quia illum ad gutnr meum defendero volo“.

siliului său, și acesta va hotări [1]. Starostele scrise apoi Cardinalului Frideric, guvernatorul regatului, că Stefan se p^ortă în acel teritoriu, pe care l'a ocupat, ca stăpân și îl administrează ca atare, că deja și-a recrutat din acel ținut [Pocuția] 3000 de locuitori, pe cari i-a înarmat cu scuturi, lănci și alte arme. Tot asemenea Starostele scrise și regelui Alexandru, că Stefan se p^ortă ca un stăpân, în țara, asupra căreia e discuție, și în Haliciu pune funcționari ca și în Kolomea. Mai scrise regelui, că toți Ruthenii fug la Stefan și-l recunosc pe el de stăpân, că regele ar trebui să se îngrijască să trimită trupe în Ruthenia și să ia t^otc măsurile de apărare, mai ales că e teamă ca Stefan să nu trimită din nou pe Turci și Tătari asupra regatului (2).

La cererea starostelui regele a trimis în Ruthenia 2000 de soldați, őr fratelui său, Cardinalului Frideric, i-a dat ordin să discute chestia Pocuției în o nouă conferință cu Stefan (3).

Cardinalul însă a neglijat să m^ergă la conferință. Din ce cauză a comis Cardinalul ac^eastă nouă imprudență, din cauză de b^olă, cum spune el starostelui de „Lypowycz“ să-l scuze câtră Stefan, sau t^ema să nu-și întrerupă plăcerile din Cracovia, nu știm. Destul că Stefan la înștiințarea solului polon, că Cardinalul din cauză de b^olă n'a putut să vină, s'a umplut de mânie și a őris câtră sol: „Dacă Cardinalul e bolnav, erau alții în regat, cari să-l înlocuiască;

1) Hurmuzaki II² 504. cf. Caro I. c.

2) Ibid.

3) Caro V 942

din țara ungerescă solii au venit după cuvînt, numai Polonii cred că au de a face cu un copil" (1). După mai multe discuțiuni, Ștefan se pronunță și asupra Pocuției, dîcînd solului următoarele: „Țara acésta, în care mă aflu eu acum este țara mea și aparține Moldovei din cele mai vechi timpuri, și am asupra ei sigure și adevărate drepturi și am venit în ea, căci e țara mea..... Dacă Polonii voesc să fie cu mine drepti și buni vecini, cum trebuie să fie, să-mi dea pace în acésta țară, căci ea e a mea. În acest cas vom ajuta pe rege în contra Tătarilor și în contra altor păgâni". (2)

Solii Ungurilor, cari erau de față propuseră un nou termen pentru conferință și starostele de „Lypowycz“ oferî capul său ca chizeșie pentru ținerea viitorului termen de către Poloni. Voivodul Moldovean însă strigă: „Ce-mi trebuie mie capul tîu, cîndam convingerea că mi s'a refuzat dreptatea. Căpitanul Cracoviei m'a mai jurat odată în numele regelui și al consilierilor regatului, și cu tôte acestea nu s'a ținut de cuvînt. Din acésta cauză nimic nu mai voi să cred.

1] Hurmuzaki II¹ 499

2] Hurmuzaki II² 500: „Istam terram (Pocuția) in quam ego veni.. est mea terra ex antiquis temporibus ad terram Moldavie spectans, super quam habeo certam et debitam iusticiam ex antiquo; ob hoc in eandem veni, ut ad propriam suam terram. Et si Poloni erga me velint facere vel incipere, extunc illi suo iuramento et mihi ipso violenciam facerent prout ipsi sunt asueti, ut michi ante violenciam facerent et minus iuste. Sed si mecum volunt esse, ut decet, super veros et iustos vicinos, extunc mihi dent pacem in hac mea terra“

Acum îmi voiŭ apëra țara cu prețul capului meu și dacă cine-va vrea să trimită la mine soli, mă vor găsi aici“ [1].

Cardinalul făcù cunoscut acest răspuns regelui, prin decanul Cracoviei „Krzyczky“, arătându-i tot odată svonul că Stefan aspiră să pună mâna pe Haliciu, Buczacz, Czervona, Iaszlowyecz și Kamenîța. «Ne temem de atacul Moldovenilor, cel mai puternic dușman»,—spune el într'o audiența regelui și e absolut necesar ca Majestatea Vóstră considerând pericolul cel mare, ce ne amenință, să fiți prin apropiere pentru a avé sub ochi teritoriul Podoliei, mai ales că locuitorii acestui ținut din necesitate ne părăsesc și trec la Moldoveni și că e astfel absolut de lipsă ca Majestatea-Ta să-te întorci în regat“ (2).

Alexandru era însă ocupat în acest timp cu rësboiul contra Moscovei și nu putea corespunde cererilor Cardinalului [3].

În relele relații dintre Poloni și Stefan, Cardinalul purtă multă vină, pentru-că neglijase ocazia de a câștiga timp prin negoțiațiuni mai chibzuite. (4).

Din acéstă cauză a fost și cértă între frați, pentru-că

1] „Sed nunc iam volo meum proprium tenere usque ad meum gutur alias dogardla et cui legatio fit necessaria, extunc me inveniet in hac terra“ (Hurmuzaki II² 500]

2] Hurmuzaki II² 498. „Visum est maxime necessarium ymmo si retinere vult V. Mtas terras Podolie, que necessitate coacti incipiunt laborare et deficere ad Walachum, sine omni mora ut V. Mtas aduolet huc in Regnum“.

3) Caro V 943

4) Ibid.

Cardinalul scrie, că acei „silitori ómeni, cari l'au învínovářit de negligent, pot să-ı ia locul (1)

Din cauza negligenții cardinalului, care nu s'a dus la conferință, Polonia a perdut mult, căci Stefan a început a administra țara ocupată ca pe o țară a sa (2).

Turburarea în Polonia fù cu atât mai mare, cu cât se află, că Stefan „causa tuturor relelor“, e ațștat de Unguri [3], al căror rege era supărat pe fratele său pentru că-ı făcuse concurență la luarea tronului după mórtea lui Albert (4).

Regina Elisabeta, mama regelui Ungariei și a regelui Poloniei, scrise fiului ei Vladislav, că senatul Poloniei a trimes în numele regelui o solie. „Voivodul vrea“, scrie regina „sub pretextul certeı de graniță să se facă stăpân pe ea (Pocuția] și noi știm, că la o așa cutezanță a ajuns numai prin întăritarea Ungurilor“ (5).

Asemenea Cardinalul scrise fratelui său, regelui unguresc, să intervină pentru a mijloci o pace între Stefan și Poloni; că pentru această pace Poloniı trebuie să se adreseze tot la Ungaria ca și în 1498, singură, care póte influența asupra lui Stefan. Cardinalul arată apoi cum Stefan a făcut o mulțime de incursiuni în Polonia și a îndemnat apoi pe Tătari să facă tot așa și cum a luat din Polonia o mulțime de ómeni, pe cari

1) Caro V 943

2) Ibid

3) „Hurmuzaki II² 506; „Item de Ungaris quorum forsan suggestionem Walachus agreditur regnum“.

4) Caro I. c.

5) Ib id.

i-a colonisat în Moldova. Din această cauză rógă pe fratele său regele Ungariei să intervină și să facă pace [1]

Vladislav răspunde mamei sale și Cardinalului, că el a fost surprins, când a auzit, că Stefan a năvălit „cu tunuri și multă oște“ în Podolia, și că va porunci vasalului său—acesta o accentuează Vladislav în toate scrisorile, —(2) să amâne pretențiunile asupra Podoliei și să se retragă; la cas de refus promite a-l sili cu forță militară.

„Fiți siguri“ dice Vladislav, în o scrisore, „că solii mei nici-odată n’au întăritat pe Voevod“. (3)

Când Cardinalul a împărtășit solilor poloni succesul avut în Ungaria, s’a și putut în acelaș timp înforma că Voivodul de fapt și-a retras puțin trupele, fără de a renunța însă la acel teritoriu, pe care continuă a-l privi ca al său (4).

Chestia avea să se discute definitiv în toamna anului 1503, la noua adunare fixată pe 2 Novembre, ce avea să se țină la graniță în Kolaczin și la care aveau să ia parte 200 de Moldoveni și tot atâția Poloni (5).

Noua adunare s’a fixat prin intermediul regelui unguresc [6].

1) Hurmuzaki II² 501, 502.

2] Vasal de sigur numai într-o-cât Stefan stăpânise în Ardeal cele 2 cetăți Ciceiu și Cetatea de Baltă, confirmată de Vladislav și în a. 1503 [v. Hurm. II₂ 517]. Numai pentru acestea era Stefan vasal, după obiceiul timpului.

3] Caro I. c.

4] Caro V. 144

5] Hurmuzaki II₂ 558

6] Ibid.

Acum, când s'a părut, că s'a ajuns la o înțelegere, Vladislav din nou a făcut atent pe fratele său, că după ce a isbutit cu mult necaz să obțină dela Stefan o neutralitate asupra aceluï ținut, să nu mai trăgăneze trimiterea solilor ca până acum, ci să-i trimită negreșit (1).

Conferința însă nici de astă dată nu se ținù [2]. Cardinalul a murit în 14 Mart 1503 [3].

Tótă corespondența de aci încolo se mărginea numai la întrebarea dacă trebuia să pornescă în contra lui Stefan cu o recrutare generală de soldați sau numai cu mercenari. Regele, care era în Litvania, în luptă cu principele Moscvei, fù pentru cea d'intăiù, dar găsi forțe puțină aprobare (4).

În fine în tòmna anului 1503, regele Alexandru s'a întors din Litvania și la insistența lui s'a convocat dieta pe 26 Octombrie în Lublin, unde s'a hotărît, ca Polonia să nu recunoscă pretențiunile lui Stefan asupra Pocuției și să ia tóte măsurile pentru a-l alunga din Pocuția (5). Pentru acésta, dieta puse dări grele pe supuși și se hotărî, ca deocamdată să se trimită numai 2000 de soldați, ér în cas de nevoie să aibă loc o recrutare generală. Din venitul dărilor trebuia să se trimită pe vară o armată mercenară în Podolia, ca să alunge pe Stefan din Pocuția [6].

1] Caro I. c.

2] Ibid.

3] Miehowski „Script. rer. Pol.“ II 275

4] Caro V 944.

5] Miehowski „Script. rer. Pol.“ II 275; Cromer XXX 660
Caro I. c.

6] Ibid.

Starea lucrurilor a arătat însă, că Moldovenii îndată după intervenția unghurască și-au retras trupele. [1] Astfel oștea mercenară polonă n'a avut ocașie să săvârșiască mari fapte, căci Moldovenii erau ocupați cu necazurile lor interne, cu bóla iubitului lor Voevod, care și muri în vara anului 1504, în ziua de 2 Iulie (3).

Marele luptător putea închide liniștit ochii, că a isbutit după îndelungate răsbóie să-și emancipeze țara de sub supremația Polnilor, „cari i-au prețuit faptele lui de erou, dar n'aú vărsat lacrimi pentru mórtea lui“ [4].

1) Caro l. c.

2) Ibid.

3) „Letopisețul dela Bistrița“ în „Cronici inedite“ 62

4) Cit. din Caro „Gesch. Polens“. V 946



Bibliografie.

I. Documente:

- 1]. **Hurmuzaki**: „Documente privitoare la istoria Românilor“ t. I¹ I², II¹ II², VIII..
- 2). **Iorga** „Acte și fragmente“ v. III¹.
- 3). **Hasdeu** „Arhiva istorică a României“ t. I și II. București 1865.
- 4). „**Monumenta Hungariae historica** Acta externa“ V și VI.
- 5). **Fraknoi Vilmós** „Mátyás Király levelei“ t. I și II Budapest 1893.
- 6). **Cyolek** „Liber cancellariae“ herausgegeben von Dr. I. Caro in „Archiv für Österreichische Geschichte“ Bd XLV II-te Hälfte și LII Wien 1871.
- 7). **Uljanicki** „Materiale pentru istoria Rusiei, Poloniei, Moldovei, Țării-Românești și Turciei, în secolele XIV-XVI [rusește] Moscova 1887 în. 8^o.
- 8). **Teleki** „Hunyadiak kora“ XI, XII.
- 9). **Th. Codrescu** „Uricariul“ III și XI.
- 10]. **Tocilescu** „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“ t. II, V, VII.
- 11]. **I. Bogdan** „Documente istorice slavo-române“

în „Analele Academiei Române“ seria II t. XI.

12]. **Wickenhauser**: „Molda oder Beiträge zur Geschichte der Moldaü ū. Bukovina“.

13] **Colecția Academiei Române** pach. 5 No. 74, pach. 95 No. 5; pach. 47 No. 150 etc.

II CRONICI

[a] **Indigene**

14). **I. Bogdan** „Vechile cronici Moldovenești până la Urechiă“ București 1891.

15). **I. Bogdan** „Cronici inedite atingătoare de istoria Rămănilor“ Buc. 1895.

16). **Michail Cogălniceanu** „Cronicele Romăniei sėu Letopisețele Moldaviei și Valahiei“. I. București 1872

b) **streine**

17). **Dlugosz** „Historia Polonica“ I, II Lipsiae 1711

18). **Miehowski** „Cronica Polonorum“ în «Scriptores Rerum Polonicarum» t. II. Cracovia 1874.

19]. **Wapowski** în „Scriptores rerum Polonicarum“ t. II. Crac. 1874.

20]. **Cromer** „De origine et rebus gestis Polonorum“.

21). **Bonfinii** „Historia Pannonica sive Hungarorum rerum Decades IV 1690“.

22). **Ludovici Tuberonis** Dalmatiae Abbatis

commentariorum de rebus, quae temporibus eius in illa Europae parte, gestae sunt“, Francfort 1603.

23). **Ioachimus Cureus** „Gentis Silesiae Annales“ Wittemberg 1581.

24). **Liborius Nacker's** Tagebuch in „Scriptores Rerum Prussicarum“ Fünfter Band 1874.

25). **Istvánfi** „Regni Hungarici Historia“ Col. Agripinae 1682.

26). **Rogerus** „Miserabile Carmen“ in **Florianus** „Historiae Hungaricae Fontes domestici“ vol. IV. Budapest 1885.

27). „**Chronicon Dubnitzense**“ in **Florianus** III.

28). **Turóc** in **Schwandtner** „Scriptores Rerum Hungaricarum“ t. I Vindobonae 1766.

29). **Callimahus** „De rebus Vladislai“ in **Schwandtner** t. II.

30). **Iohan v. Posilge** in „Scriptores Rerum Prussicarum“ III.

31]. **Laurent Blumenau** in „Scriptores Rerum Prussicarum“ v. IV.

32]. **Balthasar de Piscia** in „Columna lui Traian“, a 1876.

33]. **Relația dela Turda** in „Columna lui Traian“ a. 1876.

III Publicațiuni posterioare.

a) In limba română:

- 34). **Bogdan** (I). «Două disertații despre începuturile Moldovei și Țării Românești» în „Convorbiri literare“ a. XXIV.
- 35]. **Bogdan** (I). „Luptele Românilor cu Turcii“ București 1898.
- 36]. **Giurescu** (C). „Câte-va cuvinte asupra vechii cronologii românești“ în „Conv. Lit.“. No. 8 și 9 (1900).
- 37). **Hasdeu** (B. P.) „Istoria critică“ ed. II.
- 38). **Iorga** (N). Studii istorice asupra Chilie și Cetății-Albe“ București 1899.
- 39]. **Melchisedek** (episcopul) «O vizită la câte-va mănăstiri și biserici antice din Bucovina» în „Analele Academiei Române» seria II t. VII secția II 1885.
- 40). **Onciul** [D]. „Dragoș și Bogdan“ în „Conv. Lit.“ a. XVIII.
- 41]. **Onciul** (D). „Juga-Vodă“ în „Conv. Lit.“ a. XVIII p. I.
- 42). **Onciul** [D]. „Originile Principatelor Rômâne“ Buc. 1899.
- 43]. **Tocilescu** (Gr). „I. Bogdan și Cronici inedite“
- 44). **Xenopol** „Istoria Românilor t. II ediția mare.

b). **în limba germană :**

45). **D. Onciul** „Zur Geschichte der Rumänen in Marmarosch“ in „Romänische Revue“ VI Jahrgang 1. ü 2-te Heft. Wien 1890.

46). **D. Onciul** „Bukovina“ in „Österreichisch-Ungarische Monarchie in Worth ü Bild“ Wien 1898.

47]. **Caro** „Geschichte Polens“ t. I-V ed. Gotha.

48]. **Niemczewsky** „Untersuchung des Polnischen Oberhoheits rechtes über die Moldaü“ Leipzig 1872.

49]. **Huber Alf.** „Geschichte Österreichs“ I, II Gotha ed. Perthes 1885.

50) **Huber Alf.** „Die Gefangennehmung der Königinnen Elisabeth ü. Maria von Ungarn ü. die Kämpfe König Sigismunds“ Wien 1885.

51). **Engel** „Geschichte der Moldaü ünd Walachei“ II Theil, Halle 1804.

52). **Fessler** „Die Geschichten der Ungern ünd ihrer Landsassen“ Leipzig 1815.

53). **Zinkeisen** „Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa» v. Hamburg 1849—59.

c). **în limba franceză :**

54) **Picot Émile** „Cronique de Moldavie»

55) **Picot E. et. Bengesco G.** „Alexandre le Bon Prince de Moldavie“ Viene 1882.

46). **Caramsin** „Histoire de l' Empire de Russie“ Paris 1820.

57). **Lavisse et Rambaud** „Histoire generale“ III 1894.

Tabela Numelor

A

Ahmed (Seid, Han al Tătarilor). 81, 89

Albert (Ion, Rege al Poloniei) 130, 137-170.

Alexandru (Cel Bun, Domn al Moldovei), 33-49.

Alexandru II [Alexandrel, Domn al Moldovei] 63, 67-79.

Alexandru (fiul lui Stefan cel Mare) 100, 136.

Alexandru (Rege al Poloniei) 137, 155-180.

Anastasia, (fica lui Lațcu, Domnul Moldovei și soția lui Roman I Mușat, Domnul Moldovei), 20.

Andrei II (Rege al Ungariei) 6, 7, 8, 10.

Ardeal și Ardeleni 5, 6, 87, 88, 90-93.

B

Bachka (Nicolae, sol ungar) 166.

Baia 93.

Baiazid II (Sultan) 118, 119.

Bârsei [Țara] 6, 7.

Bealk, (fiul lui Sas, Voivodul Moldovei) 13.

Bârlad 39, 56, 60.

Bathori (Stefan, Voivod al Ardealului) 114.

Battian (Baltasar, episcop de Oradea, sol ungar) 166.

Bela IV (Rege al Ungariei) 7.

Berendei (pretendent), 83, 92, 93.

Birtoc veți Drágfi.

Blumenaū (Laurent, cronicar) 37.

Bogdan I (Domn al Moldovei). 11, 14, 15, 16,

Bogdan (fratele lui Alexandru cel Bun, tatăl lui Bogdan

II) 34, 35, 71 nota 1.

Bogdan II (Domn al Moldo-

- vei, tatăl lui Stefan cel Mare) 71—78
- Bohemia, 98, 99, 150, 166. 23.
- Boldur (Vornic) 154
- Bolochova 53.
- Bolochoveni, 5.
- Bonfiniu, (Cronicar) 92-3.
- Braclav, 54, 141, 155.
- Braïla 99.
- Braşov, 30 n.
- Brodnicî, 7.
- Bucovina, 39, 152.
- Bug, 5.
- Buczacz, 82, 173, 176.
- Buczacz (de Muszilo, căpitan al Snyatinului) 82.
- C**
- Caffa, 105.
- Callimahus (cronicar) 138.
- Cambini [Andreï, scriitor] 118.
- Camieneki, (sol polon) 171.
- Camenița vechi Kamenița.
- Câmpul Pânii 117.
- Carol IV (Impărat) 19, 21.
- Carol (de Neapole), 23, 24
- Carol VI [Regele Franței]
- Carpați 5, 6, 8, 39.
- Casimir [cel Mare, Rege al Poloniei] 14, 15, 18.
- Casimir [Rege al Poloniei] 57, 66—136.
- Cătlăbuga 26.
- Cernăuți, 148, 152, 156.
- Cetatea Albă, 39, 42, 43, 61, 73, 77, 79, 114, 115, 118, 104, 105, 111, 142-4.
- Cetatea de Baltă 136-7
- Chiev 5
- Chilia 39, 46, 47, 56, 67, 90, 104, 111, 114, 115, 117, 118, 142-4.
- Chalcocondylas (cronicar) 90
- Chmelov 32, 49 n. 3, 52, 55, 61.
- Chodecz [Niculae, Căpitan de Lemberg] 133.
- Choniates (Nicetas, cronicar), 5.

- Chorazicz (Martin, sol polon) 110.
- Ciceu 136, 137.
- Cobilenski (Ianuss, comandant polon) 45.
- Colomea ^{veđi} Kolomea.
- Coman [spătar] 44.
- Constantinopole 78, 80, 137
- Coriatovicî (George (Juga), Domn al Moldovei), 20, 34, 35.
- Coriatovicî [Teodor, prinț al Podoliei] 26, 32
- Coropez 82
- Corvin [Ion, de Hunyadi], 63-77.
- Corvin (Matei, Rege al Ungariei), 88-136.
- Cosmin 152, 153
- Costea (Mușat, Domn al Moldovei) 20.
- Costea (boer moldovean) 36
- Coțmanî, 148.
- Covurlui, 56.
- Crăciuna 118
- Cracovia, 22, 33, 96, 115,
- Crasna, 75
- Croația 23
- Cromer (cronicar) 93
- Csupor (Ciubăr), [general ungur] 67
- Cuhnia 13
- Cumania și Cumani 6, 8.
- Cureu [Cronicar] 156
- Cyolek (cancelar al Poloniei) 41.
- Cyprian (Mitropolit de Chiev) 27.
- Cyrvone 173, 176.

D

- Dalmația 23.
- Dan II (Domn al Munteniei) 41, 44, 45.
- Daniil (Prinț de Volhynia) 6.
- Dărămănești 55.
- Dario [Ion, secretar venețian la Constantinopole] 130.
- Dlugosz [Ion, cronicar] 14, 33, 40, 53, 58, 59, 73-120.
- Doljești 84.

Dominic (protontar apostolic) 109.

Dragfi (Berthold, (Birtoc), Voivod al Ardealului) 149, 150.

Drăgoiŭ (sol moldovean) 29.

E

Elbing 130.

Elisabeta (soŭia lui Ludovic de Anjou, Regină a Ungariei)

23.

Elisabeta (Regină a Ungariei)

61.

Elisabeta (regină a Poloniei)

135, 136, 140, 177.

F

Fethko [de Ostrog, general polon] 50, 51.

Florian (episcop de Cracovia) 18.

Friburg 143, 152.

Frideric III, (Impărat) 88, 116.

Frideric [Cardinal, fratele

lui Alexandru, regelui polon] 145, 173-179.

Fyrlei (de Dambrowicza, sol polon) 131, 172.

G

Gara [Nicolae, palatin al Ungariei] 22, 24,

Ghiula 13.

Golumbac 45.

H

Halicŭ 5, 25, 28, 39, 49, 53, 59, 66, 113, 104, 133,

157, 167, 173, 174.

Hărlău 34, 166.

Hedviga (Regină a Poloniei) 21 24.

Horvath (Paul, episcop de Agram) 23, 24

Horvath (Ion, Ban de Machov) 23

Hotin 59, 61, 69, 72, 79, 81, 86, 166

Hruet [pretendent] 125

Hryczko [de Pomorzany, căpitan al Podoliei] 85.

I

- Iași 39.
 Iazłowyecz 172, 173, 176.
 Ilie (domn al Moldovei) 33
 49-62
 Ilie [pretendent] 167, 168.
 Ion (de „Czyszov“), căpitan
 al Cracoviei 62
 Isac (Vistier) 147, 148.
 Isvorul Apei 100
 Ivașcu [pretendent, fiul lui
 Petru Mușat] 32-35.
 Ivașcu [l oer moldovean]
 172
 Ivan III [Țar] 141
 Ivan (boer moldovean) 172

J

Jijia 33

K

- Kalca 7.
 Kamenita 36, 49, 69, 81,
 97, 114, 133, 165, 173, 176
 Kazon 88
 Kolocin 53, 63, 172

- Kolomea 28, 32, 38, 55,
 68, 82, 117, 121-124, 174.
 Krzyczky (decan al Craco-
 viei) 176
 Kükülö (Ion, Cronicar) 10
 11, 14, 19.

L

- Ladislău V (Rege al Unga-
 rieii) 77.
 Laiot, (Basarab, Domn al
 Munteniei) 100, 111, 115.
 Lanczkorunski [sol polon]
 170.
 Laslău (Ladislau, Rege al
 Ungariei), 10.
 Lațcu (Domn al Moldovei
 17-29.
 Latzk [(Lachk) Andrea, Voi-
 vod al Ardealului] 10.
 Lazăr [despot sîrb] 25.
 Lemberg (Leopole) 21, 36,
 57-60, 67, 90, 146, 148.
 Lentșești 154.
 Leopold III (duce de Aus-
 tria). 21.

Leutschaŭ 138, 139.
 Litvania, Litvani 29, 32, 61.
 Lipovet, 74.
 Lublin 105, 179.
 Lublaŭ 39, 40, 45, 107.
 Luca (din Berzești, sol polon) 80.
 Luck 46, 47, 49.
 Ludovic I (de Anjou, Rege Ungariei) 10-22.
 Ludovic (de Orleans) 23.

M

Malcoci (general turc) 126, 157.
 Maramureș 11.
 Marea Neagră 118.
 Maria, Marinka [soția lui Ilie Domn al Moldovei] 54, nota 5, 61, 68, 71, 75, 81.
 Marina (soția lui Alexandru cel Bun, mama lui Petru Alexandrovici II) 62.
 Maria (Regina Ungariei) 20, 23, 24.
 Mazovia 166.

Maximilian (Impărat) 136.
 Miehowski (cronicar) 92, 93.
 Mihalcea 147.
 Mihail (Domn a Țării Românești) 41.
 Mihail (de Buczacz), Căpitanu Rusiei 52, 53, 134.
 Mihail (duce) 69.
 Mihail (Mihu, logofătul) 80, 87.
 Mircea (Domn al Munteniei) 29, 30, 34, 37-8, 41.
 Mohaci 8.
 Mohamed II [Sultan] 102, 104, 112-117
 Moldavița 79.
 Moscova 134.
 Movile 79.
 Mucha (mercenar al lui Stefan cel Mare) 113.

N

Nacker (Liborius, Cronicar) 132-136, 142

Nanogius (de Thacin, nobil
polon) 15

Neacșa [soția lui Alexan-
dru cel Bun, mama lui Ilie,
Domn al Moldovei] 50

Neydegk (George, cancelar
austriac) 151, 152

Niamț 72, 77,

Niș 25

Nistru 16, 53, 111, 112
147

O

Odrowass (Căpitanul Rusiei) 130.
85

„Odrowansch“ (de Sprowa,
Petru, palatin de Lemberg] 62

Ofalu 38

Olesnicki (Zbigneus, epis-
cop de Cracovia) 15, 48.

Olieski (Ion de Sieno, co-
mandant polon) 71, 72

Olteni 56

Orbic 84

P

Parczow 76, 155

Pecinegi 5

Petru [Voivod feudal, teri-
torial] 14, 17

Petru Mușat [Domn al Mol-
dovei] 20, 24, 26-29, 38

Petru II Alexandrovici (Domn
al Moldovei) 62, 63, 65-77

Petru III Aron [Domn al
Moldovei] 77-93, 98

Petru [bacalaureat în decre-
te] 109

Petrikow (Piotrkow) 113,

Piperești 55

Piscia (cronicar) 111

Pocuția 28, 32, 38, 53,
121, 135, 168-180

Podiebrad (Rege al Bohe-
miei) 99

Podolia 39, 60, 85, 113, 133

Podraga 55

Polac [Ion de, comandant
polon] 125

Posilge (Ion, Cronicar) 36

Potoc 53

Prut 16, 39, 156

R

Radu Prasnaglava (Domn al Țării Românești) 44, 45.

Radu [cel Frumos, Domn al Țării Românești] 90, 98-101

Radomsk 22

Ratisbona 80

Rimnic 117

Rogeries (Cronicar) 7

Rohatyn 133.

Roman I (Mușat, Domn al Moldovei) 20, 28, 29, 34

Roman II (Domn al Moldovei) 63, 65-67

Roman 93

Russdorf (Paul, Magistru al Ordinului Teutonic) 51 nota 5

Rutheni, Ruthenia 174

S

Șabaț 110

Sambor 162,

Samogetia 156

Samovit (duce al Moscovei) 51

Sandomir 42, 166

Sas (Voivod al Moldovei), 10, 12

Sbigneus (de Oleșchnica, nobil polon) 15, 16

Scepus (Zips) 138

Scheia 126

Sebastian [de Rogzon, Voivod al Ardealului] 87

Săcuți 88, 108

Segedin 30 nota 2

Sepenic [Țară], 14, 16, 35

Sepenic (oraș) 53

Sieradz 54, 55, 56 n.

Sigismund (Impărat și Rege) 21, 28, 30, 31, 38-60

Sigismund (Starodubski, duce al Litvaniei) 49, 59

Șipinți 148

Siret (oraș) 18, 43, 62, 79 81

Siret [riș] 6, 7, 8, 39, 126

Sixt (Papă) 102, 105, 109

Soci 99

Sofia (Regină a Poloniei) 57

Soliman [Pașă] 103

Snyatin 28, 32, 38, 40, 49
 55, 82, 114, 133
 Sramowicz 108
 Stanca (soția lui Alexandru
 cel Bun) 50
 Stibor, [Voivod al Ardea-
 lului] 30
 Stefan (Voivod teritorial)
 14, 17
 Stefan I (Domn al Moldovei)
 29, 30, 31
 Stefan II (Domn al Moldovei)
 50-63
 Stefan III [Cel Mare, Domn
 al Moldovei] 84-180.
 Sucéva 31, 57, 60, 72, 103.
 Svidrigailo (duce al Litva-
 niei) 34 n. 35 48-51.

T

Tămășeni 71
 Țamblac (Ion) 115.
 Tannenberg 37
 Tătari 9, 10, 32, 111, 112
 157, 161, 162.

Tăut (logofăt) 148.
 Tecuci 56.
 Teoctist (Mitropolit) 89.
 Țepeluș (Basarab cel Tânăr,
 Domn al Țării-Românești) 117.
 Țepeș (Vlad, Domn al Țe-
 riș-Românești) 90, 92, 107.
 Țeșin (Czeczun) 32, 49, n.
 52, 55, 66, 81.
 Teutonî 6, 31, 36, 38, 44,
 79, 86.
 Theodoric (Mihail de Mu-
 zilo, general polon) 49.
 Thorn 39, 126.
 Troki 156.
 Tutova 56.
 Turnu 30.
 Turocz (cronicar) 30.

U

Ungaria și Unguri 5, 6,
 10 etc.
 Unrest (Iacob, cronicar)
 152.
 Urban V (Papă) 18.

V

- Valea Albă 112.
 Varna 10, 63.
 Vacovți 53.
 Vâslui 36, 101-103.
 Vatrobka (Stanislav, sol polon) 107.
 Veneția 23, 37, 38, 110, 115, 170.
 Viena 127, 133.
 Vilavce 53.
 Vilica [boer moldovean] 34. n. 35.
 Vilna 93.
 Vithéz [Ion de Zredna, scriitor] 66 n.
 Vitold [Alexandru, Duce al Litvaniei] 32, 34, 36, 37-39, 42, 43-48.
 Volochovăț 43, 79, 81.
 Vlad (Dracul, Domn al Țării-Românești) 51, 63, 66.
 Vlad Țepeș veđi Țepeș, Vlad (Călugărul, Domn al Țării-Românești) 118, 126.
 Vladislav II (Jagello, Rege al Poloniei) 22, 27-55.
 Vladislav III (Rege al Poloniei) 55, 60.
 Vladislav II (Rege al Ungariei) 99-136.
 Vithez (Ion, sol ungar) 158

W

- Wapowski (Cronicar) 138-152
 Wilhelm [de Austria] 21, 22
 Wolhynia 5.
 Worskla 32, 34

Z

- Zamoscie 53
 Zara 25.

Tabla Cuprinsului

A. Introducere	Pag. 5—9
CAP. I. Dela întemeierea principatului moldovenesc [1343] până la oficiala recunoștere a supremației polone de către Petru Mușat (1387).	Pag. 10—27
CAP. II. Dela recunoșterea supremației polone de către Petru Mușat (1387) până la domnia lui Roman II [1447].	Pag. 27—65
CAP. III Dela domnia lui Roman II [1447] până la suirea pe tron a lui Ștefan cel Mare [1457]	Pag. 65—84.
CAP. IV. Domnia lui Ștefan cel Mare.	Pag. 84—180.
Bibliografia	„ 181—185
Tabela Numelor	„ 187—196

ERRATA

- Prefață. Rîndul al 4-lea cetește „Iorga“ în loc de „Jorga“
 „ „ „ 5 „ „ „cât mi-a fost cu puțință“
 în loc de „cât... în puțință“
 „ „ „ 10 „ după „Ureche“ virgulă
 „ „ „ 12 „ „ „documente“ virgulă
 Pag. 5 Rîndul 8 de sus: „a arăta pe scurt drepturile“ în loc
 de „a arăta pe scurt, drepturile“.
 „ 11 „ 11 „ jos „Cogălnicenu în loc de „Coăglni-
 cenu“
 „ 13 „ 8 „ jos, nota 1, cetește „aemulos“ în loc
 de „alemulos“.
 „ 14 „ 3 „ sus cetește „întărită“ în loc de
 „întreită“
 „ 15 „ 6 „ „ „ „pomelnicul“ în loc de
 „pomelnicul“.
 „ 17 „ 12 „ jos „ amestecu“ în loc de „amustecul“
 „ 17 „ 11 „ „ „ „acésta“ „ „ „ „acéstă“
 „ 19 „ 7 „ „ „ „puternic“ „ „ „ „puteunic“
 „ 21 „ 11 „ sus „ „d'întăiu“ „ „ „ „d'ităiu“
 „ 21 „ 6 „ jos „ „pentru-ca“ „ „ „ „pentru-că“
 „ 28 „ 16 „ „ „ „Marte“ „ „ „ „Marți“
 „ 29 „ 19 „ sus „ «1393» „ „ „ «1392»
 „ 31 „ 9 „ „ „ „față de Sigismund supunên-
 du-se“ în loc de „față de
 supunându-se“
 „ 36 „ 6 „ jos n. 2 „rerum“ în loc de „serum“
 „ 38 „ 4 și 5 de sus cetește „atunci regele polon
 se obligă“ în loc de „atunci, regele polon, se obligă“.

- Pag. 42 Rîndul 12 de jos cetește „puterea în loc de „ptuerea“
- „ 43 „ 8 de jos cetește „possemus“ în loc de „possemu“
- „ 45 „ 6 „ „ „ „cancelariae“ în loc de „cancelariăc“
- „ 47 „ 15 „ „: „liniștită“ în loc de „liinștită“.
- „ 48 „ 5 „ „ n. 5: „fractis“ „ „ „ „fratis“.
- „ 57 „ 11 „ sus după „dușmani“ punct și virgulă.
- „ 57 „ 17 „ „: „în 1436“ în loc de „din 1436“.
- „ 66 „ 15 de jos: „anul“ „ „ „ „aunl“.
- „ 66 „ 10 „ „ „ca“ „ „ „ „caî“.
- „ 68 „ 4 „ „: „modum“ „ „ „ „modumu“.
- „ 68 „ 4 „ „ „iusto“ „ „ „ „insto“.
- „ 77 „ 12 de sus după „el“ virgulă.
- „ 107 „ 15 „ „ „temându-se de credința schimbăciôsă“ în loc de „temnându-se de credința schimbăicôsă“.
- Pag. 110 «Mohamed» în loc de «Mahomed»
- Pag. 173 Rîndul 2 de jos: „defendere“ în loc de „defendero“
- „ 173 „ 8 „ „ „nimenui“ „ „ „ „nimeni“.

